

จดหมายเหตุนครราชสีมา

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๑๕

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณหญิงเพิ่ม ไชยศิริราชเศรษฐี (ไชยศิริพุกกะณะ)

ณวัดยานนาวา

วันที่ ๓๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๐

โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์ พระนคร

จดหมายเหตุนครราชสีมา

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ภาค ๑๕

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ

คุณหญิงเพิ่ม ไชยวัชรราชเศรษฐี (ไชยติกะพุกกะณะ)

ณ วัดยานนาวา

วันที่ ๓๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๐

โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์ พระนคร

คำนำ

ด้วยคุณหญิงเพื่อน โชติกะพุกกะณะ มาแจ้งความประสงค์ แก่กรมศิลปากรว่า ในงานพระราชทานเพลิงศพคุณหญิงเพิ่ม โชฎีกราชเศรษฐี (โชติกะพุกกะณะ) ผู้มรดา ใครจะได้หนังสือ พิมพ์แจกแก่ท่านผู้มาร่วมงานสักเรื่องหนึ่ง และมีประสงค์จะได้ เรื่องพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๕ ตกลงเลือกได้เรื่องจดหมายเหตุ พระราชกิจรายวัน อันเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พิมพ์แจกเป็นบรรณาการ กรมศิลปากร อนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามประสงค์

จึงขออนุโมทนาในกุศลราศี ซึ่งคุณหญิงเพื่อน โชติกะ พุกกะณะ บำเพ็ญเป็นมาตृบัญญัติฐานธรรม โดยฐานกตัญญูตถะวาทิ ของกุศลราศีอันเกิดแต่การพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ ให้แพร่หลาย จง เป็นผลอำนวยอริคุณมณูญผลสัมฤทธิ์แก่คุณหญิงเพิ่ม โชฎีกราช เศรษฐี สมดังประสงค์จงทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๗ มกราคม ๒๔๘๐

คุณหญิงเพิ่มโชฎิกราชเศรษฐี (โชติกะพุกกะณะ)

รูปถ่ายเมื่ออายุ ๔๕ ปี

ชาตะ วันอาทิตย์ขึ้น ๘ ค่ำเดือน ๘ ปีมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒

มรณะ วันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐

ประวัติย่อ

คุณหญิงเพิ่ม โขฏีกราชเศรษฐี (โชติกะพุกกะณะ) ต.จ.
เกิดวัน ๑๕ ค่ำ ปีมะแม พ. ศ. ๒๔๐๒ เป็นบุตรพระยา
พิศลยสมบัติบริบูรณ์ (ข้ม ต้นสกุลพิศลยบุตร) และคุณหญิง
ปรางค์ (บุตรพระยาสมบัติวานิช บัญศรี ต้นสกุล สมบัติศิริ) มี
พี่น้องรวมด้วยกัน ๑๒ คน คือ -

(๑) ชาย นายอ พิศลยบุตร	ถึงแก่กรรม
(๒) หญิง เจ้าจอมมารดาอ่อน รัชกาลที่ ๕	"
(๓) ชาย นายคิด พิศลยบุตร	"
(๔) ชาย หลวงสาธราชายุทธ์ (ขม)	"
(๕) หญิง คุณหญิงเพิ่ม โขฏีกราชเศรษฐี
(โชติกะพุกกะณะ)	"
(๖) ชาย หลวงภาณุสมบัติบริบูรณ์ (ปาน)	"
(๗) หญิง นางสาวเงิน พิศลยบุตร	ยังมีชีวิตอยู่
(๘) หญิง เจ้าจอมเอม รัชกาลที่ ๕	ถึงแก่กรรม
(๙) หญิง เจ้าจอมช่วง รัชกาลที่ ๕	"
(๑๐) ชาย นายโต พิศลยบุตร	"
(๑๑) หญิง นางชุ่ม พิศลยบุตร	"
(๑๒) หญิง หม่อมศรี ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระสวัสดิ์วัฒนวิเศษ	"

คุณหญิงเพิ่มโชฎิกราชเศรษฐี เมื่ออายุได้ ๑๗ ปี สมเด็จพระเจ้า
พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง) ได้เป็นผู้สว่ขอ ต่อพระยาพิศพล
สมมติบริบูรณ์ผู้เป็นบิดา ให้ทำการสมรสกับนายบันฮวด บุตร
พระยาโชฎิกราชเศรษฐี (พุก ต้นสกุล โชติกะพุกกะณะ) ภาย
หลังเป็นพระยาโชฎิกราชเศรษฐี มีบุตรด้วยกัน ๒ คน คือ:-

(๑) พระยาโชฎิกราชเศรษฐี (ผ่อง โชติกะพุกกะณะ) ถึง
แก่กรรม

(๒) คุณหญิงเพื่อน โชติกะพุกกะณะ ต. จ.

คุณหญิงเพิ่ม โชฎิกราชเศรษฐี ได้เคยเฝ้าทูลละอองธุลีพระ
บาท และได้รับราชการมาด้วยความจงรักภักดีในพระบาทสมเด็จพระ
พระพุทธเจ้าหลวงปิยมหาราช และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรม
ราชินี พระพันปีหลวง และสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราช
เทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า จนเป็นที่ทรงคุ้นเคยทั้ง ๓ พระองค์
เมื่อมีงานตั้งโต๊ะเลี้ยงกรมที่บูชาอย่างจีน ซึ่งในสมัยนั้น
เรียกกันว่าโต๊ะกลาง คุณหญิงเพิ่ม โชฎิกราชเศรษฐี ก็ได้ตั้ง
ฉลองพระเดชพระคุณด้วยทุกครั้ง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น
กรรมการวินิจฉัยของสภาภาษาดแห่งสยาม ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนเป็น
สภาภาษาดสยาม และปรากฏมาจนทุกวันนี้

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยา-

ภรณ์จุลจอมเกล้า จัตตุภรณ์ชั้นที่ ๔ และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนขึ้นรับพระราชทานตติยจุล
จอมเกล้าชั้นที่ ๓

คุณหญิงเพิ่ม โขฎ्ฐิกราชเศรษฐี ได้ป่วยด้วยโรคชรากระเสาะ
กระแสะมาหลายปี จนถึงวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ จึง
ถึงแก่กรรม คำนวณอายุได้ ๗๘ ปีกับ ๒ เดือน.

คำอธิบายของกรมศิลปากร

หนังสือต้นฉบับเป็นอักษรพิมพ์ดีด มี ๑๐ เล่ม กำหนดเล่มละ ๑ ปี คือตั้งแต่ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๓๕ (พ.ศ. ๒๔๒๐) ถึงปีกุน จุลศักราช ๑๒๔๕ (พ.ศ. ๒๔๓๐) ชาติปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๔๑ ไป ๑ ปี ปรากฏในบานแผนกบางเล่มของหนังสือนี้ว่า กรมหลวงปราจิณ กิติบดีศรีสรวงให้คัดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหนังสือหอพระสมุดหลวงมาเป็นสมบัติของหอพระสมุดสำหรับพระนคร ซึ่งได้เปลี่ยนมาเป็นหอสมุดแห่งชาติกรมศิลปากรในบัดนี้ หนังสือนี้จึงได้ตกมาเป็นสมบัติของหอสมุดแห่งชาติด้วย เห็นได้ว่าหนังสือเรื่องนี้ต้องเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างแน่นอน

ที่ว่า “ต้องเป็นพระราชนิพนธ์” ก็เพราะปรากฏในภาคต้น ๆ ที่หอสมุด ฯ ได้จัดให้พิมพ์มาแล้วนั้น ได้ทรงไว้เป็นคำสามัญไม่มีราชาศัพท์เลย จนถึงหน้า ๑๕ ในภาคที่ ๕ คือดั้นนั้นมาเข้าใจว่ารับสั่งให้ผู้อื่นจดจึงใช้ราชาศัพท์ เช่น “เสด็จพระราชดำเนิน” “ทรงพระราชนิพนธ์” เหล่านี้เป็นต้น แต่

ถึงกระนั้นก็ยังมีส่วนพอเป็นเครื่องสังเกตได้ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ คือตรัสสั่งให้อาลักษณ์หรือผู้หนึ่งผู้ใดจดเช่นตรัสเล่าว่า “บ้ายไปศาลเจ้าและข้ามไปตุงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำกลับ” ผู้จดก็เติมราชาศัพท์ลงไปว่า “บ้ายเสด็จไปศาลเจ้าและข้ามไปทอดพระเนตรงานวัดนิเวศน์ ย่ำค่ำเสด็จกลับ” (หน้า ๑๕ ภาค ๗) แต่ที่ยังสังเกตได้อยู่ว่าเป็นพระราชนิพนธ์นั้น ก็เพราะมีคำบางคำหรือโดยมากที่ผู้รับสั่งให้จดลืมนเปลี่ยนหรือเติมราชาศัพท์ลงไปให้สมบูรณ์ เช่น “องค์มณุษยถวายเรื่องพระพุทธรัตน์” คำว่า “องค์มณุษย” คือ “พระองค์เจ้ามณุษยนาคนานพ” ซึ่งเป็นพระนามเดิมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และเช่นคำว่า “ถ้าสมเด็จพระ ฉัน ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน พระองค์” คำว่า “ฉัน” เป็นคำแทนพระนามพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งพระองค์ตรัสหมายพระองค์เอง และผู้รับสั่งให้จดลืมนเปลี่ยน แต่คำว่า “พระองค์” เป็นคำที่ผู้รับสั่งได้เปลี่ยนแล้ว ซึ่งความจริง ถ้าทรงจดลงเองก็คงจะเป็นว่า “ถ้าสมเด็จพระ ฉัน ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน ฉัน” หรือถ้าผู้รับสั่งจะไม่ลืมนเปลี่ยนก็คงจะเป็นว่า “ถ้าสมเด็จพระ พระองค์ ก็ต้องร่างเอง เพราะมหาดไทยและกรมเมืองเหมือนอยู่ใน พระองค์” ดังนั้นเป็นต้น จึงเห็นได้ว่า ในตอนหลัง ๆ มา ตรัสสั่งให้ผู้หนึ่งผู้ใดจดแต่

ยังคงถือเป็นพระราชนิพนธ์อยู่

หนังสือนี้ ถ้าได้อ่านแต่ละเฉพาะวันหนึ่ง ๆ จะเห็นว่าไม่ค่อยได้เรื่องราวอะไรนัก เพราะพูดถึงเรื่องโน้นนี่ดี เรื่องนี้หน่อยข้อความไม่ติดต่อกัน แต่ถ้าอ่านไปหลาย ๆ วัน จะเห็นว่าล้วนมีข้อความติดต่อกันโยงถึงกันตลอด ย่อมอำนวยความสะดวกให้แก่นักอ่านหลายจำพวก โดยเฉพาะผู้ที่จะได้รับประโยชน์อันยิ่งใหญ่จากหนังสือนี้มี ๒ จำพวก คือ

จำพวกที่ ๑ นักประวัติศาสตร์ จะมองเห็นคุณค่าของหนังสืออย่างแท้จริง เมื่อเขียนพงศาวดารประเทศสยามยุคนี้ เพราะพระราชกิจรายวันวันละเล็กละน้อยนี้ เป็นต้นเหตุให้รู้ถึงเรื่องใหญ่ ๆ เช่น การออกพระราชบัญญัติกฎหมาย หรือ ราชการแผ่นดินอื่น ๆ อันปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นนั้น ในปีใดถ้าไม่มีการออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา เช่น ในปีมะโรง จุลศักราช ๑๒๔๒ และปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๔๔ ก็ไม่อาจทราบได้ว่าใน ๒ ปีนั้นได้มีราชการงานเมืองอะไรบ้างถึงแม้จะค้นได้ในหนังสืออื่น เช่น หนังสือราชการตามกระทรวงต่าง ๆ เป็นต้น ก็ต้องค้นหาได้ด้วยความลำบากยิ่ง ทั้งอาจไม่ได้เรื่องราวตลอดและเป็นหลักฐานพอ แต่อาจค้นหาได้ในหนังสือนี้

จำพวกที่ ๒ นักศึกษาทางการเมือง เมื่อได้อ่านหนังสือนี้แล้ว จะมองเห็นรัฐประศาสนบาย ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับ

ต่างประเทศและเป็นการภายใน ว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำสยามประเทศหลักัดเกาะแก่งและ
มรสุมแห่งการเมืองมาด้วยความลำบากเพียงไร สมควรเป็น
ทฤษฎานุคติของนักการเมืองในชั้นหลังได้เป็นอย่างดี.

จิตหมายเหตุพระราชกิจรายวัน
พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
(พ. ศ. ๒๔๒๖)

วัน ๑ ๑ ๑๐ คำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จออกห้องชิดตงมพระนายสรพ
นำพระสุนทรทูลเกล้า ฯ ถวายม้าไทยสีดำ ๑ พระนาย
สรพทูลเรื่องเงินเดือนกรมม้า แล้วพระองค์สวัสดิ์เฝ้าทรง
หนังสือราชการ แล้วกรมหมื่นพิชิตเฝ้ารับสั่งเรื่องความแขกสีเน
กับพระยาสมุท แล้วกรมหมื่นนฤบาลมุขมาตย์เฝ้าถวายบัญชี
เงินค่ากรอบหนังสือสำหรับสุนันทาลัย พระราชทานตัวสำคัญ
รับสั่งเรื่องหนังสือวัดนิเวศน์ธรรมประวัติ เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษเสด็จออก จะเสด็จพระราชดำเนินวัง
สราญรมย์ ด้วยวันนั้นเจ้าหมื่นไวยวรนาถได้จัดของเครื่องมือและ
วิชาสำหรับทหารเรียบเรียงไว้ที่วังสราญรมย์ แล้วเชิญพระบรม
วงศานุวงศ์เสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระ
บาทในที่นั้น เพื่อจะให้เห็นเป็นวิชาต่อไป พอจะเสด็จฝนก็ตก
จึงประทับที่ห้องครอนิงมรับสั่งให้หากกรมหมื่นพิชิต กรมหมื่น

เทวะวงศ์ไปรับสั่งเรื่องพระยาสมุทกับแขกสินสัปเขกต์ฮอลันดา
เป็นต้น ฝนก็ยิ่งตกมากขึ้นจึงทรงพระราชหัดถ์ถึงพระนายไวเล็ก
การที่จะเสด็จพระราชดำเนินนั้น แล้วเสด็จประทับห้องซิดติงรัม
ทรงหนังสือราชการอื่น ๆ จนเวลายามเศษเสด็จขึ้น

วันพระราชทานเพลิงศพหลวงกาฬพลภักดี

หนังสือพระนายสรพรขอขึ้นเงินเดือนกรมม้าและมหาด
เล็กที่รับราชการกรมม้า

หนังสือสมเด็จพระนรนา หนังสือมิสเตอร์นิวแมนต์ถึง
สมเด็จพระ ๒ ฉบับ ๑ ว่าด้วยมองคุณะขึ้นเรื่องราวว่า
ได้ไปขอทำสัญญาทำป่าไม้เมืองน่านยอมแล้ว ๆ ยังไม่ได้ทำ ภายหลังได้ไปถวายเครื่องบรรณาการเดือนอีก ก็ไม่ได้ทำไม้ในป่านั้น
มองคุณะได้ขึ้นบัญชีของบรรณาการที่เสียให้เจ้านานด้วย อีก
ฉบับ ๑ เป็นหนังสือไปรเวตว่ามองคุณะให้เมียมาขึ้นเรื่องราวว่า
พ่อแม่นายแก้วกนายแก้วให้เป็นบุตรบุญธรรมแต่อายุนายแก้ว
ได้ ๘ ปี มองคุณะเลี้ยงไว้จนอายุ ๑๖ ปี มองคุณะลงมาบางกอก
ได้มอบทรัพย์ไว้ บัดนี้ราชบุตรเมืองเถินจับไปจำตรวนไว้ว่าลัก
กระบือ๑๒ กระบือ

พระราชหัดถ์ตอบสมเด็จพระนรนาเรื่องมองคุณะว่าด้วยบุตร
บุญธรรมนั้น กฎหมายฝ่ายสยามจะรับว่าบุตรบุญธรรมเหมือน
บุตรตัวไม่ได้ จะยอมว่าเป็นสัปเขกต์นั้นไม่ได้ เมื่อนายแก้วต้อง
ทุกข์ร้อนก็ให้ทำเรื่องร่ำร้องตามธรรมเนียม เรื่องป่าไม้นั้นจะทรง

ตอบภายหลัง

หนังสือสมเด็จพระสังฆราชส่งบอกและคำให้การและเรื่องราวความหนานหลวงเมืองลงกับเจ้านายเมืองนครลำปาง และหนังสือราชทูตอเมริกันถึงสมเด็จพระ

เรื่องราวหนานขัติบุตรแสนหลวงเมืองลงร้องเมื่อปีมะเมีย กล่าวโทษเจ้านายเมืองนครลำปาง ว่าข่มเหงกดขี่ท้าวพระยาราษฎร ได้ความเดือดร้อน

สำเนาตราพระราชสีห์น้อยถึงแสนหลวงเมือง ว่าได้ให้พระยาราชสัมภารากรหาขึ้นไปชำระที่เชียงใหม่ สำเนาบอกแสนหลวงเมืองลงส่งต้นไม้ทองเงินเครื่องบรรณาการลงมา และขอยกเมืองลงมาขึ้นกรุงเทพ ฯ คำให้การแสนหลวงแสนอินทจักรแสนสิทธิแสนอำนาจเมืองลงว่าด้วยผลประโยชน์เมืองลง

หนังสือราชทูตอเมริกันถึงสมเด็จพระสังฆราช ว่ามิสเตอร์ยอช ดูปองขอทำป่าไม้วังเจ้าแขวงเมืองคำแพงเพชร แลป่าตลัน้อยแขวงเมืองตาก ๑๐ ปี

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระสังฆราชว่าป่าไม้ ๒ ไร่จะให้ใครตัดฟันแล้วหรือยังให้สืบเสาะก่อน และที่ขอถึง ๑๐ ปีนั้นไม่ได้ต้องทำปีเดียว ๆ

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระสังฆราชเรื่องเมืองลงนั้น ให้พระพรหมบริรักษ์ พร้อมกับพระยาราชสัมภารากรชำระให้ได้รับความตลอดทีเดียว แต่เรื่องเมืองลงจะขอมาขึ้นกรุงเทพ ฯ นั้นเห็น

จะยุ่ง มีเรื่องป่าไม้ที่หาว่าเจ้านครให้ต้องสู้ทำไม่บอกพวกเมืองลอง
เป็นต้น การเรื่องนี้ต้องให้ข้าหลวงรู้โดยละเอียด แสนหลวงนั้น
ถ้าจะรอกู้ว่าพระพรหมบริรักษ์กลับก็จะช้า ถ้าเขาจะอยู่เป็น
การดีถ้าจะกลับก็ให้เผ่าเสียสัปดาห์ ๑ แต่ต้นไม้ทองเงินนั้นไม่
อยากทรงรับให้เป็นถวายพระแก้วเสียจะดี ถ้าพวกเมืองลองจะ
กลับกลัวเมืองนคร ลำปางก็ให้มีศุภอักษรถึงเมืองนครห้ามอย่าให้
รบกวนเสีย การที่จะยกมาขึ้นกรุงนั้นเป็นการแน่

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือบอกพระสุธรรม
ไมตรีจันทรามาตย์ ว่าด้วยชำระผู้ร้ายที่พระปฐมขัตติงเงินอั้งยี่
ได้ชำระซังตรงไว้ เวลากลางคืนเงินอั้งยี่คุมกันมาแย่งชิงได้สู้กับ
ข้าหลวง ๆ จับได้ ๕ คนกลัวจะเกิดความต่อไปอีก ขอทหารไป
อยู่เป็นเพื่อนสัก ๒๐

พระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาภาณุวงศ์ได้สั่งให้จัดทหารไป
๒๔ คน แล้วให้มัดกันเสีย และที่เงินกำเรียบนี้ต้องชำระเอาต้นเหตุ
ต้นคิดมาทำโทษเสีย เงิน ๕ คนนั้นให้เขียน ๒ ยกจำคุก

พระราชหัตถ์ถึงพระนายไวยให้จัดทหารไปเมืองนครชัยศรี
๒๔ คนให้พร้อมด้วยเครื่องสาตราวุธ เจ้าหมื่นไวยมีหนังสือเข้ามา
ว่าด้วยทหารที่จะออกไป ๒๔ นั้นเห็นน้อยนัก

โปรดให้พระองค์สวัสดิ์มีหนังสือถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่าเจ้า
หมื่นไวยร้องว่าทหารน้อยนักกลัวจะไม่สมการ ให้คิดว่าจะควร
เอาไปสักเท่าใดขอให้คิด

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทรศักด์ธำรงเรื่องเจ้าฉิมไม่ยอม
ให้คนสืบยกเป็นไพร่หลวง ว่าเกี่ยวข้องกับเงินอยู่นั้นไม่ได้ให้สักไป
ตามไพร่สมัคร เรื่องพระองค์โตถวายเลขนั้นนายพลอยเลขก็สัก
ไพร่หลวงแล้วให้คงตามเดิม นายนวนพ่อที่ร้องสมัครไพร่หลวง
นั้นก็ให้สักตามไพร่สมัคร เรื่องราวพระองค์โตเป็นไข้ไม่ได้

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร เรื่องอัตราพระราชทานตัว

บรมวงศ์

๑๐ ยก เดิมขึ้นให้ยกเสียเอาตามใหม่ขึ้น สมเด็จพระเจ้า น้อยยา
ลูกยา

บรมวงศ์	}	เธอเป็นกรมแล้ว ๓๐ ยังไม่
ราชวรวงศ์		
เจ้า น้อยยา		
ลูกยา		
เจ้าบรมวงศ์	}	เธอ เป็นกรม ๑๕ ยังไม่เป็น
เป็นกรม ๑๕ พระ เจ้าวรวงศ์		
ประพันธวงศ์		

กรม ๑๐ ฝ่ายในนั้นกรมสมเด็จพระสุทธรัตน สมเด็จพระนางเจ้า
พระบรมราชเทวีได้ ๑๐๐ คน พระนางเธอ และสมเด็จพระเจ้า
ลูกเธอ ๖๐ คน

บรมวงศ์	}	เธอ ถ้าเป็นกรม ๓๐ คน ยังไม่ได้เป็น
ราชวรวงศ์		
พระเจ้า นาง		
น้อยนาง		

บวรวงศ

กรม ๑๕ พระเจ้า บวรวงศ เธอ หม่อมเจ้าพรรณราย หม่อม
ประพันธ์วงศ

พระวงศ

เจ้าอุบลรัตนนารีนาฏ หม่อมเจ้าเสาวภาคนารีรัตน์ หม่อมเจ้าสาย
มีใต้ ๑๐ คน ถ้าเจ้านายจะต้องการเกินกว่าอัตราต้องกราบทูล

วัน ๒๒ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้าพระสงฆ์ซึ่งสวดพิธีพรุณสาตร รับพระราชทานฉน์
และดับเทียนไขยกเลิกพระราชพิธีในวันนี้

เวลาบ่าย ๕ โมงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
ประทับห้องตรอนิรุม เจ้าพนักงานกรมวังกรมทำนาคอถอนแนตต์
คัลล์ฟ ซึ่งมาแต่เมืองกัลลั๊กกะตา ๑ มิสเตอร์นิวแมนตผู้ว่าการ
กงสุลเบเนรลอังกฤษ ๑ เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรง
พระราชปฐิสนัถตามสมควรแล้ว รับสั่งกับมิสเตอร์นิวแมนต
ด้วยเรื่องน้ำฝนว่าปลายฤดูเห็นจะไม่แล้ง และเรื่องโปสตัดว่าการ
เจริญดี และเรื่องพระยาราชนาทรงเล่าเรื่องตลอดและรับสั่งถาม
ว่าถ้าได้ตัวผู้ร้ายจะลงโทษอย่างไร ทูลว่าจะส่งไปอินเดีย แล้วรับ
สั่งว่าจะให้พระพรหมบริรักษ์รับขึ้นไปสืบความให้ตลอด แล้วกราบ
ถวายบังคมลากลับไป เสด็จประทับห้องซิดติงรุม พระยานรรัตน์
ถวายเพชรซึ่งจะซื้อไว้ รับสั่งว่าแพงไป พระโขนุกถวายพระ
ราชกุศลที่ไปทำการทั้งกระจาดที่เหมมณเขียรเทวราชบางปะอิน

พระสุริยภักดีถวายหนังสือกล่าวโทษพระยาสมุท เสด็จขึ้น

เวลา ๒ หุ่่มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอำานบอก
พระยาวิเศษฤาไชย ว่าสืบจับผู้ร้ายซึ่งปล้นกระบือนายร้อยแสง
สุริยาได้ตัว ๒๕ คน รับว่าปล้นได้กระบือไป ๔๐ เอาไปขายใน
เมืองปราจีนและเมืองอื่น เกาะได้ตัวผู้ช้อมาบ้างแล้ว ได้กระบือ
ของกลาง ๒๐ จะมอบให้นายร้อยแสงสุริยาไม่รับว่าลูกจ้างไม่มี
พระยาวิเศษจึงให้ตีราคาจะจ่ายเงินแทน นายร้อยแสงสุริยาตีราคา
๒๕ ชั่ง พระยาวิเศษจะใช้ให้ ภายหลังกลับคำเสียไม่ยอมรับจะ
เอา ๓๐ ชั่งเศษ พระยาวิเศษจะขอปรับผู้ช้องกิ่งโจร โปรดให้ตอบ
ว่าการที่ชำระนั้นดีแล้วแต่เห็นว่ากลัวต้องสู้เกินไป

พระนรินทร์อำานบอก พระยาชุมพรส่งเงินค่านำปีมะเมีย
จัตวาศก ๑๒ ชั่ง ๑ ตำลึง ๓ สลึง คราวก่อนส่งไว้ ๑๑ ชั่ง ๑ ตำลึง
๓ สลึง รวม ๔๕ ชั่ง ๒ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง และถวายพระราช
กุศลถวายเงินค่านำวัดด้วย บอกพระมหาสังคิกุลเมืองกำเนินค
นพคุณ ส่งเงินค่านำปีมะเมียจัตวาศก ๕ ชั่ง ๘ ตำลึง ๑ บาท
๒ สลึง บอกหลวงปลัดเมืองประจวบคีรีขันธ์ ส่งเงินค่านำ
ปีมะเมียจัตวาศก ๑๐ ชั่ง ๖ ตำลึง ๑ บาท บอกพระพิชิตชาญณรงค์
เมืองปราณส่งเงินค่านำปีมะเมียจัตวาศก ๑ ชั่ง ๑๒ ตำลึง ๑ สลึง
เสร็จแล้ว

พระไพรำอำานบอกพระเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรีส่งส่วย
ก่อนการกรุน จำนวนปีมะเมียจัตวาศก ปีมะแมเบญจศกไพร่

๑๑ คน ก่อนการรณรงค์ ๔๖ ชั่งจัน ให้หลวงรัตนคีรีนายกกอง
คุมเข้ามาส่ง ระเบียบ ๑ ส่งเงินแทนส่วยรงจำนวนปีชวดอัฐศกถึง
ปีเถาะเอกศก ๔ จำนวน ๑ คน ปีฉลูพศกถึงปีเถาะเอกศก
๓ จำนวน ไพร์ ๗ คนรวม ๘ คน ๆ ละ ๗ บาท เงิน ๑๗๕ บาท
ให้หลวงรัตนคีรีคุมมาส่ง

พระยาราชทูตว่าแสนท้าวพระยาลาว เมืองนครพนมคุมตัน
ไม้ทองเงินจำนวนปีมะเส็งตรศก ปีมะเมียจัตวาศกขอพระราช
ทานเวลาเข้า โปรดให้เข้ามาเฝ้าวันขึ้น ๕ ค่ำ

แล้วพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่พระพรหมบริรักษ์ ซึ่ง
จะขึ้นไปเมืองนครลำปาง ว่ามีราชการ ๓ ข้อ ๆ ต้นให้สืบความ
เรื่องมองพงยิมองบันดอตาขนั้นให้รู้ว่ามีพะยานรู้เห็นอย่างไรและ
ให้รู้ว่ามีเจ้านครชำระอย่างไร ถ้าได้ตัวให้ทำบอกส่งตัวลงมาโดยเร็ว
ข้อ ๒ ให้ถามราชวงศ์ว่ามีศุภอักษรให้หา เหตุไรจึงไม่มา ให้เอาตัว
ลงมาให้จงได้ ข้อ ๓ ให้สืบความเรื่องเมืองลองให้รู้โดยละเอียด
ว่าการขึ้นเมืองเป็นอย่างไร ปีใหม่นั้นเจ้านครให้พะมาหรือใครผูก
ไป การบาดหมางกับเจ้านครอย่างไรให้รู้โดยละเอียดแล้วเสด็จ
ขึ้น ประทับในออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์ เรื่องพระยา
สมุทกับพระสุริยภักดีเป็นความกัน แล้วรับสั่งกับกรมหมื่นพิชิต
เรื่องเมืองนครเรื่องเมืองลาวมีเรื่องราชวงศ์เมืองนครลำปางเป็นต้น
แล้วเสด็จกลับไปประทับห้องขิดตึกร่ม ทรงหนังสือราชการอยู่จน
เวลา ๕ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

เจ้าหมื่นไวยถวายหนังสือพระยาสุพรรณ เรื่องนายอากร
ต่าง ๆ ไม่ทำตามพิคัตท้องตราและขอไม่ส่งความไปเมืองคู่ปรับ

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถวายหนังสือว่า ได้ลงข้อสัญญาเชิงใหม่
ในวันนี้เสร็จแล้ว

มีพระราชสาส์นไปกรุงเยอรมัน แสดงความยินดีที่ปรีน
แสตวิลเลียมประสูติราชบุตร

สมเด็จพระนางเจ้ารำเพยถึงพระยาราชสัมภารากร เรื่อง
ความมองชายะ ตีโทษที่ไม่มีหนังสือไปให้เจ้าเมืองมรแมนทราบ
ตามการที่ชำระก่อน และความเรื่องนั้นถ้ามองชายะมาร้องอีกให้
เรียกเงินขึ้นศาลตามธรรมเนียม ถ้าสืบได้แน่ว่ามองชายะไม่มี
เงินเสียจริงก็ไม่ต้องเรียกเงิน แล้วให้พิจารณาโดยยุติธรรม
อย่าหักหาญโดยง่าย ละบบหนึ่งว่านิวแมนต์มีหนังสือมาด้วยเรื่อง
ผู้ร้ายฆ่ามองบันดอคตายที่เมืองนครลำปาง โปรดให้ถามพระยาราช
เสนาก็ไม่ได้ความชัด โปรดให้จำพระยาราชเสนาและโปรดให้
พระพรหมบริรักษ์ขึ้นไปสืบชำระความรายันที่เมืองนคร และให้
ส่งตัวราชวงศ์ลงมาโดยเร็ว

ศุภอักษรถึงเมืองนครลำปาง เรื่องมองบันดอคความคล้าย
กับตราถึงข้าหลวงให้เจ้านครมอบความให้ข้าหลวงชำระ และให้
ราชวงศ์ลงมากรุงเทพฯ ฯ โดยเร็ว

ร่างตอบของสมเด็จพระนางเจ้าถึงนิวแมนต์ เรื่องผู้ร้ายฆ่ามองบันดอ
ได้โปรดให้พระพรหมบริรักษ์ไปชำระ

พระราชหัตถ์สั่งกรมหมื่นศรีวิชัยให้พร้อมด้วยตระลาการศาลฎีกาชำระความซึ่งพระสุริยภักดี พระยาสมุทบุรานุรักษ์ต่างคนต่างบอกกล่าวโทษกันเอาความจริง

พระราชหัตถ์สั่งขึ้นเงินเดือนกรมม้า และมหาดเล็กซึ่งรับราชการกรมม้าตามที่พระนายสรพรเพชขอหลายคน

พระราชหัตถ์สั่งกรมหมื่นภูเรศร เรื่องสมเด็จพระหลวงภานุพนัชรุงศ์ ขออนุญาตเป็นข้อบังคับโปลิศและกรมเมืองที่จะประพฤติดอกกรมไปรษณีย์ ทรงเห็นชอบให้ประพฤติดำข้อ ๑ ในเวลาส่งหนังสืออย่าให้จับคนส่งหนังสือ ให้คุมตัวไปแจ้งต่อออฟฟิศใหญ่ก่อน ถ้าโทษจกรรจ์จับได้ ๒ คนรักษาร้านไปรษณีย์ทำผิดจะไปจับกุมอย่าให้เป็นอันตรายแก่ตู้หนังสือ ๓ ถ้าจะจับไปรษณีย์บุรุษอย่าให้คนกะเบาหนังสือ ๔ ให้คอยตรวจผู้ทำตัวเสตมบี้ปลอม พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ละดับ ๑ เป็นข้อบังคับสำหรับเจ้าพนักงานที่จะจับผิดและสุราเถื่อน ที่จะจับไปรษณีย์บุรุษ สำหรับเจ้าพนักงานภาษาร้อยชักสามที่จะตรวจตัวเสตมบี้ปลอม ความกับที่สั่งกรมหมื่นภูเรศรละดับ ๑ ว่าด้วยพระยาสยามส่งบัญชีมีจำนวนเงินไปรเวตเจ้าพระยาสุรวงศ์ ด้วยพระยาสยามหักเงินหลวงไว้แทน การที่เงินหลวงต้องไปรองดังนี้ไม่สมควรให้ใช้เสียให้เสร็จ

ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์อีกละดับ ๑ ว่าด้วยพระยาสยามหักเงินหลวงไว้แทนเงินไปรเวต ของเจ้าพระยาภาณุวงศ์ความเหมือน

ฉบับก่อน

ถึงสมเด็จพระตอบร่างตรา และเรื่องรับสั่งกับนิวมেন্ট
 ศิโทยพระยาราชนาคก็เป็นที่พอใจอยู่แล้ว ความเรื่องนั้นนิวมেন্ট
 ทูลว่าผู้ร้ายรับเป็นสัจย์แล้ว ทรงเห็นว่าความเรื่องนั้นไม่ต้องยึด
 ยาวอันใด ถ้าจะให้พระพรหมบริรักษ์คุมตัวผู้ร้ายลงมาก็เสียเที่ยว
 ควรให้ขุนแผนลงสท้านคุมลงมา พระพรหมบริรักษ์นั้นให้อยู่จัด
 การเมืองลงคุมราชวงศ์ลงมา การที่กลัวราชวงศ์จะขัดแย้งจะ
 ให้พระเจ้าเชียงใหม่ช่วยนั้น ไม่ควรลงในท้องตรา การที่ราชวงศ์
 จะขัดแย้งประการใด ได้มีไปในหนังสือไปรเวตถึงข้าหลวงแล้ว
 ขอให้หนังสือสมเด็จพระเจ้าเชียงใหม่เสียฉบับหนึ่ง ถ้าราชวงศ์
 ขัดแย้งให้ช่วยคิดเอาตัวมาได้ แล้วให้ส่งไปถึงข้าหลวงว่า
 ถ้าการเรียบร้อยแล้ว ให้ส่งหนังสือพระเจ้าเชียงใหม่คืนมาเสีย
 เรื่องมองชายะนั้น กระบวนพิจารณาอย่างไรจะมีไปในหนังสือ
 ไปรเวต เพราะลงในตราไม่ชอบกล ตรานั้นต้องอาศัยเรื่องเมือง
 ลงด้วยให้เร่งโดยเร็ว

วัน ๓๓ ๑๐ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก หลวงวรรณภูมิกัดถวายนึก
 ของจีนเซี่ยะ จะขอส่งเหล็กหลวง ทรงเห็นว่าขอของหลวงด้วย
 นี้ไม่ขอเฉพาะตัวให้ไปซื้อขายกันตามธรรมเนียมเถิด กรมหมื่น
 ศิริราชเฝ้าถวายนึกการราษฎรทรงเห็น ๔ ฉบับ พระองค์สวัสดี

เผ้าทรงหนังสือราชการ แล้วพระยามหาเทพเผ้าถวายใบสั่งจ่ายเงิน
๓ ฉบับ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ หุ้มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอำานบอ
พระพรหมประสาธศิลปเมืองพรหมบุรี ส่งเงินค่าน้ำปีมะเมียจัตวา
ศก เงิน ๑๕ ชั่ง ยังเก็บไม่สิ้นเชิง บอกพระยาศรีสิทธิกรมเมือง
มโนรมย์ถวายพระราชกุศลผูกพัทธสีมา บอกเมืองสุวรรณภูมิว่า
พระรัตนวงศาเจ้าเมืองถึงแก่กรรม ขอพระราชทานศีลาหน้าเพลิง
เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่นเทวะวงศ์แล้วเสด็จ
กลับไปประทับห้องซิดดิงรัม ทรงหนังสือราชการจนเวลา ๔ หุ้ม
เศษเสด็จขึ้น

สมเด็จพระมหาลงภาณพันธ์ ว่าด้วยฝรั่งที่ทำการโทรเลขอยู่
นั้นในสัญญาต้องเสียค่าหมอในเวลาเจ็บเป็นการเปลือง เห็นว่า
จ้างหมอไว้สำหรับกรมสักคนหรือจะเหมาหมอเกว้นก็ได้

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระมหาลงภาณพันธ์ ว่าด้วยหมอ
รักษาฝรั่งทำการโทรเลขนั้นเห็นว่าหมอเกว้นเงินเดือนมากการน้อย
ถ้าให้หมอเกว้นรักษาจะดี ให้สืบว่ามันจะชอบหรือไม่ จะได้สั่ง
หมอเกว้น

หนังสือสมเด็จพระมหาลงภาณพันธ์อีกฉบับหนึ่ง ขอนาย
สวาสดีอามเรอชายนในกรมทหารมหาดเล็ก ไปเป็นพนักงานดู
เงินเก็บเงินในการไปรษณีย์

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ ๓ ฉบับ ๆ ๑ ว่าด้วยนายพุ่มประมุข

เงินภาษีเมืองกลางขึ้น ปีวอก ๑๒๐ ซึ่ง ปีระกา ๑๘๐ ซึ่ง ปีจอ ๑๘๐ ซึ่ง รวม ๕๔๐ ซึ่ง ฉะบับ ๑ ตอบพระราชหัตถ์ว่าด้วยประกาศ ให้เจ้าพนักงานจับฝิ่นจับสุรา และภาษีร้อยชักสามทราบข้อบังคับที่จะประพฤติต่อไปรณชัยบุรุษแล้ว ฉะบับ ๑ ตอบพระราชหัตถ์เรื่องเงินที่พระยาสยาม หักส่งบัญชีเงินที่ส่งไปใช้พระยาสยามแล้วนั้น เข้ามาด้วย

หนังสือกรมหมื่นภูเรศรว่าด้วยสะพานเหล็กข้ามคลองผดุง ขำรุตส่งหนังสืออาลบาสเตอมาฉะบับ ๑ เดือนเงินในการถนน และส่งวิโปตมิสเตอร์เฟตตรวจสะพานเหล็กทุกสะพานมาด้วย อีกฉะบับ ๑ ว่าด้วยดาบโปลิศไม่พอใช้จะขอเบิก และว่าด้วยจำคนเป็นติเตกตีฟในกงสีอัยทุกแห่ง ว่าวันขึ้นค่ำ ๑ เดือนสิบเอ็ด พวกจีนทุก ๆ กงสีและกัวนังวูทุกแห่งจะนุ่งขาวกินแจ ๑๐ วันตามที่เคยมีมา

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นภูเรศรเรื่องสะพานเหล็กอาลบาสเตอตรวจว่าจะต้องออกเงินนอกประมาณถนนนั้นทรงอนุญาต เงินเดือนมิสเตอร์เฟตนั้นอาลบาสขอนอกประมาณถนน เงินการถนน ก้างให้เดือนพระยามหาเทพให้เอามาถวายเสีย อีกฉะบับ ๑ เรื่องดาบโปลิศนั้นให้ทำฎีกาเบิกดาบคราวทัพขอ และการที่มิติเตกตีฟนั้นจะเอาเงินเท่าไรให้ทูล ดาบนั้นดูเหมือนเปราะให้ลองดู ถ้าใช้ไม่ได้ให้ส่งใหม่

หนังสือมิสเตอร์อาลบาสเตอ ถวายความเห็นเรื่องอิฐ เห็น

การตั้งโรงทำในกรุงเทพ ฯ

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ตอบพระราชหัตถ์ว่าด้วยส่งเงิน
เข้าไปนั้น เพราะเอกสเซนเพงจะรอให้ถูกก็ไม่ถูกลง บัดนี้ได้ส่ง
ไปบ้างแล้วจะส่งไปให้เสร็จโดยเร็วจะให้คิดดอกเบี้ยใช้เงินหลวง

หนังสือสมเด็จพระกรมหลวงภาณุพันธุ์ ว่าด้วยมิสเตอร์กุลมี
หนังสือมาว่าด้วยมิสเตอร์สุวาทโธปองกุลนิศว่าไม่ให้เงินเดือน กุล
นิศว่าควรคิดเอาที่สมเด็จพระกรมหลวง ได้โต้ตอบไปแล้ว กุลนิศ
มาอ้อนวอนขอในส่วนที่ยังค้างอยู่อีก ได้กราบทูลแล้วยังไม่
โปรดประการใด

ฉบับ ๑ ว่าด้วยโทรเลขไปเมืองประจิมเปิดใช้ได้แล้ว

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระ พระ ว่าด้วยทรงรับหนังสือส่ง
คอเรสปอนเดนสเก่า ๓ ฉบับกับความเห็นนั้นถูกกับพระราชมาริ
ได้ให้ค้นเรื่องมองช่วยอดมองช่วยบัวไว้แล้ว ทรงหมายว่าเวลา
ถ้าจะทรงตรวจ ก็ทรงทราบว่านิวมেন্টจะมาพรั่งนี้ จึงจดข้อความ
มาก่อน พอทราบกระแสพระราชมาริจะได้โต้ตอบเขา เรื่องมอง
คุณว่าสัญญาป่าไม้เมืองน่านจะขอตราไปทำไมนั้น เห็นว่ามอง
คุณจะต้องแสดงให้เห็นสัญญาก่อน การจับไม้มันจะรีบเอาที่เดียว
ไม่ได้ ต้องอาศัยเจ้าเมืองกรมการไว้ต่อเราได้พิจารณาว่า เป็นไม
มองคุณจริงจึงเอาไปได้ และให้มีศุภอักษรถามเมืองน่านทันที

อีกฉบับ ๑ ที่ส่งฟ้องพะม่า ๕ เรื่องมานั้น เรื่องมองยินพระยา
นครราชสีมาบอกลมาแล้ว แต่ ๓ เรื่องนั้นอย่างไรให้ทรงตรวจเสีย

พระราชทานพระกระแสนออกไปโดยย่อ คงจะต้องชำระสืบสวน
เรื่องงะทวาก เรื่องนี้ดูเหมือนอนกรมการทอดรางวัลตามไม่ได้
ตัวผู้ร้าย ครั้นได้ผู้ร้ายมาแล้วจึงคืนเงินรางวัล แต่ที่ว่าถึงอาญา
เร่งเงินคืนนั้นแรงกว่าเร่งเงิน แต่أيัยคนนี้ออกจากคุกได้แต่ปี
มะเส็งเหตุใดจึงมาพ้องถึงปีมะแมมานัก

เรื่องมองปุก ตำราเรียไรคนไม่มีผิดให้เสีย ซึ่งأيัยพะมา
ว่าเป็นชอบธรรมอย่างนี้ต้องเลิกให้ขาด ถ้าเจ้าเมืองกรมการอยาก
หาความชอบธรรมก็ควรจะออกเงินของตัวเอง เรื่องนี้ถ้าพระยา
ประทุมเก็บจริงต้องให้ออกเงินคืนแก่ราษฎร

เรื่องคำออง เรื่องนี้ก็แต่ปีมะโรงอีก และสงสัยว่าไม่มี
หนังสือเดินทางครั้งนั้น

เรื่องอุมองคำใส รายงานأيัยตลกทมิบออกมาแล้ว

เรื่องมองยีน ขึ้นเรื่องราว ๓ ฉบับ เรื่องนี้เมืองนครราช
สีมามีบอกมาแล้ว

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งพระราช
สาส์นถึงเอมเปอเรอเยอรมนีแสดงความยินดีที่ปรีณชสิขวิลเยี่ยม
ประสูติราชบุตร

วัน ๔ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นสิริวัชรเพ็ดถวาย
ฎัการาชฎรทรงขึ้น ๒ ฉบับ กรมหมื่นพิชิตถาวรวงศ์คำตัดสิน

เรื่องความมองโง่กับเจ้านครเข็ญใหม่ พระองค์สวัสดิเผ้าทรง
หนังสือราชการ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลาบ่ายสวดมนต์ที่ศรีรัตนเจดีย์วัด พระศรีรัตนศาสดาราม
จะยกยอดพุ่มนี้

เวลา ๒ โมงเศษเสด็จออกขุนนาง พระยาสรเสนาอ่านบอก
พระโบราณ พระพิทักษ์กรมการกรุงเก่า บอกรายงานน้ำฝนต้นข้าว

แล้วรับสั่งกับพระยาสมุทเรื่องความแขกสินและเรื่องวิวาท
กับพระสุริยภักดี แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศรับสั่งกับ
กรมหมื่นเทววงศ์เรื่องโปสต์และเรื่องความ แล้วเสด็จกลับไป
ประทับห้องซิดติงรูมจนเวลา ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เจ้าพระยาพลเทพถวายหนังสือเรื่องนายโหมदनายคำ นายภู
ถวายฎีกาเลอะเทอะนั้นได้ตัวผู้แต่งผู้เขียนมาถามแล้ว ผู้แต่งชื่อ
นายห่วยอายุ ๘๐ ปี เป็นคนต้องห้ามครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
ไม่ได้ให้ถือหางความ ผู้เขียนชื่อนายวัน ตัวความ ๓ คน
ไปจ้างให้เขียน

พระราชหัตถ์ตอบว่า นายห่วยเป็นคนอายุถึง ๘๐ ปี และเป็น
คนเถื่อนป่า คนที่เขียนก็เถื่อนป่า เจ้าของความก็เป็นชาวบ้านนอก
โปรดให้ยกโทษ ให้ความไปตามคำสั่งเดิม แต่นายห่วยห้าม
อย่าให้เกี่ยวข้องกับความต่อไป

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่าด้วยความพระยาวิเศษสังฆาดา
เป็นความกับเสนาเรื่องเงินค่านานี้ พระยาวิเศษไม่สมควรให้ว่า

ศาลกรมท่าขอออกไปศาลกรมนา พระราชหัตถ์ตอบว่าให้ยกความไปศาลกรมนาตามขอ

พระองค์ทองแถมถวายหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยกำหนดฤกษ์ยกยอดพระศรีรัตนเจดีย์ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และขอทำพระที่นั่งและพระราชวัง เกะบางปะอิน

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นพิชิต เรื่องร่างตอบพระยาราชสัมภารากร ๒ ฉบับนั้นดีแล้ว กับให้ตั้งออฟฟิศรวบรวมหนังสือต่าง ๆ ที่ร่างที่ทำไว้ จะได้ง่ายขึ้น

พระราชหัตถ์สั่งพระองค์สาบให้หม่อมท้าววันไปรักษาคณออฟฟิศโทรเลขไปรษณีย์

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระกรมหลวงภาณุพันธุ์ อนุญาตให้นายสวาสดีอามเรอชานต์ไปเป็นพนักงานดูเงินเก็บเงินกรมโทรเลข

มีพระราชหัตถ์สั่งพระองค์เจ้าจิตรเจริญด้วยความเหมือนกัน สมเด็จพระกรมหลวงภาณุพันธุ์ถวายหนังสือว่าด้วยหม่อมท้าววันเป็นคนมีเชื้ออัฟเกดแล้ว ควรใช้ได้ถึงพวกฝรั่งเหล่านั้นจะชอบไม่ชอบก็รักษาได้

หนังสือสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอว่าด้วยนิวแมนต์มาเฝ้าได้ปรึกษาเรื่องมองยินตกลงเขวามองยินเป็นคนโกง ให้สืบความที่บนลงมาแล้ว เขาจะตัดสินที่เดียวอย่าให้พะยานลงมาเลยลำบาก แล้วพูดเรื่องมองบันดอตายนั้น ถ้าข้าหลวงได้ชำระแล้วให้ส่งผู้จ้างผู้ฆ่าลงมาและเตือนเรื่องสุรานั้นว่าสัปเขาศักดิ์ยังติดต่อยู่ขอให้รีบตัดสิน และ

ได้รับสั่งกับเขาเรื่องมอญจะทำป่าไม้เมืองน่านเขาขอให้สับ แต่
เรื่องนายแก้วนั้นเขารับว่าไม่ใช่สับแยกต์

วัน ๕ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาเช้า ๒ โมงพระฤกษ์ยกยอดพระศรีรัตนเจดีย์ ซึ่งต้อง
อสนีบาตเปลี่ยนลูกแก้วใหม่ พระสงฆ์สวดชยันโต เจ้าพนักงาน
งานประโคมพิณพาทย์เตร่สังข์ พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน

เวลาเข้าไปรดน้ำสัสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จไปทรงประเคน
พระสงฆ์วัดเทพศิรินทราวาส ๑๐ รูปรับพระราชทานฉันที่พระพุทธรูป
เศวต ด้วยวันนี้เป็นวันสิ้นพระชนม์แห่งกรมสมเด็จพระเทพศิริน
ทรามาตย์

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นศิริรัชเฝ้าถวาย
ฎีกาของราษฎร ทรงเซ็น ๗ ฉบับ พระองค์สวัสดิเฝ้าทรง
หนังสือราชการ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เสด็จออกท้องพระโรงกลางประทับพระที่นั่งพุดตาล พระ
บรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
ขุนนางกรมมหาดไทยนำพระอุปฮาด แสนท้าวเมืองนครพนม
และแสนหลวง แสนท้าวเมืองลองเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท
พระยาราชอำนบอกราชวงศ์ราชบุตรเมืองนครพนมแต่งให้พระอุป
ฮาดแสนท้าวคุมต้นไม้ทองเงินลงมาทูลเกล้า ฯ ถวาย จำนวน
ปีมะเส็งตรศก ๑ กู้ จำนวนปีมะเมียจัตวาศก ๑ กู้ หนักดิน

ละ ๘ บาท เครื่องราชบรรณาการมีขงคืบเป็นต้น และส่งเงิน
แทนส่วยผลเร็ว เมืองนครพนมและเมืองขันธ์เป็นเงิน ๗๗ ชั่งและ
ขอพระอุปฮาดเป็นเจ้าเมืองนครพนม พระอุปฮาดจัดได้ทอง
คำ ๘ บาท และขงคืบทุกเกล้า ๆ ถวาย แล้วทูลเบิกแสนหลวง
แสนท้าวเมืองลองทูลเกล้า ๆ ถวาย หอก ทวน ขงคืบ เหล็ก
ก้อน ทรงพระราชปฏิสันถารแสนท้าวเมืองนครพนมตามสมควร
และทรงพระราชปฏิสันถาร แสนหลวงเมืองลองและเรื่องที่มาด
หมากับเจ้านายเมืองนครลำปาง แล้วเสด็จขึ้น

เวลาทุ่มเศษทรงพระกรุณาโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสด็จไปทรงจุดเทียนให้พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวด
มนต์จบแล้ว เสด็จออกพระพุทธรูป พระอริยมุนีถวายเทศนา
กัณฑ์ ๑ ทรงแจกเงินพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วเสด็จขึ้น

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ส่งหนังสือกงสุลเยอรมันตอบเรื่องมิส
เตอร์ราชดแมน ๑ เรื่องที่ว่าราชดแมนพาเมียไปนอนในวิหารวัดนั้น
ราชดแมนไม่รับอ้างพระยาน ๒ คน ๒ ที่ว่าตัดพระเศียรพระ
พุทธรูปนั้นว่าไม่ได้ตัดแต่ได้ขอพระเล็ก ๆ ถ้าผิดกฎหมายทำไม
ไม่ทำโทษคนขาย ๓ ที่ว่าไปอยู่ในวัด ไม่มีผู้อนุญาตนั้นว่ามีสเตอร์
ราชดแมนว่า เคยขึ้นไปอยู่เที่ยวก่อน ๆ ไม่มีผู้ห้ามและจะขอไป
อีกจะไปเมืองลาวเมืองญวนด้วยแล้วจะไปยุโรปทีเดียว แต่จะ
ขอไปจำหน่ายของที่ค้างอยู่เมืองตากก่อน ขอให้ช่วยทวงเงิน
ถูกหนี้แต่ที่เมืองตากกล่าวโทษนั้นขอให้พิจารณาให้ได้ความจริง

พระพิมพ์ลธรรมจดหมายถึงกรมหมื่นประจักษ์ ว่าด้วยวัด

พระเชตุพนวิมลมังคลาราม

หนังสือพระยาภาสว่าด้วยเจ้าพระยาสุรวงศ์ให้หลวงบำรุง
วรามาตย์ หลวงบริบูรณ์โกษากรถือจดหมายและสำเนาพระราช
หัตถ์มาแจ้งว่าให้รวมภาษีย่อยชักสามเข้าไปรวมกับภาษีเบ็ดเสร็จ
ถ้าความขัดข้องให้ปรึกษา เจ้าพระยาสุรวงศ์นั้นเห็นว่าจะเป็น
การลำบากข้างหน้า และถ้ารวมกันจะต้องจัดการอีกหลายอย่าง ๑
การใช้สอยถ้ารวมเข้าได้จะน้อยลง ๒ จะรวมภาษีเข้ากับขาออก
แล้วจะต้องลดตอนลูกจ้างลงอีก จะใช้เรือไฟเล็กแทน ๓ จะ
ต้องมีโรงไว้สินค้าที่จะตรวจแล้ว จึงให้เจ้าของมารับไปและมี
โปลิศรักษาด้วย ๔ ถ้าจะรวมภาษีเข้าขาออกแล้วต้องมีอันส
ตรกชั้นให้เจ้าพนักงานประพุดเพียงใดกว่าจะได้จัดใหม่ ๕ ว่า
ภาษีขาเข้านั้น ต้องเป็นความกันบ่อยๆ ถ้ามีความจะโปรดให้
ใครชำระด้วยเจ้าพนักงานต้องเป็นจ้อยเป็นจำเลย

หนังสือพระองค์เจ้าสวัสดิ์ถึงพระนายไวย เรื่องพระยา
สุพรรณมณีหนังสือมานั้น ๑ ทว่าเจ้าภาษีนายอากรทำการไม่ถูกต้อง
นั้นให้ห้ามและชำระก่อน ถ้าไม่ฟังให้มิไบบอก ๒ ขอไม่ส่งความ
ไปเมืองคูร์บันนั้นถ้าความที่เล็กน้อยไม่ต้องส่ง ถ้าความสินไหม
พินัยต้องส่ง ๓ เรื่องรักษาด่านนั้นไม่มีทัพศึกจึงไม่ได้ตั้งถ้าจะตั้ง
ให้มีบอกเข้ามา ๔ เรื่องโคกระบือนั้น โปรดให้กรมมหาด
ไทยตอบ

หนังสือเจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าด้วยความเห็นเจ้าพนักงานเรื่อง
ภาษีอากร ๔ ข้อนั้นข้อที่ขอให้ตั้งพนักงานหอรัษฎาว่าภาษีผูกขาด
กรมพระกลาโหมนั้น เพราะคนในกรมไม่วางราชการ ไซ้จะให้
เปลืองเงินหลวงมิได้ เรื่องภาษีฝิ่นนั้นจะประมาณค่าไร้นั้นไม่ได้
ข้อที่ว่าเงินภาษีฝิ่นที่ค่าเงิน ๑๕๐๐๐ ชั่งนั้น จะมีผู้รับทำนั้น
ถ้าผลประโยชน์บ้านเมืองเจริญขึ้นก็เป็นที่ยินดี เรื่องสุราที่ว่าเงิน
ตกน้อยถ้าให้พวกจันทน์ทำเงินเขาจะรับขึ้น ๒๗๐๐ ชั่งนั้น ต้องถือ
ประโยชน์แผ่นดินเป็นประมาณ เรื่องภาษีย่อยชักสามนั้น ให้ไป
ขึ้นบัญชีที่ภาษีเบ็ดเสร็จแล้ว เรื่องเงินภาษีเมืองตะวันตกจะให้
ส่งแบ่งก็เมื่อใดจะได้มีท้องตราบังคับ เรื่องจะให้ประมวลภาษีเมือง
ตะวันตกนั้นจะโปรดเมื่อใดจะได้มีตราบังคับ

ฉบับ ๑ บัญชีเงินภาษี นำอ้อยส่งพระคลังมหาสมบัติ และ
ต่างกรมยกเป็นหลวง เงิน ๒๖๓ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง
๑ เฟื้อง จำนวนปีมะเมียจัตวาศกหลวงเจริญราชชนทำ

ฉบับ ๑ บัญชีเงินอากรสุราเบ๊งเหล้า เบ๊งข้าวหมาก ทำ
เป็นภาษีค่อเวอนแมนต์ จำนวนปีมะเมียจัตวาศก

วันที่ ๖ ๖ ๑๐ ค่ำปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออก กรมหมื่นศิริราชสังกาศเฝ้า
ถวายฎีกาของราษฎรทรงเซ็น ๑ ฉบับ กรมหมื่นพิชิตเข้าไปเฝ้า
พระยาภาสเฝ้าถวายแปลนโรงภาษีเบ็ดเสร็จและ ทูลเรื่อง จะทำโรง

ภานี พระองค์เจ้าสวัสดิ์เผ้าทรงหนังสือราชการ เวลา ๔ โมงเศษ
เสด็จขึ้น

เวลายามเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอำาน บอกพระยา
วิเศษฤไชยว่าขุนด่านบางชนาก ขุนกำจัดจิ้นพาลอำเออ นำตัว
หลงจูทวนกับจิ้นมีชื่อ ๘ คนกับเรือมาส่ง หลงจูทวนฟ้องว่าจิ้น
๑๐ คน หนัภานี จึงได้พานายด่านกับอำเอจิ้นไปจับจิ้น ๑๐ คนที่
ศาลเจ้า จิ้นในเรือโคตหนึ่ไปบัง เจ้าภานีนายด่านนายอำเออค้น
ได้ฝืนหลายดลัษซึ่งจิ้นเหล่านี้บรรทุกมา ได้ให้กรมการตรวจค้น
ในเรือจิ้นได้ฝืนอีกซึ่งลักออกมา และได้ให้เลกตราพิมพ์ทำเงิน
แดงและตะกั่วซึ่งทำเป็นพดด้วงไว้บ้าง ได้เอาตัวจิ้นใจผู้เป็น
นายเรือกับจิ้นในเรือมาถาม ให้การไม่รับกลับหาว่าเจ้าภานีฆ่าจิ้น
พวกตาย ๔ คน รับสั่งว่าให้ไต่สวนก่อนความยังไม่กระจ่าง เสด็จ
ประทับในออฟฟิศรับสั่งกับกรมหมื่น เทวะวงศ์ และมิสเตอร์เดวิ-
ซอน เผ้าทูลขอเงินค่าใช้ค่าที่อยู่ที่พักกลับมาจากทำการโทรเลข เสด็จ
กลับไปประทับห้องซิดติงรูมจนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

พระองค์ เจ้าจิตร เจริญ ถวายความเห็น ว่าด้วย ออฟฟิตเซอร์
ทหารมหาดเล็กที่ได้รับพระราชทานเงินเดือนเต็มอัตราแต่ไม่ได้รับ
การเต็ม จัดเอาผู้ที่หมั่นหนักกักต้อพอจะรับราชการได้ให้ได้รับ
ราชการแข่งแรงขึ้น ผู้ที่เกียจคร้านเอาเปรียบราชการหรือไม่มีคุณ
วิชาก็ยกถอนให้ไปรับ ราชการอื่น หรืออยู่ในตำแหน่ง เดิมของคน
เหล่านั้น

หนังสือพระนายไวยว่ามีสเตอร์ลูชกับต้นทหารมายื่นหนังสือ
ฉบับ ๑ ว่าเชลुकสาวมิสเตอร์นอกซ์ มีความรักใคร่กันอยากแต่ง
งานแต่เกรงพระราชอาญา ถ้าทรงพระกรุณาโปรดแล้ว จึ่งจะ
แต่งงาน

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงพระนายไวย เรื่องมิสเตอร์ลูชจะ
ขอแต่งงานกับเชลुकสาวมิสเตอร์นอกซ์นั้นไม่มีความรังเกียจอย่าง
ไร ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานอนุญาตให้แต่ง

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ส่งหนังสือ
กงสุลสยามสิงคโปร์กงสุลสยามนิวยอร์ก กงสุลสยาม ๒ ฉบับ
เขเนอราลแกรนฉบับ ๑ รวม ๓ ฉบับ

หนังสือพระยาอภัยวงศ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าวันที่ ๒๖-๒๗
ออกัสตฺยูเขาไฟเกิดที่เกาะตระกะตะวา แดก ทำลายดัง สนั่นไปทั่ว
ได้ยิบไปไกลเหลือประมาณ ที่เมืองเปตาเวียซึ่งห่างถึง ๘๐ ไมล์
ในเวลานั้นมืดไปหมดเวลากลางวันต้องจุดไฟก๊าส และมีละอองเท่า
ไฟทั่วไปทั้งนั้น น้ำในทะเลเป็นคลื่นใหญ่ทำลายบ้านเมืองสูญ
ไป ๓ เมือง เกาะตระกะตะวานนั้นก็จมหายไป ที่เหล่านั้นเป็นทะเล
ไปทั้งสิ้น และว่าในที่เหล่านั้นได้เกิดวอลเคนโอ คือภูเขาไฟอีก
๑๖ ตำบล และว่าวันที่ ๑๒ เดือนออกัสตฺเกิดเพลิงใหญ่ไหม้เมือง
ตรังกานูหมดสิ้น ราษฎรตายในไฟ ๑๗ คน

หนังสือกงสุลสยามกรงนิวยอร์กส่งหนังสือเขเนอราลแกรน
ถึงกอมมิสชันเนอการนาเมืองนิวยอร์กว่าด้วยการที่หนังสือเข้ามา

กรุงสยามขอให้ตั้งลีกเก็ตเป็นกงสุลสยามนั้น เพราะไม่รู้ว่าคอเวน
แมนต์สยามได้ตั้ง กงสุลสยามขอให้ ตั้ง ลีกเก็ตเป็นกงสุลสยามนั้น
เพราะไม่รู้ว่าคอเวนแมนต์สยามได้ตั้งกงสุลสยามซึ่งเป็นบิดาภรร
ยาของกอมมิสชันเนอการนา ถ้ารู้แล้วจะไม่มีหนังสือมาเลย ไซ้จะ
คิดให้ถ้อยตมิสเตอร์สมิทนั้นหาไม่

หนังสือพระองค์สวัสดิตอบเจ้าพระยาภาณุวงศ์ว่าให้มีหนังสือ
ตอบกงสุลสยามเมืองนิวยอร์คว่าการที่จะตั้งลีกเก็ตเป็นกงสุลสยาม
นั้นไม่ได้เป็นการตกลงเลย

หนังสือสมเด็จพระกรมหลวงภาณุพันธุ์วงศ์ว่าส่งเงินค่าโทรเลข
ไปยังเมืองไซ่ง่อนและอื่น ๆ จะให้กงสุลสยามส่งนั้นจะให้กรม
ท่าบังคับหรืออย่างไร

หนังสือพระองค์สวัสดิ ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ส่งร่างตอบนิว
แมนต์ที่แนะนำให้แสดงความไม่ตรงตามเกาวแมนต์อังกฤษที่ขอให้
ยอมคอนเซกชั่น ให้กำปั่นโทรเลขอังกฤษนั้นไม่ได้ และว่าเมื่อ
คอเวนแมนต์อังกฤษได้พิจารณาแล้ว คงจะเห็นเหตุอันสมควร
ที่เกาวแมนต์สยามไม่รับนั้น

พระราชหัตถ์ ถึง สมเด็จ กรมพระว่าด้วย วัดเชตุพน ขำรุติให้
ปรึกษาเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ควรซ่อมก็ทำเสีย

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระกรมหลวงภาณุพันธุ์ ว่านาย
ประจันอยู่ในกรมทหารมหาดเล็กไม่ได้ทำการ ถ้าจะเอาไปไว้กรม
โทรเลขไปรษณีย์ได้บ้างก็ให้เอาไป

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นภูเรศร ว่าการเฉลิมพระชนม์
พรรษาจะแจกเงินพระราชทานคนแก่ ๑๐๕๕๗ คนให้คิดแบ่ง ๓ วัน
พระราชทานทั้งข้างหน้าข้างใน

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าด้วยพบกับนิวแมนต์ดก
ลงเรื่อง มองยินตลกนั้นได้ทราบแล้ว และให้ตรวจฟ้องแล้ว มี
ตราถามขึ้นไป เรื่องมองบันดอเป็นตลก เรื่องมองคุณะต้องเรียก
สัญญาทำป้าไม่มาดูก่อน เรื่องนายแก้วที่ยอมว่าไม่เป็นสัปเขกต์
นั้นจะถือแต่พูดไม่ได้ ต้องมีหนังสือและจะยอมให้เมียมองคุณะ
ว่าแทนก็ไม่ได้ และให้มีหนังสือถามเมืองเถินด้วย

วันที่ ๗ ๙ ๑๐ ค่ำ บีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง ด้วย
วันนี้เป็นวันประชุม ท่านผู้ทมาเฝ้าในที่ประชุมวันนี้ สมเด็จพระ
พระบารามปรบัถีย์ สมเด็จพระหลวงจักรพรรดิ สมเด็จพระ
หลวงภาณุพันธุ์วงศ์ กรมหมื่นพิชิต กรมหมื่นภูเรศร กรมหมื่น
พรหม กรมหมื่นศิริวัช เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ
เจ้าพระยามหินทร์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์

เจ้าพระยาภาณุวงศ์กราบทูลเรื่องอั้งยี่เมืองนครชัยศรี ที่จับ
ได้ ๕ คน ถามรับว่าเงินล่อคือเงินแก้วหัวหน้าอั้งยี่ให้มาแข่งชิง
ที่ตรง ได้เอาตัวเงินล่อคือเงินแก้วมาถามรับได้ส่งเข้ามากรุงเทพฯ
รับส่งกับสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์เรื่อง วัดเชตุพน

ชำระคดี สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวฯ พระยาศรีบอกล่าวข้างสำคัญมาถึง
นครจำปาศักดิ์ส่งคนทางและตัวอย่างลงมาด้วย และทูลเรื่องลาว
ส่งลูกหนี้ให้ต้องสู้เร่งเงินเอง สมเด็จพระหลวงภานุพงษ์เรือ
เงินค่าเตเลแกรมเมืองไซ่ง่อน และเรื่องส่งหนังสือไปรษณีย์
แล้วถวายหนังสือเจ้าพระยามหินทรพิพิธว่า ลูกหนี้ส่งค่าส่งทาง
ไปรษณีย์ ทรงเล่าเรื่องเมืองลงและเรื่องเจ้านครลำปางไม่ฟังบังคับ
กรุงเทพฯ จะให้พระพรหมบริรักษ์ไปจัดการ เสด็จขึ้นจากประชุม
ไปประทับห้องขิดตึกรูม พระยาศรีสุนทรถวายสัญญาบัตรทรง
เซ็นพระราชหัตถ์ ๓ ฉบับ แล้วพระนายศรีถวายหนังสือว่าด้วย
หลวงบันเทาเมืองกาญจนบุรีนำขุนสมบัติกองส่วยทองเมืองกาญจน
บุรีมาแจ้งความว่า ได้พบบ่อแร่ดิบอยู่ในลำห้วยดาเพ็ชรวิลา
รีปกกแขวงเมืองท่าขนุนกับเมืองทองผาภูมิ และได้พบถ่านศิลาที่
กั๊วรอบข้างแขวงไทรโยค ได้ให้มิสเตอร์เยรนีกับตันตรวจำมี
เนื้อเงินปนอยู่จะขอให้ออกไปตรวจ ได้นำแร่ดิบถวายด้วย
เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษเสด็จออก ขุนนางพระศรีเสนาอำน บอกราช
วงศ์ผู้ว่าราชการนครเมืองแสนเมืองจันเมืองนครพนม ฉบับ ๑
ถวายพระราชกุศลทำการสมโภชร้อยปี ฉบับ ๑ ถวายพระราชกุศล
เผาศพพระพนมนครา ฉบับ ๑ ว่านายรัชคำจับอ้ายทิพคำมาอา
ยัดว่าเป็นลูกหนี้ ถ้ามอ้ายทิพคำรับเอาตัวจำเร่งเงินอ้ายทิพคำแหก
ตรงหนีไป และว่าหลวงสวัสดิอุดมไม่ส่งเงินส่วยและขัดแย้ง
ไม่อ่อนน้อมต่อกรมการท้าวเพี้ย

พระนรินทร์ อ่านบอกพระอร่ามบริรักษ์ปลัดเมืองกาญจนบุรี
รายงานน้ำฝนต้นข้าว

พระไพบรุษ อ่านบอกพระสุธรรมไมตรี จมื่นราชามาตย์
กรมการเมืองนครชัยศรี ว่าได้ถามอายจิ้น ๕ คนที่จับได้ให้การ
ชัดจิ้นล่อค้อจิ้นแก้วจิ้นมัน หัวหน้างี้ยัวให้ให้เข้ามาแย่งชิงคน
ในตรง ได้เอาตัวจิ้นล่อค้อจิ้นแก้วมาถามรับเป็นสัตย์ แต่จิ้น
มันนั้นป่วยหนักมาไม่ได้ ข้าหลวงได้ลงพระราชอาญาจิ้น ๕ คน
ลงพระราชอาญาคนละ ๒ ยก แล้วได้ให้กรมการทหารคุมตัวจิ้น
ล่อค้อ จิ้นแก้ว จิ้น ๕ คนเข้ามาส่ง

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร หลวงเพ็ชรสงครามกระบัตร์
เป็นพระศรีสุนทรเทพปลัดซ้ายเมืองอุทัยธานี นายกลั่นมหาด
เล็กเป็นหลวงราชานุกิจผู้ช่วยเมืองไชยา จินฮวดข้าหลวงเดิม
เป็นหลวงจิตรจ่านวนิช แล้วจิ้นนี้พิรักษา จำแผลง ถวาย
คำสอบถาม ๒ ฉบับ เสด็จขึ้นในออฟฟิศประเดี้ยวหนึ่ง เสด็จ
ไปประทับห้องชิตติงมทรงเครื่องใหญ่ ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

ทรงพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระมหาลงภาณพันธุวงศ์ส่งหนังสือ
มิสเตอร์ เดวixon ไปถึงระยะทางโทรเลขฉบับ ๑ ขอเงินค่าใช้จ้าง
คนและค่าที่อยู่ฉบับ ๑ ไป การรักษาสายนั้นให้ปรึกษาเจ้าพระ
ยาสุรวงศ์ เจ้าพระยาภาณวงศ์ให้ตกลง เรื่องเงินค่าใช้ลูกจ้างนั้น
ถ้ายังไม่ได้คิดควรให้เท่ากับคณลอพดัส ค่าที่อยู่นั้นไม่ควรให้
เพราะเดวixon เงินเดือนมากทำการน้อย และการครองนเป็นการแก้
ตัวอยู่ด้วย

บอกพระยาศรีสิงหเทพ ว่าวัน ๑๓ ค่ำ ขุนสง่าพระ
 กำแหงคุมช้างเผือกมาถึงฝั่งโขง เจ้านครจำปาศักดิ์ พระยาศรี
 พร้อมกันรับช้างเดินมาถึงเมืองนครจำปาศักดิ์วัน ๒๘ ค่ำ จัดการ
 สมโภชเข้าโรง วัดชั้นสุทธสูง ๒ สอก ๕ นิ้ว สัตว์สังค
 กว่าพระเสวตรสกลโรภาส ฉบับ ๑ ว่าเจ้านครจำปาศักดิ์ได้ขึ้น
 บัญชีเลขเมืองนครจำปาศักดิ์และเมืองขึ้นครบราชการ ๒๐๔ เสีย
 ส่วย ๔๔๕๓ จำหน่าย ๑๓๕๒ และว่าท้าวแหงผู้ช่วยเมืองสุทรนคร
 ได้น้องปะตงทูปเป็นภรรยาคุมช้างเผือกลงมาด้วย แจ้งความว่าเห็น
 ม้าผ่านชาวเป็นรื้อทางเป็นกุ่มเหมือนทางกวางสูง ๒ สอก ๑ นิ้วที่
 บ้านแม่ปายชำระแด และเจ้านครจำปาศักดิ์ขอให้พระยาศรีมี
 หนังสือห้ามเมืองแสนปางศรีรัตน เชียงแตงอย่าให้รบกวานำ
 ธารแด ม้านั้นเจ้าจำปาศักดิ์จะไปเอามาให้ได้ ฉบับ ๑ ว่า
 พระรัตนโกษาว่าพระยาภูขันธ์ส่งหลวงเสมียนตราซึ่งเป็นนายประกัน
 หลวงปลัดผู้กู้เงินทางช้อตองสุ่งเงิน พระยาศรีมีหนังสือไปให้
 ส่งเจ้าหนูลูกหนามาแล้ว ท้าวบุญญาบอกมาว่าพระยาภูขันธ์ตาย และ
 ว่าหลวงเทพสงครามขัดแข็งไม่ส่ง พระยาศรีได้มีหนังสือไปอีก

หนังสือพระยาศรีสุนทรขอพระราชทานยืมเงินเดือนก่อน ๔
 เดือน ๖ ชั่ง จะไปทำโต๊ะทองใช้ที่พระราชทานซึ่งผู้ร้ายลักไป
 ฉบับ ๑ ขอบุณวิทยาเป็นขุนมหาสิทธิ นายข่านเป็นขุนพิพิธ
 อักษรพรรณ

พระราชหัตถ์สั่งเจ้าพนักงานพระคลังทองให้จ่ายโต๊ะทอง
สำหรับยศให้พระยาศรีสุนทรขมิ้นใช้ก่อน

สำเนาบอกพระสุธรรมโมตรี จมื่นราชมาตย์ กรมการ
เมืองนครชัยศรี ว่าด้วยทหารออกไปและลงพระอาญาเงิน ๕ คน
และส่งตัวเงินห้าหน้า เงินยี่ ๕ คน และคำสารภาพเข้ามา

หนังสือกรมหมื่นประจักษ์ว่าเจ้าภาษีเรือที่พระโขนงจับเรือ
ทหาร ซึ่งกลับไปจากราชการได้ซื้อหนังสือพระองค์ขจรและ
หนังสือเจ้าภาษีใหญ่ออกไป แต่หนังสือเจ้าภาษีมักว่าถ้าพบเรือ
ไม่มีสินค้าสักข้อมือตราจักรแล้วอย่าให้จับไว้ ท่านเห็นว่าถ้า
ราษฎรไม่ได้สักไม่มีสินค้าเจ้าภาษีมักจับไว้ได้ความยากเย็น

พระราชหัตถ์สั่งว่า เจ้าภาษีเรือบนเรือนวายุคุมแห่งราษฎรนัก
ให้ตั้งตระลาการชำระเอาโทษเสีย

วัน ๑๙๑๐ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

วันนี้ไม่มีราชการอะไรไม่ได้เสด็จออก สมเด็จพระเจ้า
ลูกเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เจ้าฟ้าพาหุรัตมณีมัย เจ้าฟ้ามหา
วชิราวุธ เสด็จจวังพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโร
ประการ ในการทำบุญแซ่บิดคุณท้าวทองพดล คุณยายกรม
หมื่นเทวะวงศ์

หนังสือสมเด็จพระสังฆราชสั่งกำกับการขุนสมานเงินประชา ซึ่ง
กรมหมื่นภูเรศว่าล่วงเข้ามาจับคนถึงกรุงเทพ ฯ และขึ้นเรื่องราว

สารภาพฉบับ ๑ เข้ามาด้วย ในเรื่องราวสารภาพว่าผู้ร้ายลัก
กระบือไป ตัวมาเที่ยวติดตามพบเข้าจึงจับตัวไว้ มีความผิด
ที่ไม่ได้บอกอำเภอก่อน ทำให้การก็เหมือนกับเรื่องราวสารภาพ
นั่นเอง

พระราชหัตถ์พระราชทานที่บ้านจีนเลงฮานซึ่งทรงพระกรุณา
โปรดให้ซื้อไว้ราคา ๑๓๐ ชั่ง

เงินพระคลังข้างที่ พระราชทานเป็นสิทธิ์แก่พระเจ้าลูกเธอ
พระองค์เจ้ายุคลทิฆัมพร

วัน ๒๕^๕ ๑๐ ถ้า ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเสด็จออก พระยารัตนโกษาเล่าเรื่องเพ็ชร
ที่จะทำคัมพูและเอาตัวอย่างมาถวายด้วย พระยามหามนตรีเล่า
ถวายสี่หมกต่าง ๆ มีอ่อนแก่เป็นต้น ถวายทอดพระเนตรเป็น
ตัวอย่างที่จะหาเรือพระที่นั่งเอนกชาติภุชงค์ พระยามนตรีสุริยวงศ์
เรื่องม่านเรือพระที่นั่งเอนกชาติภุชงค์ พระนายศรีหลวงฤทธิชัย
เวร ถวายหนังสือนารีไปดหลวงนายฤทธิ เรื่องขุนอมราเอา
เงิน ๔ ชั่งมาบ่นให้ปล่อยบุตรหมุ่ทหาร และนำเอาเงิน ๔ ชั่งเข้า
มาถวายด้วย

เวลาบ่าย ๕ โมงเสวยวันนั้นเห็นพระอาทิตย์เมื่อดวงจะอัสดงก็
มีสีเขียวจุกไข่กาเขียวอ่อน แต่มีผู้กล่าวว่าได้เห็นเขียวแต่เวลา
วานนี้แล้ว สีเขียวอยู่จนเวลาค่ำแต่สีอ่อนลง

เวลา ๒ หุ้มเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอำนาบอภ
พระยาประทุมเทวาเมืองหนองคาย ส่งเงินแทนส่วยทองคำเมือง
ภูเวียง เงิน ๑๒ ชั่ง ๑๐ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง ฉะบับ ๑ ว่า
พระศรีธัญไชยเจ้าเมืองภูเวียงตาย ขอพระราชทานหีบศิลาหน้า
เพลิงส่งเครื่องยศคืน บอกละกัฏฐ์ผู้ว่าที่พระอร่ามรณวิชัยปลัด
เมืองนครนายกกราขานนำแผ่นดินขาว

วันนี้โปรดพระราชทานอินสตรักชัน หรือ พระบรมราโชวาท
แก่พระพรหมบริรักษ์ ซึ่งจะขึ้นไปราชการเมืองนครลำปาง
อินสตรักชันมีความคล้ายกับที่พระราชทานด้วยพระโอรสผู้ วัน
จันทร์ขึ้น ๒ ค่ำเดือน ๑๐ เสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศครุ ๑ เสด็จ
ไปประทับห้องซิดดิงรัม เสด็จขึ้น ๔ หุ้มเศษ

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์
ประภา ความผิดที่จับคนในแขวงกรุงเทพ ฯ จะทรงตัดสินก็ได้
ได้ หรือจะส่งไปว่าที่กรมพระนครบาลก็ได้

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์
ว่าโรงเรือบางกอกน้อยชำรุดชำรุดมากกลัวจะพังทับเรือพระที่นั่ง ขอ
เสา ๕ วา ๕ กำ ๒๐๐ ต้น ซ่อมแซมโรงเรือ

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ ส่งหนังสือลง
สุดออสเตรีย ว่าก่อนขึ้นศาลูกได้รับตำแหน่งเป็นแอนวอยเอกษ
ตราออกคืนารมินิสเตอเปลนิโปเตนฉารจะมาถึงใน ๓ วัน

หนังสือกรมหมื่นภูเรศวรว่า จันทาเหลาหลวงบาลเบิกบุรี
รัตน เจ้าสัวหวยเชือดคอตาย

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ตามกรมหมื่นภูเรศวรว่า ซึ่งจดหมาย
ถวายว่า จันทาเหลาหลวงบาลเบิกบุรีรัตนเชือดคอตายนั้นทรง
สงสัยว่าจะเป็นจันทาเหลา หรือจันทา ซึ่งรับสัญญาบัตรเป็น
หลวงบาลเบิกบุรีรัตน ด้วยจันทาเหลาไม่ใช่หลวงบาล

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์ ว่าพระนายไวยนำวิโปด
หลวงนายฤทธิกับเงิน ๔ ชั่งมาว่า เดิมนายบั้ง นายจัน นายบัน
เป็นคนบิได้อ่านายบั้งจำเริญแล้วขอประกันไป ภายหลังขุน
อมราได้เอาเงิน ๔ ชั่งมาคืน หลวงนายฤทธิว่าพระยารองเมือง
ขอให้นายบั้งพ้นจากทหาร เป็นการผิดให้ค้นแบบแผนกฎหมาย
วางมา

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ให้มีตราเร่งข้าหลวง
เมืองนครชัยศรีเร่งชำระโดยเร็ว

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าพระยาศาธรรมิโกโรเลข
ถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าพระยาศาธรรมิโกโรเลขมาถึงเมืองพนมสกลจะยก
ถึงกระบิลวันแรม ๑ ค่ำเดือน ๑๐ ตราที่มีไปนั้นเห็นจะไม่ทันกัน
จะคิดอย่างใหม่ให้ส่งสำเนาเข้ามาจะได้คิดจัดการ

หนังสือ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕ ฉบับ ๆ ที่ ๑ ว่า
ด้วยนายประจันจะโปรดให้ยกไปกรมโทรเลขไปรษณีย์นั้น จะ
โปรดให้คงชื้ออยู่ดังนั้น หรือจะเรียกนายชุน และเงินเดือนนั้นจะ

โปรดเท่าไร นายประจันต์ไฉว้งเด็นดีเท่าปลัดกรมโทรเลขควรมีตำแหน่งในโทรเลข หรือไปรษณีย์

พระราชหัตถ์ตอบว่า กรมโทรเลขไปรษณีย์นั้นเจ้ากรมปลัดให้รวมกันรับการ ๒ ฝ่าย เพราะออฟฟิศรวมกัน นายประจันต์ให้เป็นปลัดซ้ายเงินเดือนคงอยู่ ถึงทำการไม่ได้ก็ให้ไปเป็นเจ้ากรมปลัดกรมวังเด็นได้

ฉบับที่ ๒ เรื่องจะส่งเงินค่าโทรเลขเมืองไฉงฮั่นและเมืองอื่น ๆ ส่งร่างหนังสือ และร่างโทรเลขถึงกงสุลสยามเมืองไฉงฮั่น ร่างหนังสือสมเด็จพระมหาลงถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ให้ส่งกงสุลสยามเมืองไฉงฮั่นให้ใช้เงินค่าโทรเลขแก่พนักงานโทรเลขฝรั่งเศสโดยเร็ว แล้วให้ตรอบิลส่งเข้ามารับเงินตามเคย ส่งร่างเตเลแกรมเจ้าพระยาภาณุวงศ์บังคับกงสุลสยามไฉงฮั่นด้วย

พระราชหัตถ์ตอบว่าชอบแล้ว

ฉบับที่ ๓ ตอบพระราชหัตถ์เรื่องเดวีนซอนขอเงินค่าจ้างคนใช้และค่าที่อยู่ และยื่นรีโปตการที่จะรักษาสาย ๆ นั้นจะได้ปรึกษาเจ้าพระยาสุรวงศ์ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ให้ตกลงว่าจะรักษาอย่างไร แต่ที่ขอเงินค่าจ้างคนนั้น ถ้าเป็นเวลาทำการควรจะให้ เงินค่าที่อยู่นั้นไม่ควรให้ตามพระราชดำริ และได้ชี้แจงแต่เมื่อจะไปแล้วว่าทำการสายเคเบออลในหน้าที่ของอินเเยอเนี่ย ครึ่งก่อนนั้นทำลายพระราชทรัพย์เสียถึง ๑๐๐ ซึ่งควรจะไล่เสียแต่จะให้ ทำการแก้ตัวก่อนจะยกว่าความทำไม่ได้ และได้ทราบว่าการเหลวไหลสาย

ขาดเสียบ่อย ๆ คิดจะไล่มานานแล้วแต่เห็นว่าจะเป็นทางพูดว่า
จ้างฝรั่งเศสจึงไล่อังกฤษไป จะรอไว้เมื่อจ้างคนอังกฤษได้จึง
จะไล่

พระราชหัตถ์ตอบขอบแล้วให้พูดชี้แจงกับเดวิดฮอนเสียบตาม
ที่ตกลงกัน

ฉบับที่ ๔ ว่าหม่อมแดงบอกมาตามสายโทรเลขกรุงเก่าว่า
ทำการ พาด สายโทรเลข แต่บางปะอินถึง วังจันทร์ เกษมเสร็จแล้ว
วัน ๗ ๙ ๑๐ ค่ำ ได้สวดมนต์รุ่งขึ้นเกลี้ยพระเปิดโทรเลขเสร็จ
แล้วได้จัดเสมียนให้ขึ้นไปประจำการอยู่

พระราชหัตถ์ ตอบกลับว่าจะไม่มี ใคร บอกอะไรเสมียน จะไป
เก้ออยู่ แต่ไม่ทรงทายเป็นคุณก่อน

ฉบับที่ ๕ ว่ามองซิเออร์เบเทอเลียทำความเห็นยื่นเรื่องสเท-
ชันโทรเลขซึ่งจะตั้งที่เมืองศรีโสภณนั้นเดิมไม่ได้พาดสาย ถ้าจะ
ตั้งต้องทำสายแฉะเข้าไปทางไกล ๘ ไมล์ เวลานั้นมาจะต้องรอ
ไปแล้งจะขอตั้งที่เมืองมณฑลบุรีก่อน แล้วจะต่อถึงไปศรีโสภณ
เพราะไปเมืองต่างๆ ได้

พระราชหัตถ์ ตอบว่าที่เมือง มณฑลบุรีก็ไม่ต้องการอันใด นัก
ถึงจะรอไปก็ไม่เสียประโยชน์อะไร เมื่อสั่งการแล้วก็ไปใช้ได้

วันที่ ๓ ๑๐ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาบ่าย ๓ โมง เสด็จประทับห้องขิดตมตามเคย กรม

หมื่นพิชิตเผ้าถวयर่างตราเมืองพระตะบอง เรื่อง ทะเลสาบที่ได้ทำ
สัญญากับฝรั่งเศส กรมหมื่นศรีรัชถวยาฎีกาของราษฎรทรงเซ็น
๖ ฉบับ พระองค์สวัสดิเผ้าทรงหนังสือราชการเวลา ๕ โมงเศษ
เสด็จขึ้น

เวลา ๒ โมงเศษเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอำนบอก
พระยาพิสุทธิธรรมธาดา ขอดัดไม้ศรีสุภภษาทำพระราชวังและ
พลบพลารับเสด็จที่จะเสด็จพระราชดำเนินเมืองลพบุรีนั้น

พระนรินทร์ อ่าน บอกพระอร่ามรักษา ปลัด เมือง กาญจนบุรี
ส่งเงินค่านาปีมะเส็งตรัสก ๒๕ ชั่ง ๑๖ ตำลึง ๒ สลึง ฉบับ ๑ ขอ
เบิกเงินค่าข้าวและอื่นๆ ซึ่งจ่ายให้ข้าหลวงทำการโทรเลขตั้งแต่
โป่งสะแกจนกาญจนบุรี แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศประ
เดี๋ยวเสด็จขึ้นข้างในไม่ได้ทรงอะไรอีก

วันนั้นพระนางเธอพระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี เสด็จวังกรม
หมื่นเทวะวงศัวโรประการในการทำบุญ

สมเด็จพระตอบพระราชหัตถ์เรื่องพระยามหามนตรี ขอ
เสาทำโรงเรือนนั้น เสาเหลื่อทำโทรเลขมี ๔๐-๕๐ ต้นเท่านั้นไม่ถึง
๒๐๐ ต้น จะตรวจดูถ้าไม่พอจะต้องเกณฑ์หัวเมืองจะต้องเข้าไป
และเจ้าพระยาสุรวงศ์มหาพูลว่า โรงเรือในกรมกลาโหมที่คลอง
มหานาคชำรุดหักลงทับเรือไชยเหินหาว ไชยหลาวทอง หักสอง
ลำ ถูกเรืออสุรวายุกัษย์อาษาวิเศษขวาแตกหักอีกลำหนึ่ง ได้ตกลง
กับเจ้าพระยาสุรวงศ์จะรับทำแต่ขอให้เจ้าของเรือเป็นนางงาน และ

เรื่องขุนสมานจีนประจักษ์ ได้ส่งเรื่องความไปที่กรมหมื่นภูเรศ
หนังสือกรมหมื่นภูเรศถึงพระองค์สวัสดิ์ตอบที่ถามว่า จีน
ข้าเหล่าหรือจีนฟุ้งหลวง บาลเบ็ก บุรีรัตนเชือด คอตายนั้นเรียกผิด
ไป ที่แห่งคอตายนั้นจีนข้าเหล่าผู้ทำอากรหวย

หนังสือกรมหมื่น ประจักษ์ ว่าพระยานรรัตน์ นายสรพลชำระ
ไพร่หลวงส่วยล้อมวังส่งมาเป็นทหารคราวนี้ ๕๕ คน เลขสมักร
ใหม่ ๒๗ คน

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าด้วยเรื่องจีนล่อคือ จีนแก้ว
จีนองษ์ ๕ คน ซึ่งกลับคำว่าซึ่งรับกับข้าหลวงเมืองนครชัยศรี
เพราะต้องรับโดยความบีบคั้นนั้นได้พิจารณาแล้ว เห็นว่ารับโดย
ซันดา ข้าหลวงมิได้บังคับบีบคั้นอะไร ถึงจะพูดกลับคำอย่างไรก็
อยู่ในความผิดที่ถืออาวุธเข้ามาที่ข้าหลวงพัก

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ส่งหนังสือกงสุล
สยามเมืองเวียนนาส่งบัญชีเงินค่าใช้สอยนักเรียน ๓ คน หนังสือ
พระองค์สวัสดิ์ว่าโปรดให้ตอบไปว่า เงินรายนี้สมเด็จพระหลวง
ภาณุพันธุ์วงศ์เป็นผู้ส่ง

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิ์ส่งหนังสือวน
เกรงกี ผู้ว่าการกงสุลสเปน ขอเผ้าถวายพระราชสาส์นกรุงสเปน
บอกการวิวาหมงคลของปรินเซสดอนามาเรียติลาบาส พระเจ้าน้อง
นางกับปรินซ์ลุยซ์เฟนันโด เมืองบาวาเรีย

โปรดให้พระองค์สวัสดิตอบไปให้ทันวันเฝ้า วัน ๕ ๑๒ ๑๐
ค่ำ เวลาบ่าย ๔ โมง

หนังสือเจ้าพระยามหินทรสังคัมภ์ปรึกษาสด็จเรื่อง ความหลวง
นายฤทธิหาว่าขุนอมราเอาเงินมาบ่นให้ปล่อยหมู่ทหาร แต่ความ
เห็นของเจ้าพระยามหินทรนั้นเห็นว่าขุนอมรายังไม่ได้ให้การ จะ
เท็จจริงอย่างไรไม่แจ้ง ถ้าจริงแล้วขุนอมรามีความผิดเหมือนคำ
ปรึกษาสด็จ วางบทความขุนอมรา ซึ่งหลวงนายฤทธิหาว่าเอาเงิน
ไปบ่นให้ปล่อยลูกหมู่ทหารนั้น ถ้าความจริงแล้ว ต้องบทที่
เบียดบังลูกหมู่ไพร่หลวงโทษตามพระราชกำหนดกฎ ๖ สถาน คือ
ให้ ฆ่า ตี ข้นขาอย่าง ตระเวน จำตร ๓ เดือน ถอดเป็นไพร่

เรื่องราวขอเล่ห์อาวรุ่ร้องว่า ทหารเอาขุนอมราไปขังจะเร่ง
เอาหมู่ทหาร ซึ่งหลวงนายฤทธิให้ประกันและหาว่าขุนอมราเอา
เงินมาบ่นให้ปล่อยนั้นตัวก็ไม่ได้รับไป ไม่ได้เอาเงินมาบ่น เป็น
แต่พระยารองเมืองวานให้เอาเงิน ๔ ชั่ง มาให้หลวงนายฤทธิช่วย
คนแทนตัวนายบึงหมู่ทหารเท่านั้น

มีพระราชหัตถ์ให้ กรมหมื่น พิชิต ขำระความ เรื่องขุนอมราน
แล้วให้ทำคำตัดสินถวาย

วัน ๕ ๑๑ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลากลางวันไม่ได้เสด็จออก เวลากลางวันนั้นพระราชทาน
เพลิงและของไทยทานศพพระยาพิพัฒน์โกษาด้วย

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอำานบอกพระยา
อังกาทองส่งเงิน^๕ไปเมืองอังกาทองจำนวนปีมะเมียจัตวาศก ได้เงิน
คงเมือง ๒๐๕ จันจร ๕๓ เรียกเงินได้ ๔๐ ชั่ง บอกพระพยุหา
ภิบาล เมืองพยุหคิรี ส่งเงิน^๕ไปเมืองอังกาทองจำนวนปีมะเมียจัตวาศก ได้เงิน
๑๑๑ เรียกเงินได้ ๕ ชั่ง ๑๒ ตำลึง ๓ บาท ๑ สลึง

พระนรินทร์อำานบอกพระอร่ามรักษาลัตติ เมืองกาญจนบุรี
๒ ณะบับ ว่าด้วยเบิกจากแต่เจ้าภาษีน^๕ไปมุงสเดชนั้น และที่พัก
ข้าหลวงทำการโทรเลข แต่เขตต์แดนทวายถึงเมืองกาญจนบุรี ๒๐
ตำบล จากยังเหลืออยู่ ณะบับ ๑ ขอเบิกเงินค่าจ้างช้างเกวียน
ให้ข้าหลวงทำการโทรเลข เงิน ๑๖ ชั่ง ๓ ตำลึง

พระไพรัชอำานบอกพระสุธรรมไมตรี จมื่นราชามาตย์ กรม
การเมืองนครชัยศรี ว่าด้วยชำระความผู้ปล้นรับเป็นสัตย์และว่า
หนีเข้ามาอยู่ในกรุงเทพ ฯ อยู่กับหลวงทวยหารบั้ง ณะบับ ๑
ว่าได้ให้กรมการขึ้นรีโปตความเมืองนครชัยศรี มีความ นครบาล
๒๗ แพงอาญา ๓๐ ได้ว่ากล่าวเปรียบเทียบให้แล้วกันไป ๒๐ เรื่อง
เสด็จขึ้นในออฟฟิศ แล้วเสด็จไปประทับห้องซิดติงรูม ทรงเซ็น
ฎีกาของราษฎร ๔ ณะบับ ทรงหนังสือราชการจนเวลา ๔ ทุ่มเศษ
เสด็จขึ้น

สมเด็จพระมหาลงภาณพันธูวงศวรเดช นำเรื่องราวพระโทร
เลข ว่าด้วยนายเชยมหาดเล็กผู้บุตร รู้หนังสือไทยหนังสืออังกฤษ

พอจะรับราชการได้ จะขอให้เข้าช่วยราชการในโทรเลข ท่านเห็นชอบแล้ว

มีพระราชหัตถ์ตอบพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ไปรับราชการกรมโทรเลข

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิ์ส่งหนังสือนิวแมนต์ ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่ามีผู้มาฟ้องว่าคลุณิศเป็นหนี้หลายราย คลุณิศร้องว่ายังไม่มีเงิน แต่เงินทำพระที่นั่งใหม่ยังค้างมาก คลุณิศจะขอกิดดอกเบี้ยด้วย โปรดให้พระองค์สวัสดิ์มีจดหมายทูลถามสมเด็จพระมหาลง ว่าคลุณิศได้เงินเข้าไปเพราะความผิดของคลุณิศเองไม่ใช่หรือ หนังสือนิวแมนต์อีกฉบับ ๑ เดือนเรื่องความมองโอ โปรดให้มีหนังสือทูลถามสมเด็จพระว่ากรมพิชิตนำคำตัดสินมาถวายหลายวันแล้ว ความค้างช้อยู่ด้วยเหตุใด สมเด็จพระตอบมาในคำว่า ยังเขียนอยู่

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์อีกฉบับ ๑ ว่าด้วยการรับราชทูตออสเตรเลียจัดพร้อมแล้ว ยังขาดแต่คนพายเรือ อยากขอรับพระราชทานฝีพายหลวงจะไม่ต้องจ้าง

โปรดให้ตอบไปว่า ครั้งนี้ฝีพายมีมากโปรดพระราชทานแต่ต่อไปอย่าให้ถือเป็นแบบอย่าง

วัน ๕ ๑๒ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาบ่าย ๔ โมง เสด็จออกห้องดรอนิรมุมมีตำราวมหาดเล็ก

ทหารเผ่า เจ้าพนักงานกรมวังกรมทำนามีสเตอร์วอนเกรงกลัวว่าการ
 กงสุลสเปญ เจ้าเผ่าถวายพระราชสาส์นกรุงสเปญเจริญทางพระ
 ราชไมตรีมาแจ้งการวิวาหมงคลเจ้าหญิงเมืองสเปญกับเจ้าชายเมือง
 บาเวเรีย และกรมหมื่นพิชิตไผ่รับสั่งเรื่องอภัยเมืองนครชัยศรี

เสด็จออกขุนนางไม่มีราชการอะไร พระราชทานตรามณเฑ
 นารถ ม.ม. พระยาสุรินทรฤาไชยผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรี
 ซึ่งไปทำการโทรเลขทางเมืองกาญจนบุรี พระราชทานตราทิพยา
 ภรณ์ ท.ช. หลวงอนุชิตพิทักษ์ ซึ่งไปทำการโทรเลขเมืองพระ
 ตะบอง แล้วโปรดพระราชทานตราทิพยาภรณ์ ท. ช. ให้พระ
 นรินทร์มีตรานำส่งออกไปพระราชทานหลวงนราธิภรณ์ฤทธิ ซึ่ง
 เป็นข้าหลวงเมืองตะวันตก ในการที่มีความชอบที่ไปทำการ
 โทรเลขทางกาญจนบุรี แล้วเสด็จขึ้น เสด็จประทับห้องชิดตงม
 ทรงฎีกาและหนังสือราชการ จนเวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

สมเด็จพระมหาลงภาณพินธุวงศ์ มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิ
 ตอบว่า รายเงินคลุณิสที่ว่าค้างนี้ คลุณิสพึงยื่นบัญชีเบิกเข้าไป
 ครั้นเบิกไปแล้ว เดือนคลุณิส ๆ ก็เขื่อนแซไปเอง

โปรดให้มีหนังสือบอกไปที่กรมท่า ว่าการที่คลุณิสว่าเข้าไป
 จะคิดดอกเบี้ยนั้น ข้เพราะคลุณิสพึงยื่นบัญชีเสร็จในเร็ว ๆ นี้

หนังสือสมเด็จพระมหาลงภาณพินธุวงศ์ร้องทุกข์ว่า ไม่มี
 ใครเป็นผู้ช่วยการโทรเลข ขอรบพระราชทานให้ทราบว่าจะโปรด
 ให้ใครทำการแทนในเวลาที่ยึดและไม่อยู่

มีพระราชหัตถ์ตอบว่าให้ไปรอไปสมาว่า เห็นผู้ใดควรจะรับราชการได้

หนังสือสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฉบับ ๑ ว่าเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วรดิษฐ์) ให้พระอนุรักษโยธานำพระยาเพชรบุรี พระอร่ามรักษา ปลัดกาญจนบุรี พระศรีสวัสดิ์ไปปรึกษาด้วยการรักษาสายโทรเลข ท่านทรงทำความเห็นไปยังเจ้าพระยาสุรวงศ์ จัดคนละว่าข้าสอกลงด้วยสิบคู่ช่วยฝางเป็น ๔ ผลัด ให้พระศรีสวัสดิ์ควบคุมรับผิดชอบ

มีพระราชหัตถ์ตอบว่าการรักษาถ้าจัดตั้งขึ้นเป็นการชอบแล้ว เจ้าพระยามหินทรถวายหนังสือกับคำให้การนายชิดมา ว่ากรมเมืองจับตัวนายชิดส่งไปว่าเป็นคนขโมยข้าว นายชิดให้การว่าพระชลธารมีประทวนตั้งให้เป็นที่ขุนภิบาลชลธิ เป็นนายคลองเปรมประชากร เห็นว่าหนังสือประทวนจะถือเป็นหลักฐานไม่ได้ จะเป็นช่องให้มุลนายบังคนขโมยข้าวไว้ ครั้นจะตัดสินว่าใช่ไม่ได้ก็จะเป็นล้างหนังสือราชการกรมอื่น ๆ ไป แต่เห็นว่าคนที่มีหนังสือประทวนดังนี้ ยังไม่ได้สักและรับหนังสือคุ้มสักแล้วขอตัดสินเป็นขโมยข้าว พระราชหัตถ์ตอบว่าชอบแล้ว ให้ถือเป็นพระราชบัญญัติสืบไป

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิ์ ส่งหนังสือพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ว่าด้วยทำสัญญาสุรากับเบ็ลเยียม เคนมาร์ค สวีเดน นอร์เวย์ แล้วเสร็จ โปรดให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือสรรเสริญไป

เจ้าพระยาสุรวงศ์มีหนังสือนำบอกพระยาพิไชยสงครามว่าด้วย
พบกับเชอขุโลเรตีเดนแปร์ก และยังไม่ตกลงด้วยที่เขตต์แดน

วัน ๖ ๑๓ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออกห้องชิตติงรัม พระวุฒิการ
เผ้าถวายบังคมพระ ซึ่งจะได้สวดมนต์ถวายเทศนาการเฉลิมพระ
ชนมพรรษาฉลองพระชันษา แล้วทูลว่าสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
อาพาธ โปรดให้พระองค์สวัสดิ์ไปเยี่ยม พระยานรรัตน์เฝ้ารับสั่ง
เรื่องเครื่องแต่งพระองค์สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ กรมขุนบดินทร์
เผ้าทูลว่ากงสุลเยอรมันจะขอมานั่งชำระความ และตัดสินเรื่อง
กรมหมื่นราชศักดิ์กับอินเอยเนยสัปเขกต์เยอรมันเป็นความกัน
อ้างสัญญาข้อ ๕ โปรดให้เอาหนังสือกงสุลเยอรมันไปให้กรมหมื่น
เทเวรังศ์ดู กรมหมื่นศรีวิชัยเผ้าทรงเซ็นฎีการาชฎ ๓ ฉบับ
เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกขุนนางพระนรินทร์อ่าน บอกพระยา
ตรังกานูว่า วัน ๕ ๕ ค่ำ เวลากลางคืนเกิดเพลิงไหม้บ้านเรือนใน
เมืองเพลิงลุกลามมาไหม้บ้านเรือนพระยาตรังกานูศรีตะวันกรมการ
ตึกดินสำหรับเมืองมีดินประมาณ ๓๐๐ ไร่ ตึกพ่อกำนายห้าง
รวมประมาณ ๒๐๐๐ หลังเศษ ศรีตะวัน กรมการไพรบ้าน
พลเมืองได้ความทุกข์ทนยากแค้นถึงสาหัส หนังสือรายนาม
ฉบับ ๑ ความเหมือนกัน

รับสั่งถามพระนรินทร์ว่า เจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าอย่างไร กราบ
ทูลว่าได้มีหนังสือส่งเงิน ๒๐๐๐ เหรียญ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรด
ให้พระราชทานพระยาตรังกานุสรณ์วันกรมการไพร่บ้านพลเมือง
ออกไปแล้ว รับสั่งว่าให้เตลิดราฟส่งออกไปถึงนายทวนให้จัดซื้อ
ผ้าห่มนอนแจกราษฎร และให้พระนรินทร์ไปทูลสมเด็จพระ
ว่าธรรมเนียมข้าราชการในกรุงเทพ ฯ ถูกไฟไหม้เคยพระราชทาน
เงินเสื้อผ้า การคราวนี้ให้ทรงจัดเงินเสื้อผ้าสิ่งของตามควรแต่ให้
เป็นชั้นและให้มากสักหน่อย พระราชทานพระยาตรังกานุและกรม
การที่มีสัญญาบัตร ศรีตะวันกรมการที่ไม่มีสัญญาบัตรนั้นให้จัด
ผ้าถุงผ้าตัดเสื้อออกไป ให้พระยาตรังกานุแจกและให้มีข้าหลวง
เชิญท้องตราเอาของออกไปเยี่ยมเสียในเร็ว ๆ เสด็จขึ้นประทับ
ในออฟฟิศครู่หนึ่ง เสด็จไปประทับทรงหนังสือราชการในห้อง
ซิดดิงรัม เวลา ๔ ทุ่มเสด็จขึ้น

หนังสือกรมหมื่นประจักษ์นำเรื่องราวราษฎรมีข้อ ๕ คน ๔
ฉบับกล่าวโทษเจ้าภาษีเรือว่ากดขี่ข่มเหงได้ความเดือดร้อน

ทรงพระราชหัตถ์สั่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย
พระยาสุรสีห์ เจ้ากรมการเรือ แต่อย่าให้เรียกค่าธรรมเนียม เพราะ
ราษฎรเป็นคนจนและให้แล้วโดยเร็วด้วย

เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือมาว่า เรือรบอังกฤษเข้ามา
เยี่ยมกงสุลกัปตันโรบที่มาจะขอมาเผ่า โปรดให้นัดไปให้มาเผ่า
วัน ๒๑ ๑๐ ค่ำ

เจ้าพระยามหินทร์ถวายหนังสือ ว่าด้วยนายหรั่งไพร่หลวง
ส่วยดินประสวในพระราชวังบวรร้องสมัครเป็นทหารล้อมวัง ยัง
ไม่เคยมีจะโปรดเกล้า ฯ ประการใดจะถือเป็นพระราชบัญญัติ

ห้างบิวลึงกัมปนีถวายเรื่องราว ว่าด้วยกรมหมื่นราชศักดิ์
เป็นหน ๓๔๐ ช่งเศษ

มีพระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นราชศักดิ์ว่า ถ้าเขาดิจจริงให้ใช้
เสีย ถ้าขัดข้องอย่างไรให้กราบทูล

วัน ๓ ๑๕ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกประทับห้องออกขุนนาง
เป็นวันประชุมปรึกษาราชการ ท่านผู้เข้ามาเฝ้าในที่ประชุมวัน
สมเด็จพระบรมบารบปรบภัย สมเด็จพระหลวงภานุพนธ์วงศ
วรเดช กรมหมื่นพิชิตปรีชากร กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์
กรมหมื่นศรีวิชัย เจ้าพระยาภาณุวงศ์ เจ้าพระยาพลเทพ เจ้า
พระยามหินทร์ เจ้าพระยาศรีพิพัฒน์

รับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องตัดสินความจีนฮ่อที่
เข้ามาในที่ข้าหลวงพัก ณ เมืองนครชัยศรี รับสั่งกับสมเด็จพระ
กรมหลวงเรื่อง การที่จะรักษาสายโทรเลขทางทวายนั้น คิดดีแล้ว
รับสั่งกับเจ้าพระยาภาณุวงศ์ เรื่องจะมีหนังสือส่งเงินไปพระ
ราชทานคนยากเมืองยะวาซึ่งเกิดมหากภัยเดือดร้อนอย่างยิ่ง แล้ว
ทรงเล่าเรื่องไฟไหม้เมืองตรังกานู ซึ่งพระยาตรังกานูบอกเข้ามานั้น

แล้วรับสั่งกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เรื่องเลขข้อมือสักเป็นไพร่หลวง
วังหน้าร้องสมัครเป็นทหารล้อมวัง เสด็จขึ้นเวลาค่ำไม่ได้เสด็จ
ออกอีก

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งหนังสือหลวงสยามานุเคราะห์ตอบที่
ให้หาคนเป็นกงสุลในเมืองมรแมน เห็นว่ามีสเตอร์ตูเอมโล
เดิมเป็นผู้เก็บเงินภาษีเมืองมรแมนพอจะเป็นได้

โปรดให้พระองค์สวัสดิ์ตอบว่า การควรไม่ควรต้องเอา
มิสเตอร์เฟลด์เป็นประมาณ แต่ให้กงสุลเป็นธุระให้มากเหมือน
กงสุลที่ป็นนี้จะดี พวกลาวจะได้ไปอาศัย

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชส่งบอกพระยาศรี ๕ ฉบับ ๑ ว่าทำ
เพี้ยเมืองฝิมูลฟ้องว่า เจ้าขึ้นไปอยู่อุบลข่มเหงราษฎร พระยาศรี
ถามเจ้าอุบล ๆ ว่า หม่อมราชวงศ์โฉมฉิมลูกเจ้าสวัสดิ์ในสมเด็จพระ
นเรศวรมหาราช เสด็จมาแล้วเสพสุราคบเพื่อนโลให้กลับมาบางกอก
จึงหนีไปอยู่กับยาย มีใจทักฟ้องพระยาศรี ให้หลวงภักดีณรงค์
ชำระ แล้วจำส่งลงมากรุงเทพฯ และส่งเงินส่วย ๓ จำนวน
๒๒๖ ชั่ง ๑ บาท จ่ายเงินเดือนทหาร ๒ ชั่ง ๓ ตำลึง ๓ บาท ให้
พระจันทวงษาซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ๒ ชั่ง

อีกฉบับ ๑ ว่าพระจันทวงษาเมืองหมอกพาครอบครัวหนีฮ่อ
เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ประมาณครอบครัว ๕๐๐ เศษ
อีกฉบับ ๑ ว่า แต่งกรมการขึ้นไปสืบจับมอญยนต์และได้ถาม
หลวงอุดมซึ่งมอญยนต์พักให้การว่า เป็นลูกหน่มองยิ่น ๆ ได้

เอาเมืองแสนเมืองจันทมาเร่งเงินที่เรียกลูกหนี้ของหลวงอุดมจริง
มองขึ้นเร่งได้ ๗ ชั่ง ๕ ตำลึง ๑ บาท มองขึ้นเอา ๑ ชั่ง ๕ ตำลึง
อีกฉบับ ๑ ว่า เจ้านครจำปาศักดิ์ได้อาข้างพลายให้ปดงทุ ๔ ชั่ง
แล้วได้ตั้งเป็นนางปดงใหญ่และได้ทราบข่าวว่าได้ข้างเนียมไว้ เจ้า
จำปาศักดิ์แต่งคนขึ้นไปเอาแล้ว อีกฉบับ ๑ ว่า พระยานคร
ราชสีมาให้หลวงสวัสดิ์เชิญตราพระราชสีห์ไปชำระผู้ร้ายฆ่าร้อย
นันทา เมืองอุบลเอาตัวธำมรงค์ปทุมมาถาม ให้การมีหลักฐาน
จะเอาต้นซัดก็ไม่ได้ เจ้าพรหมจำหน่ยว่า หนีตัดสินให้ใช้เบย
ปลุกตัว

บอกข้าหลวงภักดีณรงค์ความคล้าย ๆ กันกับพระยาศรี

วัน ๑^๕ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาเช้าวัน^๕เจ้าพนักงานจัดการพระราชกุศลตักบาตรน้ำผึ้งที่^๕
พระพุทธรรัตนสถาน เชิญเสด็จเจ้านายซึ่งทรงพระผนวชและนิมนต์^๕
พระครูธนาเปรียญวัดบวรนิเวศเข้ามารับพระราชทานฉัน โปรด^๕
ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศเสด็จไปทรง^๕
พระเคนและทรงบาตรน้ำผึ้ง แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการ^๕
ฝ่ายในตักบาตรน้ำผึ้ง โปรดให้มีเทศนาเรื่องที่พระผู้มพระภาค^๕
เจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุรับเภสัช ๕ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น
น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ในฤดูสารท เพื่อกันเสียบซึ่งปากขันทีกาพาช
กัณฑ์ ๑

เวลาบ่าย ๕ โมง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชเทวีและพระนางเชอ อีทังข้างในเสด็จออกทางประตูแดงราชกิจไป ประพาสพระราชอุทยานวังสราญรมย์ จนเวลาค่ำเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

กรมหมื่นราชศักดิ์ถวายหนังสือตอบพระราชหัตถ์ เรื่องเป็นหนังสือขอกู้เงินยืมเงินยังไม่ทันจะใช้โดยเร็ว ขอผิดต่อเดือน ๓ จึ่งจะส่งให้เสร็จ มีพระราชหัตถ์ตอบไปว่าผิดช้านัก เขามาถวายฎีกาดังนี้เป็นการเคารพต่อราชตระกูล ถ้าไม่ทรงเป็นพระชुरुแล้วเขาก็จะไปฟ้องทางกงสุล ก็คงต้องทรงเร่งดังนี้เหมือนกัน ครั้นทรงใช้เสียร้อยชั่งในฉวันนี้ให้จ้งได้ ถ้ายังใช้ไม่เสร็จจะต้องหักเบี้ยหวัดและเงินกลางปี เพราะเป็นการรักษาทางพระราชไมตรี จะทรงสงเคราะห์โดยความรักที่เป็นพี่น้องกันถ่ายเดียวไม่ได้ การที่รับสั่งมานี้จะว่าอย่างไรต่อไป ให้กราบทูลโดยเร็ว

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระอริยวงศะนาค ๑ ตอบเรื่องพระยาศรีมโหสถมา ราชครูวันนั้นมาอยู่เมืองอุบลดีกว่าเมืองโพธิ์พิสัย เพราะห่างจากเมืองเดิม ถึงจะหนีไปก็คงเหลือบ้างควรอนุญาตได้ เรื่องแลกขางนั้นเขาลงทุนมากให้ทุนเขาเสียเห็นจะดี ความนอกนั้นให้ทรงตรวจเรื่องไร้ที่เกี่ยวกับสัปเปกต์ควรบอกกงสุลก็ให้บอก ความที่ค้างอื่น ๆ พระยาศรี ก็จวนมาถึงแล้ว เมื่อมาถึงแล้วจึงค่อยไล่เรียงกันต่อไป

วัน ๒๑ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๕๕
 เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกห้องขิดตงูม พระยานรรัตน์
 เฝ้าถวายหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยคลังทองไม่มีใครขอให้ตั้งหลวง
 มหัยสวรัย มีพระราชหัตถ์สั่งให้สมเด็จพระมหาคนเป็นท
 หลวงมหัยสวรัย นายพุ่มรัตนายัต เฝ้าถวายขวดทองคำสำหรับ
 ห้อยนาฬิกา เสด็จออกห้องครอนิงูม กรมหมื่นเทเววงศ์กับราช
 เอกเคอแถมนำมิสเตอร์ปเอสยามนกงสุลนิเทอร์แลนด์เข้ามาเฝ้า
 ทูลขอพระเดชพระคุณที่ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราช
 ทานเงิน ๑๕๐ ชั่ง ไปพระราชทานคนยากซึ่งต้องมหาภัยอันตราย
 อย่างยิ่งที่ประเทศปัตตาเวีย ซึ่งเป็นพระราชอาณาเขตต์ของ
 พระเจ้าแผ่นดินนิเทอร์แลนด์ แล้วกราบถวายบังคมลาไป

แล้วเจ้าพนักงานกรมวังกรมทำนํามิสเตอร์นิวแมนต์ผู้ว่าการ
 กงสุลอังกฤษ ๑ กับตันโฮบนายเรือกันโบตอังกฤษ ๑ เข้ามาเฝ้า
 ทรงพระราชปฏิสันถารตามควร แล้วกราบถวายบังคมลากลับไป

แล้วมิสเตอร์แรมเซเฝ้าถวายหนังสือฉบับ ๑ เสด็จประทับ
 ห้องขิดตงูม ทรงหนังสือราชการอยู่จนเวลา ๕ โมงเศษ เสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกขุนนาง พระศรีเสนาอำนบอ
 พระยาสระบุรี ว่าหลวงพลจักษุวิจิตเมืองจตุรัส เมืองบำเหน็จ
 ณรงค์ เอากระบือลงมาขาย หลวงพลจะขอคู้ตัวรูปพรรณ ขุน
 วิจิตผัดไว้ แล้วขุนกัน หมื่นวิเศษพวกขุนวิจิตต้อนกระบือหนี
 ไปเสีย จึงส่งตัวขุนวิจิตลงมา พระยาภาคารมีโทรเลขมาว่า

พระยาศรีมาถึงเมืองศรีโสภณ ป่วยเป็นวรรณโรคที่รุมทิวารต้อง
นอนตะแคงมาบนข้าง ออกจากศรีโสภณวัน ๑๐ ๑๐ คำ

พระนรินทร์อ่านบอกน้ำฝนต้นข้าวเมืองเพชรบุรี

พระไพรัชอ่านบอกพระสุธรรม จมื่นราชมาตย์กรมการ
เมืองนครชัยศรี ชำระ จินสวด จินเจีย ผู้ร้ายซึ่งรู้เห็นกับผู้ร้าย
ปล้นบ้านจันทิ อำแดงเข้ม เพราะไม่เชื่ออัย และว่าเงินเหลาเต่า
หัวหน้าหนึ่งฉบับ ๑ ว่าชำระความแพ่งอาชญาจนครบแล้ว
๑๐ เรื่อง บอกพระยาราชพงศารายานน้ำฝนต้นข้าวฉบับ ๑
บอกพระยาเทพสงครามปลัดเมืองจันทบุรีส่งเงินสมพัตรเมือง
จันทบุรี ๗ จำนวน ๔๗ ชั่ง ๑๑ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เมืองชลบุรี ๒
จำนวน ๑ ชั่ง ๗๒ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง พระยาราชนำพระพรหม
บริรักษ์ กราบถวายบังคมลาขึ้นไปราชการเมืองนครลำปาง เมือง
ล่อง พระราชทานเสื้อเยียรฉบับ ๑ โต๊ะทอง กาทอง ๑ สำหรับ
นำพระศรีสุนทรเทพปลัดซ้ายเมืองอุทัย พระอุทุมพรเทศานุรักษ์
แสนหลวง เมืองล่อง กราบถวายบังคมลาพระราชทานเสื้อผ้าตาม
ควร แล้วรับสั่งให้หาแสนหลวงเมืองล่อง พระราชทานพระบรม
ราโชวาท แล้วเสด็จขึ้นประทับในออฟฟิศ แล้วเสด็จไปประทับ
ห้องซิดติงรุมทรงหนังสือราชการ จนเวลา ๔ ทุ่มเศษ เสด็จขึ้น
มีผู้กล่าวทูลเชิญเจ้าภีษโรมาทูลเกล้าฯ ถวายอีก ๒ ฉบับ
มีพระราชหัตถ์ส่งไปถึงสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงชำระตัดสินเหมือน
วานนี้

แรมเซถวายหนังสือฉบับ ๑ ว่าด้วยได้ส่งของเครื่องใช้
ประทับเสื้อผ้ากรมทหารมหาดเล็กยังไม่ได้เงินขอพระราชทานเงิน
ด้วยเจ้าหน้เขาทวงให้ใช้เงินนัก โปรดให้เร่งแข่งขันมาส่งจ่าย

พระนรินทร์ถวายบัญชีญาติพี่น้องศรีตะวันตกกรมการเมืองตรัง
กานูที่ถูกไฟไหม้รวม ๒๒๗ คน

เรื่องราวเงินพุกอแดงสัง กล่าวโทษจีนติดกับพวก ๕-๑๐ คน
ว่าฉุดเอาหนูลอยหลานอายุ ๑๔ ปีไป จีนพุกได้ไปขอต่อจีนติด ๆ
กลับตบตีเอา ได้ทำเรื่องรายนพระยาโชฎีก ๆ ตั้งตระลาการไป
เกาะตัวก็ไม่มา ได้ร้องกรมภูธรเรศรก็ยังไม่ชำระ

มีพระราชหัตถ์สอบถามไปที่กรมหมื่นภูธรเรศร ว่าความเรื่อง
นี้ขัดข้องอย่างไรจึงไม่ได้ชำระ

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์สั่งร่างตอบกงสุลเยอรมัน
เรื่องมีหนังสือมาด้วยความกรมหมื่นราชศักดิ์ที่กรมขุนบดินทร์นำ
หนังสือกงสุลเยอรมันมาถวาย

ร่างตอบกงสุลเยอรมัน ว่าด้วยที่จะขอมาชำระความสัปเปกต์
เยอรมันฟ้องกรมหมื่นราชศักดิ์พร้อมด้วยตระลาการไทยนั้นไม่มี
กฎหมาย จะยอมตามขอของสัปเปกต์เยอรมันไม่ได้ และ
คอเวอนเมนต์สยามจะแสดงความยุติธรรมทุกอย่าง และยินดี
ที่กงสุลจะมาฟังความด้วย

หนังสือสมเด็จพระกรมหลวงภาณุพันธุ์วงศ์วรเดช ประโปสกน
ที่จะไต่เรกเตอร์เบเนอรัลกรมไปรษณีย์และโทรเลข ได้ตรึงรอง

ดูเห็นว่า กรมหมื่นอดิศร กรมหมื่นราชศักดิ์ พอมีสติปัญญาทำได้และมีการน้อย พระองค์เกษมศรี พระองค์ทองแถม ก็มี การน้อย พระองค์ไชยา พระองค์วัฒนา พระองค์ไชยันต์ ไม่มี ราชการแล้วแต่จะโปรด แต่ถ้ตกลงแล้วให้ทราบอัตราเงิน เดือนด้วย

หนังสือสมเด็จพระมหาลงอักฉะบับ ๑ ถวายว่า อยากให้ กรุงสยามทราบข่าวต่างประเทศที่เกิดขึ้นในเวลานั้นๆเหมือนทุกๆเมือง เรียกว่าไรต์เตอร์เตเลแกรมนั้น ได้ให้ถามออกไปยังไรต์เตอร์เตเล กรามคอมปนีๆ ตอบมาและส่งคำโทรเลขตีพิมพ์เป็นของหนังสือ พิมพ์สเตอร์ดไทม์เป็นตัวอย่างมา เขาเห็นสมควรที่กรุงสยามจะ รับบ้าง แต่ที่มีประโยชน์แก่กรุงสยาม ถ้าทรงพระกรุณาโปรด แล้ว จะได้ตั้งเอเย่นต์รับและเบิกเงินใช้ ประมาณเดือนละ ๖๐ เหรียญถึง ๘๐ เหรียญ

รีโปรดหลวงภักดีณรงค์ฉะบับ ๑ ว่าด้วยระยะทางขึ้นไปเมือง อุบลและพบผู้ร้าย

หนังสือหลวงภักดีณรงค์ถวายว่า ด้วยเลขที่กองนั้นอ้างว่ามี トラออกไปว่า เลขนั้นอยู่ได้ตามไพร่สมัครเมื่อมีการเมืองนี้ ไพร่ ก็น่าสมัครไปเมืองโน้น อีกอย่างหนึ่งคนที่หวลออกเกลี้ยกล่อม ว่าจะเก็บน้อยกว่านาชเดิม บางที่อยู่เมืองน้อยคนน้อย ไปอยู่เมือง ขอดังเป็นเมืองขึ้นถ้าคนไปมาอยู่เท่านั้น และว่าหม่อมราชวงศ์ โลมณีนขึ้นไปอยู่อุบลทำการข่มเหงราษฎรยังติดตามโจทย์อยู่ ถ้า

ได้แล้วจะเอาหม่อมราชวงศ์โฉมฉินมาชำระ เรื่องเมืองอุบลนั้น
เดิมท้าวเพี้ยกรมการก็อยู่ในอำนาจ ภายหลังเจ้าพรหมละความ
สุจริตเสียกดขี่ข่มเหงท้าวเพี้ยราษฎรจึงมีวามองขึ้น

มีพระราชหัตถ์ถึงกรมพระราชวังว่า เจ้าพระยามหินทรถวาย
เรื่องราวนายหรั่งส่วยดินประสีวังหน้าขอสมัครเป็นทหารรักษาวัง
ได้ทรงปริกษา ในที่ประชุมเห็นควรว่า เป็นเลขการเบาสมัคร
การหนักให้หักตามใจ ทรงเห็นว่าเป็นคนวังหน้าจะรับสั่งกับ
วังหน้าเสียก่อน ถ้าเห็นความอย่างไรให้ตอบมา

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้ากรมพระให้จัดโต๊ะกาทองคำพระ
ราชทานพระพรหมบริรักษ์ที่ขอคนนั้นควรพระราชทานได้ และว่า
นายสินบุตรหลวงภักดีณรงค์นำรีโปตมาถวาย และทูลว่ารีโปต
ส่งลงมา ๔ ฉบับหายไป ทรงโปรดให้ทรงสืบดู กับให้หาคน
เป็นหลวงมหายศวรรย์

วัน ๓ ๒ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาบ่าย ๓ โมงเศษเสด็จออกห้องซิดดิงรัม มิสเตอร์อาล
บาสเตอร์ พระยาภาสกรวงศ์เฝ้าถวายร่างสปีชเฉลิมพระชนม์
พรรษา พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการ เวลาบ่าย ๔ โมง
เศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ ทุ่มเศษ เสด็จออกในพระที่นั่งบรมราชสถิตย์
มโหฬาร ทรงประเคนผ้าไตรสลับบแพรสงฆ์วัดราชบพิธ ๓๑ รูป

พระสงฆ์ออกมาครองผ้า ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ พระสงฆ์
ครองผ้าแล้ว เสด็จทรงจุดเทียนนมัสการ หม่อมเจ้าพระอรุณ
ถวายศีลแล้ว สวดชัยมงคลปวัตตสูตร และเต็มมงคลสูตร
รัตนสูตรเมตตสูตรอย่างเช่นเคยมา เสด็จทรงจุดเทียนที่ตั้งพระ
สยามเทวราช และที่ตั้งพระมหาพิไชยมงกุฏ และเสด็จ
ประทับตรัสกับสมเด็จพระกรมพระสมเด็จพระหลวงและเจ้านาย พระ
สงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ทรงจุดเทียนชนวนพระราชทานสมเด็จพระ
พระเจ้าลูกเธอ เสด็จไปทรงจุดดอกไม้วัด เสด็จพระราชดำเนินขึ้น

อนึ่งในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬารนี้ สมเด็จพระ
กรมขุนเจษฎาได้จัดการคล้าย ๆ กันกับที่กรมหมื่นนเรศวรที่ได้จัดที่
พระที่นั่งไพศาลทักษิณทุก ๆ ปีมา แปลกแต่ตั้งพระแท่นมณฑลขึ้นอีก
ในพระแท่นมณฑลนั้นตั้งพระชันษา และพระเต้าต่าง ๆ เหมือน
ปกกลาสน์ พระที่นั่งอัฐทิศนาคราชครอบพระเกี้ยว และ
พระขรรค์ต่าง ๆ พระที่นั่งภัทรบิฐนั้นตั้งลึงพระมหาพิไชยมงกุฏ
โต๊ะ ๒ ข้างตั้งพานทองรองพระแสงต่าง ๆ มีพานรองฉลองพระ
บาทตั้งหน้าพระที่นั่งภัทรบิฐ พระสยามเทวราชขึ้นตั้งอยู่ที่โต๊ะ
หน้ากระฉากใหญ่ด้านตะวันตก การนอกนั้นก็ไม่มีแปลกปลา
อะไรกับการทุกปีมา

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงกรมหลวงบดินทร์ ว่าด้วยที่ถึงสุด
เขอมนั้นจะขอมาชำระความด้วยนั้น โปรดให้กรมท่าตอบแล้ว
จะว่าความเมื่อใดให้บอกให้กรมท้านัดลงสู่มาฟังความ

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ที่ส่งหนังสือ
กงสุลเยอรมัน ๒ ฉบับนั้น ได้ส่งร่างตอบไปแล้วและให้แต่ง
คนลงไปฟังถามพะยานด้วย

ร่างหนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบกงสุลเยอรมันเตือนความ
มิตเตอร์ราษตแมน นั้น ว่าพะยาน พระยาสุจริตหาได้อยู่กรุง
เทพ ฯ ไม่ จะเรียกมาให้เสร็จทันการไม่ได้ ที่จะถามพะยาน
มิตเตอร์ราษตแมนลูกจ้างเป็นพะยานนั้น กฎหมายฝ่ายสยามจะ
ฟังไม่ได้ ต้องรอพะยานทั้งสองฝ่ายให้พร้อมกัน และจะขอให้
มิตเตอร์ราษตแมนขึ้นไปเมืองเหนือขึ้น คอเวอนแมนต์สยามมี
ความวิตกมาก กลัวจะไปวิวาทกับตองสุและอื่น แต่ของนั้น
จะรับรักษา เมื่อจะถามพะยานมิตเตอร์ราษตแมนเมื่อไรให้บอก
จะแต่งคนไปฟัง

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์เจ้าสวัสดิ์ส่งหนังสือ
กงสุลเยอรมัน ขอหนังสือเดินทางให้มิตเตอร์ราษตแมนขึ้นไป
เมืองตากให้ได้ใน ๒๔ ชั่วโมง

หนังสือพระองค์สวัสดิ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบที่ส่งหนังสือ
กงสุลเยอรมันเตือนความมานั้นให้ตอบไปว่าให้พิจารณาหนังสือ
ฉบับก่อน

หนังสือกรมหมื่นภูเรศตอบเรื่องจีนพุกกล่าวโทษจีนติด
นั้นไม่จริง ตามเรื่องราวเดิมพระยาโชฎีกได้สั่งให้ขุนชำนาญคดี
จีนชำระ แล้วจีนพุกมาขึ้นเรื่องต่อท่าน ฯ ได้สอบถามขุนชำนาญ

คดีจีนได้ความว่า ได้เกาะจีนติดมาว่าความกับอำแดงสงักรยา
จีนพุก แล้วบังคับให้ส่งหนูลอยจีนติดส่งตัวหนูลอย ๆ ร้องไม่
ยอมไปว่าไม่ได้เป็นญาติกับจีนพุกอำแดงส่ง ๆ กลับอาภัยหนูลอย
ไว่ว่าจะว่าความกับหนูลอย

มีพระราชหัตถ์ถึงพระยามหามนตรีให้สอบถามจีนพุกอำแดง
ส่ง ซึ่งร้องฎีกากล่าวโทษจีนติดว่าฉุดหลานสาว และว่าร้องเรื่อง
ราวที่กรมภูไม้ดกนั้น ได้สอบถามกรมภูได้ความอย่างหนึ่ง ให้
สอบถามว่าความจริงอย่างไรให้ได้ความ

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ฯ ทูลถวายความเห็นเรื่องภายใน
อากรนั้น ได้ทรงตริตrongเห็นว่าภาษีผูกขาดกรมกลาโหมในกรุง
นอกกรุงนั้น ให้เป็นธุระบังคับให้เจ้าจำนวนทำทางว่ามีข้อเจ้า
ภาษีนายประกันบัญชีเงินขึ้นคลัง และกำหนดส่งทวงวดตามพระ
ราชบัญญัติ ถ้าไม่ส่งจะได้ว่าประมุขกันใหม่ เรื่องส่งเงินภาษี
หัวเมืองนั้นโปรดให้เจ้าพนักงานคิดกับแบงก์แล้ว เรื่องอากรสุรา
นั้นให้มาคิดบัญชีเงินขึ้นเงินขาดเสีย ถึงเดือน ๓ จะได้ให้ว่า
ประมุขกัน ภาษีฝิ่นนั้นให้คิดทำการให้ได้เงินปีละ ๑๕๐๐ ซึ่ง
ให้จัดให้เรียบร้อย ภาษีร้อยละสามนั้นรวมกับภาษีขาออกเถิด

วัน ๔๓๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕

เวลาเช้า ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโห
ฬาร โปรดให้นิมนต์พระสงฆ์ ๓๑ รูป ซึ่งสวดมนต์เมื่อเวลาคน

เข้าไปทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ เจ้าพระอรุณถวายศีลแล้ว
ถวายพรพระ เสด็จทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ แล้วเสด็จทรงประ
เคน พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ๆ แล้วเสด็จทรงประเคนไทย
ทานสมณบริจารเป็นอนุเณกอนันต์ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนาคาถา
ถวายพระพรลากลับไป เสด็จประทับครีส์กับสมเด็จพระกรมพระ
กรมหลวงด้วยเรื่องพระยาศรี พระยานครราชสีมา พระยาหนอง
คาย พระยาสระบุรี มีบอ...นำบอกว่าฮ่อคุมกันยกมาตีเมืองบริรักษ์
นิคม ทรงปรึกษาดูด้วยจะจัดการเซอร์เวทำแผนที่เขตต์แดนทาง
ตะวันออก ตกกลงจะโปรดให้พระองค์ศิสุวรรณกุมารกับอินเเขอเนีย
ขึ้นไปทำการ แล้วจะให้พระยาราชยกขึ้นไปเป็นกองหน้าใน
เดือน ๑๑ จะโปรดให้สมเด็จพระกระขึ้นไปในเดือน ๑๒ จะได้จัด
การเมืองลาวตะวันออกซึ่งเกิดการยุ่งยั้งให้ราบคาบและปราบปราม
ฮ่อซึ่งเป็นโจรเข้ามาเบียดเบียนพระราชอาณาเขตต์ด้วย เวลา
บ่ายโมงเศษเสด็จขึ้น

ทรงพระกรุณาโปรดให้แจกทานแก่ราษฎรวันนี้ เจ้านาย
แจกที่โรงมิวเซียม เวลาเย็นสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเสด็จออกทรง
แจกคนชราที่มูขบันไดใหญ่ จำนวนที่พระราชทานวันนี้คนละ
๑ สลึง ทรงแจกข้างหน้า ๒๐๐ ข้างใน ๒๐๐ เจ้านายแจกที่มิว
เซียม ๓๒๕๒ รวมเสร็จ ๓๖๕๒

เวลา ๒ หุ่่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร
เจ้าพนักงานนิมนต์พระอริยมุนี ๑ ฐานาเปรียญวัตรราชประดิษฐ์

๕ รูปเข้านั่งที่ โหรตั้งบัตร ๕ บัตร ตามเทวดาพระเคราะห์
ตั้งขันนํ้ามนต์ตามอย่างเช่นเคยมาทุกปี ทรงประเคนผ้าไตร
สลับทแพรยามพระสงฆ์ ๕ รูปออกไปครอง ทรงจุดเทียนในที่
ต่าง ๆ พระสงฆ์เข้ามานั่งที่ทรงนมัสการพระอริยถวายเป็น
โลกทวูปขุนเทพยการบูชาเทวดานพเคราะห์เป็นลำดับไป พระ
สงฆ์สวดมงคลสูตรรัตนสูตรแล้ว โหรบูชาเทวดาพระเคราะห์
ที่ละองค์ พระสงฆ์สวดนวัคคาฬุสมุทธรณีสัเทตะเป็นลำดับคั่น
กับโหรไป เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จพระเจ้ากรมพระเรือการ
เมืองลาว เวลา ๗ ทุ่มเศษสวดมนต์จบเสด็จขึ้น โปรดให้จุด
ดอกไม้เสียบ

หนังสือบอกพระยาศรีสังหเทพถวายสมเด็จพระเจ้าว่า พระ
ยาทาทรมีหนังสือมาว่า เมืองพระตะบองตั้งเก็บภาษีเข้าขาออก
ตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี เมืองนครเสียมราฐก็ให้
เมืองกลันทรเก็บบ้างไม่สมควรด้วยเป็นเมืองชั้นใน รายเลขเกี่ยว
ข้องขอให้พระยาศรีจัดการ ได้ตอบไปว่าจะรีบกลับเข้ามากรุงเทพฯ
และที่กรุงเทพฯ ก็ยังไม่ทราบความเรื่องนี้ และว่าพระยาพนม
พิณจบออกมาว่า ภรรยาพระยาประเสริฐสุริวงศ์หนีมาจากเมืองพนม
เป็ญพาครอบครัวมาอยู่เมืองศรีโสภณมีคนมารับกลับไป ข่าว่า
หลวงมหาดไทยเมืองศรีโสภณส่งไปและเก็บเอาทรัพย์สินและเรือ
ของเขาได้ พระยาพนมมีหนังสือถามหลวงมหาดไทยตอบว่า ไม่
ได้ส่งเรือและของนั้นเขาให้ ฯ หนังสือบอกพระยาศรีวางเวร

ว่ามาถึงเมืองชุนชั๋งได้พิจารณารูปช้างพัลลภตัว ๑ ช้างพัง จักขุดาเล็บดำ ๑ ได้สั่งให้ปรนปรือไว้ อีกฉบับ ๑ วางเวรว่าเจ้า นายเมืองนครจำปาศักดิ์ส่งหนังสือเมืองสพาส เมืองคำทองใหญ่ มาว่า เมืองโพนพิสัยมีหนังสือมาว่า ช้อยกทัพมาประมาณ ๕๐๐๐ ตีเมืองงานเมืองขุขันธ์เมืองแกอนแตกแล้ว ถ่วงมาตีเมืองบริคัน หนักมราชวงศ์ได้ทันทานอยู่ฝั่งน้ำหมาง อุปฮาดเมืองประชุม ชนาลัยด่านทานฝั่งน้ำจอย พระยาศรีไคมีหนังสือถึงเจ้าจำปาศักดิ์ แต่งคนขึ้นไปสืบราชการและสั่งให้หลวงภักดีณรงค์แต่งคนไปสืบ ราชการ และให้กำชัยเจ้าเมืองลาวตามฝั่บโขงไปตระเตรียมผู้คน และศาสตราวุธไว้ไว้พร้อม

พระยาสระบุรีบอกส่งหนังสือบอกพระพลเมืองนครราชสีมา นำหนังสือบอกเมืองหนองคาย ว่าด้วยช้อยกกำลังมาเบียดเบียน เมืองลาว ความกล่าบบอกพระยาศรี

หนังสือพระยาศรีลาวยสมเด็จกรมพระ ว่าด้วยมีตราโปรด ให้ขึ้นไปจัดจัดการเมืองลาวนั้น ได้ยกเลิกลงมาถึงเมืองศรีโสภณ แล้ว ขอกลับเข้ามากรุงเทพฯ ๑ เลื่อก่อนคราวแล้วจะขอไป

หนังสือบอกพระยาภาณุราชบอก ว่า มงซิเออร์กัลดาฝรั่งเศส ผู้ซึ่งจะเป็นผู้ตรวจสายโทรเลขเข้ามาถึงเมืองพระตะบอง

วัน ๕ ๕ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาเช้า ๕ โมง เสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร

โปรดให้มนต์พระสงฆ์ ๕ รูปซึ่งสวดมนต์เมื่อก่อนนี้เข้าไป ทรง
จุดเทียนนมัสการพระอริยมุนีถวายศีล แล้วทรงประเคนพระสงฆ์
รับพระราชทานฉัน เสด็จทรงจุดเทียนที่ต่าง ๆ ดังวันก่อน ๆ ทรง
จุดเทียนสังเวทเวทดา ตั้งเครื่องสังเวทหน้าพระที่นั่งภัทรวิรุทธออกมา
พระยาศรีสุนทรอ่านประกาศคุณดีสังเวทเวทดา พอพระสงฆ์ฉัน
แล้วทรงประเคนบริจารพระสงฆ์เป็นเอนกทานบริจาร พระสงฆ์
ถวายอนุโมทนากถา แล้วถวายพระพรลาไป ทรงวางสัปซึ่งจะ
ทรงในพรุ่งนี้กับสมเด็จพระมหาลงภาณพินธุวงศ์ กรมหมื่นพิชิตจน
เวลาบ่าย ๒ โมง

เวลาเย็นโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามหาวชิรรุทศ
เสด็จออกทรงแจกเงินคนชราที่มูขบ้นใดใหญ่ เจ้านายพระเจ้า
น้องยาเธอเจกที่โรมิวิเชียม จำนวนพระราชทานวันนั้นเท่ากับ
วานนี้ทุกแห่ง เวลาทุ่มเศษเสด็จออก ทางท้องพระโรงกลาง
พระที่นั่งจักรี ประทับที่พระทวาร พระครูปลัดรองปลัดผู้ช่วย
ฝ่ายคณะญวนและขุนนางเจ้าภาษี และญวนนายกองปลัดกองอาษา
ป็นใหญ่เฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายกิมฮวยอั้งตัว เทียนจันทูปเทียนดอก
ไม้ตามอย่างเช่นเคยมาแล้ว เสด็จทรงพระราชยานไปประทับ
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไปประทับในพระอุโบสถทรงประเคน
ผ้าไตรพระสงฆ์ราชาคณะ ๑ เปรี๊ยะ ๔ พระสงฆ์ออกไปครองผ้า
ทรงจุดเทียนนมัสการพระพุทธรูป และเชิงเทียนบูชาเทพเคราะห์

พระสงฆ์สวดมนต์โหรบุษานพเคราะห์ห้อย่างเช่นเคย ทรงจุดเทียน แล้วเสด็จกลับพระ (บรมมหาราชวัง) ที่นั่งขึ้นไปประทับในพระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร โปรดให้นิมิตต์พระเข้าไป กรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณ พระราชาคณะฐานาเปรียญคณะธรรมยุติกานิกาย ๖๐ รูปเข้าไปนั่งที่ เสด็จประทับตรัสกับกรมพระปวเรศ กรมหมื่นวชิรญาณเถรหนึ่ง แล้วทรงประเคนผ้าไตรสลับบัพเพชฌัญญู แก่พระสงฆ์ ๆ ออกไปครองผ้า แล้วทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล แล้วพระสงฆ์สวดมหาสมยสูตรและเต็มสัตตปริต เสด็จทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ เสด็จมาประทับตรัสกับสมเด็จพระและเจ้านายแล้ว กรมพระราชวังมาเฝ้ารับสั่งอยู่จนสวดมนต์จบ เวลายามเศษเสด็จขึ้น

วันนี้อุบัติตามประเพณี ในพระบรมมหาราชวังและวังพระบรมวงศานุวงศ์ บ้านเรือนตึกแพข้าราชการราษฎรลูกข้าวนิชต่างประเทศศุสว่างไสวไปทุกแห่ง

โบบอกพระยาสุริยวงศ์ด้วยพระยาสุรินทรมีหนังสือมาว่า มีผู้ร้ายปล้นหลวงภักดีณรงค์กลางทาง และเรื่องเจ้าเมืองท้าวเพี้ยเมืองพยัคฆภูมิ มีหนังสือหลวงภักดีเรื่องเดชนายกองนอก ขันพระยาสุรินทรมีว่าคนเมืองสุรินทร์เป็นหน้อย หลวงภักดีเรื่องเดชรับใช้ภายหลังเจ้าเมืองพยัคฆภูมิคุมพวกมาล้อมบ้านและทุบตีจับตัวหลวงภักดีเรื่องเดชไปกับพวกอีกหลายคน ได้มีหนังสือให้หลวงภักดี

ณรงค์ชำระ ฯ อีกฉบับ ๑ ว่าพระยาธรรมาทรมีหนังสือมาว่า จับผู้ร้ายพวกที่หลวงภักดีณรงค์จับไปได้แต่ก่อนนั้น อีก ๒ คน ได้มีหนังสือให้พระยาธรรมาทร ส่งคำให้การไปให้หลวงภักดีณรงค์สอบถามคนที่จับไว้ได้นั้น ฯ อีกฉบับ ๑ ส่งสัญญาที่พระอภัยพิทักษ์ขุนวิทย์ไปทำที่ไซ่ง่อนเข้ามา ฯ อีกฉบับ ๑ ว่าด้วยรับตราที่จะโปรดให้ขึ้นไปจัดการเมืองลาวนั้นขอกลับเข้ามาเสียคราวหนึ่งก่อน อีกฉบับ ๑ ตอบที่ได้รับหีบศิลาหน้าเพลิงของไทยธรรมปลงศพหลวงสรเนนทร์ได้ส่งขึ้นไปเมืองอุบล

หนังสือหลวงอนุชิตพิทักษ์ ว่าพระยาณรงค์เรืองฤทธิ์แจ้งความด้วยเรื่องแตกร้างมัวหมองกับพระอภัยพิทักษ์ ฯ นั้นเป็นคนไปมาและมีหนังสือไปมากับเมืองพนมเปญเสมอ

ความเห็นเจ้าพระยาสุรวงศ์เรื่องความจับฝิ่นเมืองฉะเชิงเทราควรให้ชำระในกรมพระนครบาล

เจ้าพระยาภาณุวงศ์ส่งหนังสือนิวแมนมีมาว่า คอเวอนแมนต์ที่ลังกาส่งสมุดมหาวงศ์ภาษาบาลีมาให้คอเวอนแมนต์สยาม ๒ เล่มโปรดให้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ตอบขอบใจ

ดมลุยอัสสังฆราชและบาดหลวง ถวายพระพรไชยมงคลในการเฉลิมพระชนม์พรรษา มีพระราชหัตถ์ตอบไปตามเคย

วัน ๖ ๕ ๑๐ คำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งบรมราชสถิตย

มโหฬาร โปรดให้นิมิตต์พระสงฆ์ ๖๐ รูปซึ่งสวดมนต์เวลาวานนี้
เข้าไป ทรงจุดเทียนในที่ต่าง ๆ ดังเช่นเคยนมัสการ แล้วทรง
จุดเทียนในที่ต่าง ๆ ดังเช่นเคย และทรงจุดเทียนเครื่องสังเว
เทวดา พระยาศรีสุนทรอ่านดุยดีสังเวพระสงฆ์ถวายพรพระ
แล้วเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน ฉันแล้วทรง
ประเคนบริขารภัณฑ์พอสมควร เสด็จขึ้นข้างใน เสด็จลงไป
ศาลาซึ่งตั้งพระแท่นสรง ทรงปลัดพระภูษาและทรงสพักโขมพัสดร์
เสด็จเข้าสู่ที่สรงพระมูรธาภิเศก ขณะนั้นพระสงฆ์ถวายไชยมงคล
เจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์พิณพาทย์ ตามโบราณจารีตอย่าง
เช่นเคยทุกปี ครั้นเสร็จแล้วเสด็จขึ้นมาบนพระที่นั่ง พระสงฆ์
ถวายอนุโมทนาภาตสำเร็จแล้วถวายพระพรลาไป

เวลาเที่ยงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกท้องพระโรง
กลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดี
ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ
เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน จึงกรมหลวงวรศักดิ์ดาพิศาล
ถวายพระพรไชยมงคลแทนพระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าพระยาศรี
พิพัฒน์ถวายพระพรไชยมงคลแทนข้าทูลละอองธุลีพระบาท เยน
ราล ขอนเฮอร์เดอแมน ราชทูตอเมริกันถวายพระพรไชยมงคล
แทนกงสุลต่างประเทศ แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
สับรับตอบเสร็จแล้ว เสด็จขึ้น

เสด็จออกห้องขิดตึมม พระราชนัดดาสำหรับ ๑ เงิน ๑๐ ตำลึง
 แก้วราชการซึ่งมีอายุมากฝ่ายหน้า ๑๖ แล้วจะได้พระราชทานฝ่าย
 ในอีก ๑๕ มีสเตอร์อาบลาสเตอร์มี สเตอร์เฟ หมอเกว้น ผ้า
 ถวายของและถวายพระพร แล้วเสด็จขึ้น

เวลาค่ำไปเค็โให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรมนัส
 เสด็จไปทรงจุดเทียน ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระสงฆ์
 ราชคณะ เปริยญ ๕ รูป สวดทวารสปรัด โหรบูชาเทวดาพระ
 เกระหัดย

เวลาทุ่มเศษเสด็จออกที่ห้องเสวย โปรดเกล้าฯ ให้เชิญ
 เสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราช
 เอกเดอแถม เชิญมเประหมเสวยในวันนั้นเข้าไปน้ำโตะมีแจ่งพระ
 นามและที่ประทับดะแบบน

(ไม่ได้มา) หม่อมเจ้าอลังการ

หม่อมเจ้านิล

กรมหมื่นนฤบาล

พระองค์จัญญ

พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

กรมหมื่นเทวะวงศ์

พระองค์เจ้าทองแถม

กรมขุนเจริญผล

กรมขุนภูวนัย

กรมหลวงวรศักดิ์ดา

กรมพระราชวังบวร

สมเด็จพระกรมพระ

กรมขุนบดินทร

กรมหมื่นภูเรศร

กรมหมื่นศิริรัช

พระองค์ไชยา

พระองค์เจ้าสุธารส

กรมหมื่นสถิตย์

พระองค์นันทวัน

พระองค์ขจร

หม่อมเจ้าบังกษ

หม่อมเจ้าฉาย

พระองค์ประดิษฐวรการ

กรมหมื่นบริรักษ์

พระองค์เจ้าศรีเสาวภาค

พระองค์สวัสดิประวดี

พระองค์เจ้าชุมพล

พระองค์เจ้าเกษมศรี

กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ์

กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช

สมเด็จพระกรมหลวงจักรพรรดิ

ที่ประทับ

สมเด็จพระกรมหลวงภาณุพันธุ์

กรมหมื่นพิจิต

กรมหมื่นประจักษ์

กรมหมื่นราชศักดิ์ (ไม่ได้มา)

พระองค์เจ้าจันทร์ทนต์

พระองค์ไชยนต์

กรมหมื่นพิศาล

พระองค์โตเล็ก

พระองค์สาย (ไม่ได้มา)

หม่อมเจ้าขาว

เมื่อเสวยถึงลูกไม้ แล้วลุกขึ้นพร้อมกัน กรมพระราชวังจึง
ถวายไชยมงคล แล้วพินพาทย์และแตรทำเพลงสรรเสริญพระ
บารมี แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสปีชพระราชทาน
พรตบพระบรมวงศานุวงศ์ แล้วแตรและพินพาทย์ก็ทำเพลง
ประโคมพร้อมกัน ครู่หนึ่งก็เลิกโต๊ะ

เวลาบ่ายเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงทำ
ราชวรดิฐ เสด็จลงเรือพระที่นั่งกลไฟพร้อมด้วยสมเด็จพระนาง
เจ้าพระบรมราชเทวี พระราชเทวี และข้างในล่องเรือพระที่นั่งลง
ไปทอดพระเนตรโคมไฟ ซึ่งข้าราชการและคนต่างประเทศราษฎร
แต่งตั้งจุดตามลำน้ำ เสด็จล่องลงไปถึงหน้าวัดบางขวาง แล้วกลับ
ขึ้นมาประทับหน้าบ้านเจ้าพระยาภาณุวงศ์เสด็จขึ้นไปบนบ้าน ด้วย
วันนี้เจ้าพระยาภาณุวงศ์ได้เชิญพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ
และกงสุลต่างประเทศพ่อค้านายห้าง ประชุมตั้งรับตามเช่นเคยมี
ทุกปี แล้วเสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เสด็จออกไปทอดพระ
เนตรชมดอกไม้ไฟ แล้วเสด็จขึ้น

วัน^๕นันทหารบกและเรือรบทุกลำยิงสลุด ๓ เวลาตามอย่างเช่น
เคยมีมาทุกปี

วัน ๗ ๆ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
๖

เวลาเช้าวันนี้ไม่มีการอะไร เวลาบ่าย ๒ โมงเศษเสด็จออก

พระที่นั่งนันทพิทพงษ์ถาวรวิจิตร โปรดให้นมิดพระเทศน์เข้าไป
พระพิมพ์ลธรรมถวายเทศนามงคลสูตรกัณฑ์ ๑ แล้วเสด็จทรง
ประเคนผ้าไตรแพรเครื่องบริขารกับกบปียมุลราคา ๑๐ ตำลึง แล้ว
สมเด็จพระวันรัตถวายเทศนารัตนสูตรกัณฑ์ ๑ แล้วเสด็จทรงประ
เคนผ้าไตรแพรเครื่องบริขารกับกบปียมุลราคา ๑๐ ตำลึงเหมือน
กันแล้วเสด็จขึ้น

เสด็จออกพระที่นั่งจักรีมหาปราสาทพระราชทานเงินคนชรา
๒๐๐ คน พระราชทานข้างใน ๒๐๐ คน โปรดให้เจ้านายแจกที่
โรงมิวเซียม ๓๒๕๓ คน รวม ๓ วัน คนชราพิการรับพระราชทาน
เงินแจก ๑๐๕๕๗ คน

เวลา ๒ ทุ่มเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหา
ปราสาททรงประเคนผ้าไตรย่ามพระราชอาคัน ๓๐ รูป แล้วทรง
จุดเทียนที่ต่าง ๆ พระสงฆ์ครองผ้าเสร็จ แล้วทรงนมัสการหม่อม
เจ้าพุทธอุปาทถวายุสสี แล้วสวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเดิมมงคล
สูตร และอื่น ๆ ตามธรรมเนียม เวลา ๔ ทุ่มเศษสวดมนต์จบบ เมื่อ
สวดมนต์นั้น ประทับ ตรัสกับ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย
เวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น อนึ่งทั่ววัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้นโปรด
ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธเสด็จไปทรงจุด
เทียน พระสงฆ์ ๕ รูปสวดมนต์โหรบูชาพระเคราะห์เหมือนทุกวัน
เจ้าพระยาภาณุวงศ์มีหนังสือถึงพระองค์สวัสดิว่า ราชทูต
ออสเตรเลียเข้ามาถึงได้ให้รับไปอยู่ที่ดึกสำหรับราชทูตแล้ว โปรด

ให้พระองค์เจ้าจิตรเจริญ ราชเอตเคอเกมป์ลงไปเยี่ยมเยียน

มีพระราชหัตถ์ถึงพระองค์สายให้เตรียมสาตราวุธจะยก
ทัพหน้าในเดือน ๑๑ สมเด็จพระเจ้าจะเสด็จเป็นทัพหลวงใน
เดือน ๑๒ ให้ไปเฝ้าสมเด็จพระเสียบ

วัน ๑๙ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
๗

เวลา ๕ โมงเช้าเศษเสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่ง
จักรีมหาปราสาท ทรงจุดเทียนนมัสการ เจ้าพระพุทธรูปบาทปี
ตันทนถวายศีล แล้วเสด็จทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทาน
ฉันแล้วทรงประเคนบิหารพอสมควร พระสงฆ์ถวายยลสาส์น
อติเรกพระพรตกลับ เสด็จขึ้น เวลาบ่ายพราหมณ์เวียนเทียน
สมโภชพระที่นั่งด้วย

เจ้าพระยาสุรวงศ์ถวายหนังสือว่าด้วยจะต้องพระราชประสงค์
จำนวนปืน ได้ให้ตรวจแล้วส่งบัญชีปืนมาถวายเป็นจำนวนปืน
ทองปากบาง ๑๕ เปรี๊ยะ ๑๐๒ หามแล่น ๖๑๗ รวม ๗๓๘ เรือบรรทุก
ลูกและดิน ๔๐ ลำ กระสุนปืนมีมากกับส่งท้องตราถึงเมืองตรังگان
ด้วยพระราชทานเสื้อผ้าแก่เจ้าเมืองสี่ตัววัน กรมการที่ถูกไฟไหม้
ว่าให้พระยาราชวังसरเป็นข้าหลวงออกไปกับส่งร่างตราบังคับจัด
การรักษาสายโทรเลข และเสนาทางเขตต์แดนกาญจนบุรี

มีพระราชหัตถ์ตอบเจ้าพระยาสุรวงศ์ว่าปืนที่มพิไลนั้น ดี

แล้ว แต่เรื่อนั้นนานแล้วจะต้องซ่อมแซม ขอให้กิดจัดให้แล้ว
เสร็จในเดือน ๑๑ ข้างแรม เดือน ๑๒ ข้างขึ้นให้ได้ ร่างตรา ๒
ฉบับนั้นดีแล้วให้มีไปเกิด ราชการเมืองลาวครั้งนี้ยังไม่ได้ทรง
ปรึกษาให้มาเผ่าจะทรงปรึกษาราชการสักวันหนึ่ง

กรมพระราชวังมีหนังสือตอบพระราชหัตถ์มา ว่าด้วยนาย
หรั่งสมัครเป็นทหารรักษาวังนั้นยอมถวาย การต่อไปภายหน้าถ้า
สมัครอีกก็จะถวาย ถ้ามากนักต้องขอรับพระราชทานบ้าง ด้วย
เป็นผลประโยชน์ได้อาศัยเป็นกำลังอยู่

มีพระราชหัตถ์ตอบไปว่า การซึ่งไพร่สมไพร่ส่วยสมัครเป็น
ไพร่หลวงเคยมีแบบมาเมื่อมีขึ้นก็ตัดสินตามกฎหมาย แต่ทรง
เห็นว่าการอย่างนี้ไม่มีมากและบ่อยนัก ครั้นนี้ได้ทรงส่งสัสดีให้
ยกนายหรั่งเป็นทหารรักษาวังตามสมัคร

วัน ๒ ๑ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
๘

เวลาบ่าย ๔ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งนิพัทธพวงศุภาวรวิจิตร
ห้องทรงธรรม เจ้าพนักงานนิมนต์พระเทศน์เข้าไปนั่งที่ ทรงจุด
เทียนนมัสการ กรมหมื่นวชิรญาณถวายศีลแล้ว ถวายเทศนา
เมตตสูตรกัณฑ์ ๑ จบ แล้วเสด็จทรงประเคนไตรและบริวาร
ต่าง ๆ กับปี่มุลร่ากา ๑๐ ตำลึงแล้ว พระธรรมวโรดมถวายเทศนา
เทวดาอุทิสนกกถากัณฑ์ ๑ จบ แล้วเสด็จทรงประเคนผ้าไตรแพร

บริวารต่างๆ กับปี่มุลราคา ๑๐ ตำลึง แล้วสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ถวายเทศนามงคลวิเศษกัณฑ์ ๑ เสด็จทรงประเคนผ้าไตร แพรบริวารต่างๆ กับปี่มุลราคา ๑๐ ตำลึง พระสงฆ์ถวายอดิเรกถวายพระพรลากลับไป เสด็จพระราชดำเนินขึ้นข้างใน วันนั้นไม่มีราชการอะไรอีก

โบบอกพระยาปราจีน ว่าเจ้าเมฆินที่มีหนังสือรับรับส่งกรมหมื่นราชศักดิ์ไปว่า จะโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองตั้งแต่คลองกบเจ จนถึงบางเตน แต่บางเตนถึงบางเขน ให้เตรียมเสาไว้สำหรับปักกรุย และจัดที่พักไว้ ครั้นจะทำตามหนังสือเมฆินที่ก็ยังห้ามมีตราพระราชสีห์ไปไม่ ครั้นจะไม่ทำก็กลัวผิด ฯ อีกฉบับ ๑ ว่าภรรยาμισแยมมาแจ้งความว่า มิสแยมขี่เรือพายม้ามมาถึงปากคลองสารภี เรือล่มมิสแยมจมน้ำหายไป สอบถามคนที่ไปด้วยได้ความว่ามิสแยมเมาสุรานอนไปในเรือ มิสแยมพลัดตัวเรือล่มจมน้ำหายไป ต่อไปอีกหลายวันมีผู้พบศพมิสแยมลอยน้ำชันสูตรดูไม่มีบาดแผลสิ่งใด เอาศพฝังไว้

กรมหมื่นประจักษ์ถวายหนังสือว่า นายชิตที่พระชลธารตั้งเป็นนายคลองซึ่งเป็นคนขี้มือขาว โปรดให้สักเป็นไพร่หลวงนั้นสมควรเป็นทหารรักษาวังได้บอกไปยังเจ้าพระยามหินทร์ ฯ ให้ขุนอมรินทรศักดิ์ จะเรียกค่าธรรมเนียม ๒๐ บาทนายชิตก็ไม่มิให้ ภายหลังนายชิตลอยชายเข้าประตู่วังนายประตู่จับไว้

ฉะบับเล็ก ว่าด้วยสัสดีรับสินบนปล่อยคนข่มขืน
นายชิตคนนี้ได้ให้ไปปล่อยเอาตัวมา ถ้านั่งเสียคงเลยเป็นคนลอย
อยู่

วัน ๓ ๕ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ออกห้องตงอ้นกรม เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่าราชเอ็ดเตอ
เกมปี่นำ กองข้าหลวงผู้ได้รับตราตั้งเป็นแอนวอยเอกษตรา
ออติงรี เลมินิสเตอเปลนิโปเตนจรี ของกรุงออสเตเรีย
ยังการสำหรับกรุงสยามนาย ๑ มิสเตอร์ เอ.เอ. วิชแมน กงสุล
ออสเตรียนาย ๑ เข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเป็นครั้งแรก
ทรงพระราชปฏิสันถารตามควรแล้วกราบถวายบังคมลากลับไป

เสด็จประทับในห้องขิดตงอ้น เจ้าพระยาสุรวงศ์เฝ้ารับสั่ง
ด้วย เรื่องการที่จะโปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอไปจัดการ
เมืองลาวและจัดการปราบปรามฮ่อ ซึ่งเป็นโจรเข้ามาเบียดเบียน
พระราชอาณาเขตต์ และรับสั่งเรื่องอากรสุรา ภาษีฝิ่น ภาษีผูก
ขาดในกรุงนอกกรุง กรมพระกลาโหม แล้วพระนายไวเฝ้า
ทูลเรื่องเครื่องแต่งตัวทหาร เสด็จมาประทับที่พระทวารรับสั่ง
หมอบเฝ้าด้วยพระโรค รับสั่งกับพระยามนตรีเรื่องคนช่างสติ
กรมหมื่นประจักษ์ถวายเรื่องราวราษฎรกล่าวโทษเจ้าภาษีเรือ เสด็จ
ขึ้น เวลาค่ำโปรดให้พระองค์สวัสดิเข้าไปเขียนหนังสือข้างใน

พระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นราชศักดิ์ ว่าด้วยทูลไ้ว่าจะให้เงินห้างบิวถึงใน วัน ๑ ๗ ๑๐ คำ ๑๐๐ ชั่ง ได้โปรดให้กรมหมื่นเทวะวงศันต์ไป ถึงกำหนดแล้วก็ไม่ไ้เขา ๆ มีหนังสือมาว่า เขาไม่ได้รับเงินเขาสงสัยว่าคิดจะไม่ไ้เขา ๆ จะขอให้ไ้ที่เดียวให้หมด ซึ่งทำทั้งให้เสียพระเกียรติยศ การเป็นอย่างนี้จะต้องแก้ ๒ อย่าง ๆ หนึ่งเอามาชำระเงินให้เขา อย่างที่ ๒ เอาเงินคลังไ้แทนจะเก็บเบี้ยหวัดเงินกลางปีหักไ้ แต่ไม่อยากจะทรงทำอย่างที่ ๑ เพราะทรงพระเมตตาเห็นว่าจะเสียช่อดกลองจะทรงอย่างที่ ๒ จะว่าอย่างไร ถ้าจะไ้ได้ให้ไ้ใน ๓ วัน ถ้าไ้ไม่ได้ให้ทูลจะทรงไ้ก่อน ถ้ามีเงินให้มาไ้คลังจะว่าอย่างไรให้ตอบในวัน

พระราชหัตถ์ถึง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าส่งเรื่องราวราษฎรร้องกล่าวโทษเจ้าภาษีเรือให้ชำระนั้น การจะชำระแล้วหรือยังก็ไ้ทราบ บัดนี้ส่งออกมาอีก ๕ ฉบับ ขอให้ทราบว่ามีผู้สงสัยว่า มีผู้ถือหางใจหย้ จำเลย บัดนี้ความค้างชำระสมขนทุกที่ ตรีละการจะมีความเสียไปให้ทรงตริตrongเสีย และส่งเรื่องราวกล่าวโทษนายอากรค่าน้ำไปฉบับ ๑ ให้ทรงชำระ

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าด้วยพระยาพิไชยส่งสกุอักษรเมืองน่าน ว่าด้วยเรื่องมองคณะหาว่าทำสัญญาให้มองคณะทำป่าไม้ นั้นว่าไม่ได้สัญญา เรื่องนี้ต้องสืบสัญญาที่มองคณะอ้าง แต่ที่มองคณะให้ห้ามไม้ที่ผู้อนตคั้นนั้นไม่ควร เพราะมีผู้อนุญาตให้ฟ่อง

ผู้อนุญาต และเงินค่าจ้างที่เจ้านำนามองคุณะช้อยังไม่ได้ให้เงิน
นั้น ควรฟ้องเจ้านำนด้วย และเรื่องพระยาปราจีนบอกว่ามิสแยม
ตกน้ำตายให้บอกนิวแมนต์เสีย เรื่องเจ้าเมฆินที่นั่นให้ถือว่ากรม
หมื่นราชศักดิ์ เพราะให้เจ้าเล็กนายน้อยบังคับเจ้าเมืองกรมการ
ไม่ขอตรามหาดไทย

หนังสือหม่อมเจ้าอุไทยขอพระราชทานที่บ้านนายอัมไชย
บุรณ ทรงเซ็นให้กรมหมื่นภูธรเสกรกับพระสุริยภักดี และเจ้า
พนักงานที่ได้รับไว้ตรวจดูจะพระราชทานจะขัดขวางอย่างไรบ้าง

หนังสือกรมหมื่นภูธรเสกรนำหนังสือพระยาโชฎีกว่าเงินเก่าแก่
จะขอแห่เจ้าเข้ามาในเมือง รับเจ้าที่ศาลิมวัดมหรณ์ออกไป
สมโภช ๕ วันจะกลับเข้ามาจะขอจุดพลุเหล็กด้วย โปรดให้
อนุญาตและจัดการให้เรียบร้อยอย่าให้มีเหตุ

หนังสือสมเด็จพระมหาลงภาณุพันธุ์ทูลลาไปเมืองเพชรบุรี
การโทรเลขไปรษณีย์จะหาผู้เป็นเอดติงมินิสเตอไปคราวหนึ่ง โปรด
อนุญาต

หนังสือพระองค์จิตรว่านายจ้อยทหารมหาดเล็กลักปืนสมัย
เดออกออกไป ถามรับว่าจะเอาไปจำหน่ายเสื้อเต๋มยศ ซึ่งตัวจำหน่าย
ไว้ ทรงเซ็นให้เขียน ๖๐ จำไว้ใช้ ๓ ปี

วัน ๔ ๑๐ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออกห้องซิดติงรูม ทรงสับ

นาคเพลิงพระราชทานเพลิงศพหมื่นแสนที่ราชกรมแด่ และพระราชทานหีบศิลาหน้าเพลิง และของไทยธรรมขึ้นไปพระราชทานเพลิงศพพระรัตนโกษา เมืองสุวรรณภูมิ แล้วพระยารัตนโกษาเฝ้าถวายเรื่องราวหลวงสวามีภักดีภูวนารถผู้เป็นนายประกัน จันทาเหล่าผู้รับอากรหอยเดิมซึ่งเชือดคอตาย ขอทำอากรหอยต่อไปให้หลวงนาวาเคนกรเป็นประกันทรงเห็น โปรดให้ทำต่อไป พระองค์สวัสดิเฝ้าทรงหนังสือราชการต่างๆ แล้วพระยาศรีสุนทรเฝ้าถวายสัญญาบัตรในกรุง ๓ หัวเมือง ๒ ใบวิสุคามสีมา ๒ ทรงเห็นพระราชหัตถ์ พระยามหามนต์เฝ้าถวายคำสอบถามเรื่องความจันทุกอแสงสักร่าวไทยจีนติด และคำลูกขุนปรึกษาโทษพระยาราชเสนาที่ไม่บอกเรื่องวิวาทกับเจ้านายเมืองเชียงใหม่ปรับหัวคุณนา ๑๐๐๐ เป็นเงิน ๑ ชั่ง ๕ ตำลึง ๒ บาท ๒ สลึง ๑๒๕๐ ไพพระยารัตนโกษาหนังสือฉบับ ๑

เวลา ๒ ทุ่ม เสด็จจ้อออกขุนนาง พระยาศรีสิงหเทพกลับมาจากราชการเข้ามาเฝ้า ทรงพระปราศรัยสรรเสริญความดีที่ไปทำการสมพระราชประสงค์ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นการชอบการดีอย่างดีแล้ว

พระศรีเสนาอานบอกรุ่งเก่า ๒ ฉบับ ๆ ๑ ว่าจำขเลขของโคและจัดซื้อเสาทำการโทรเลขแต่บางปะอินขึ้นไปตามฝั่งข้ามที่หน้าวัดมณฑปไปวังจันทร์เกษม ทาง ๑๔๔ เส้น สิ้นเสา ๒๒๒ เสร็จการแล้ว ได้เปิดโทรเลขใช้แล้วฉบับ ๑ ได้ทำบุญให้ทานจุดไฟสมโภชในการเฉลิมพระชนม์พรรษาที่พระที่นั่งวโรภาสพิมาน

พระราชวังบางปะอินขอพระราชทานถวายพระราชนุส

พระนรินทร์อ่านบอกพระศรีธรรมบริรักษ์ ๒ ฉะบับ ว่าด้วย
ส่งเงิน^๕ไปจีน ปีมะเมียจัตวา^๕ เมืองนครศรีธรรมราชคราว ๒ ได้
เงิน ๖๕๕ เงินค่าแรง ๓๕ ชั่ง ฉะบับ ๑ ส่งส่วย^๕ซึ้ง ๑ หาบเข้ามา
บอกพระยาชุมพรส่งเงิน^๕ไปจีน ปีมะเมียจัตวา^๕ จันทเมือง ๒๔๔
จันทร ๕๐ เงินค่าแรง ๑๖ ชั่ง ๑๕ ตำลึงแล้ว

แล้วพระราชทานสัญญาบัตร นายประจันเป็นหลวงบริหาร
ชวกิจ ขุนวิทย์เป็นขุนมหาสิทธิไวยาหาร นายจันเป็นขุน
พิพิธอักษรพรรณ อุปฮาดเป็นพระพนมนครานุรักษ์เจ้าเมือง
นครพนม ท้าวสีหราชเป็นราชวงศ์เมืองนครพนม แล้วโปรด
ให้พระยาศรีสุนทรเขียนสัญญาบัตร พระยาศรีเป็นพระยามหา
อมาดย์ หลวงเสนีพิทักษ์เป็นพระยาศรีสิงหเทพ เสด็จขึ้น
ประทับในออฟฟิศ แล้วเสด็จไปประทับห้องชุดตึกรูม ทรง
หนังสือราชการจนเวลา ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

หนังสือพระนายไว้วางว่าด้วยจะโปรดให้ทหารไปทัพ ๕๐๐
นั้น ได้ฝึกหัดไปเป็นกำหนดบัดนี้ ๑ คือ ๔ กองบ้นทั้ง
ออฟฟิศเชอและทหารเลว รวม ๑๓๔ เกินกว่าพระราชประสงค์
ไป ครั้นจะไปน้อยก็จะทำการไม่ได้เต็มหน้าที่ ขอไปครบ
บัดนี้ ๑ ขอให้มิสฟรานโครับยศเมเชอกำกับไป ขอให้มิออฟฟิศ
เชอใหญ่ไปคนหนึ่ง ตัวและพระนายศรี หลวงนายฤทธิ หลวง
ทวยหาร จำวุดเต็มใจไปทั้งนั้นและจะขอส่งรองเท้าจะทำเต็มให้

ทันการคราวนี้

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าพระยาสุรสงคราม
 เฝ้าทรมปรึกษาเรื่องเมืองลาวว่า การที่จะให้พระยาราชเป็นกองทัพบ
 และสมเด็จพระเจ้าจะเสด็จนั้นเห็นดีด้วย แต่ว่าอยู่ค้ำหนึ่งว่าหอครั้นเห็น
 จะไม่ต้องถึงทัพหลวง เกณฑ์ทัพประมาณเป็นทัพใหญ่ถึง ๕๐๐๐
 คนนั้นลำบากมาก ถ้าการไม่ถึงการที่ควรจะเกณฑ์มากก็อย่าให้
 ลำบากเลย ขอให้แม่ทัพประมาณอย่าให้ต้องเกณฑ์ไปลำบาก การ
 นี้ทรงเห็นว่าเป็นการลำบากแก่ไพร่จริง ๆ จะเกณฑ์เอาเข้ารบก็
 ไม่ใคร่จะเป็นในการอาวุธ จะเอาทหารไปให้มากก็ไม่มีตัวพอจำ
 ต้องทำดั่งแบบเก่าแต่ให้ผ่อนผันให้ควรการ และว่าพระนายไวย
 จะขอให้ทหารไป ๗๓๘ คนคือ ๔ กองพัน เห็นว่าเป็นดีกว่า
 ไพร่ตามธรรมเนียม กองพระยาราชควรจะมีทหารมาก กองหลวง
 มีพอรักษาการ จะแบ่งกันอย่างไรให้หาญกับพระนายไวย นาย
 ทหารจะให้จำพวกไปบังคับการ มีฝรั่งเป็นแม่เอยไป ถ้ากอง
 พระยาราชมีทหารมากจะได้ลดคนเกณฑ์ลง

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทรสังฆนัฏสือกรมหมื่นประ
 จักษ์ เรื่องนายขัดที่สมัครเป็นทหารรักษาวังขุนอมรินทร์จะเอา
 ค่าธรรมเนียมนั้นสงสัยว่า คนสักไพร่หลวงต้องเสียค่าธรรมเนียม
 อันใด คนที่ไม่ได้เสียค่าธรรมเนียมเสียแต่ค่าประกันแล้ว
 ปลอยตัวไปดั่งนี้ จะมีสูญไปโดยมากหรือ ธรรมเนียมกรมสัสดี
 อย่างไรให้ตอบมา

พระ ราชหัตถ์ ถึงเจ้าพระยาสุรวงค์ ว่าด้วยการ ห่อบัสตัน
เมื่อก่อนเคยพวกอาษาจามมาช่วย ครั้นนี้พระยาราชวังสรจะไม่
อยู่ให้จัด เจ้ากรมปลัดกรมอาษาจามคุมคนมาช่วยพระองค์ สาย
ทำการพอสมควร

เจ้าพระยาสุรวงค์ ถวายหนังสือ นำหนังสือ บอกเมืองไทรบุรี
ส่งหนังสือมีไปมาเรื่องที่เขตต์แดนเมืองไทรบุรีติดต่อกับเมืองปรั๊ก
๑๕ ละบันทึกกับส่งแผนที่มาด้วย

สมเด็จพระมหาลงภาณุพันธุ์วงศ์ ว่าด้วยกงสุลฝรั่งเศสขึ้น
มาพูด ด้วยราคาค่าบอกคำโทรเลขกงสุล ขอให้เรียกค่าละ
๑๐ อัฐ ไปพลางก่อน กว่าสัญญาคอนเวนชั่นจะตกลง จะ
โปรดเกล้า ฯ ประการใด ขอทราบกระแสพระราชดำริ

วัน ๕ ๑๑ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
วันนี้เป็นวันเคาน์ชีชาลุสกี แอนวอยเอกษตราอดินารมีนิศเตอ
เปลนิโปเตนดารี หรือ ราชทูตของกรุงออสเตรียจะได้เข้ามาเฝ้า
ถวายพระราชสาส์นตราตั้ง เป็นการเต็มยศใหญ่ ข้าราชการ
สรวมเสื่อครุย มีพระยาข้างพระม้ายืนประจำ มีกลองชนะ
เงินกลองทองกลองแดง ๔๐ คู่ ทหารปืนภาคออฟฟิอเนอ ๒๐๐
แถว ๑ ชุด ๑๗ นัด ตามอย่างเช่นเคยรับราชทูตเป็นการ
ใหญ่ทุก ๆ คราวมา เวลาบ่าย ๕ โมง เคาน์ชีชาลุสกีมาด้วย
รถหลวงถึงหน้าพระที่นั่งสุทไธยศวรยศทหารปืนใหญ่สลุตรับ แล้ว

มาจอตลอดเดินเข้ามาทางประตูพินาไซศรี ทหารแถวเป่าแตร
คำนับ แล้วขึ้นมาพักบนห้องดรอว์นิงรูม

เวลา ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก
ท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรม
วงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนเข้าทูล
ละอองธุลีพระบาท ขณะนั้นเจ้าพนักงานประโคมแตรสังข์กลอง
ชนะมะโหระทึกกลองแตรทหารพร้อมกัน แล้วพนักงานกรมวัง
กรมทำนาคำเณรชี้ชาลุสกีราชทูตนาย ๑ มิสเตอร์ เอ.เอ. วิชแมน
กงสุลออสเตรเลีย ๑ กับคนที่มาด้วยกับราชทูต ๑ เข้าเฝ้าทูลละออง
ธุลีพระบาท พระไพบูลย์ทูลเบิกแล้ว เณรชี้ชาลุสกีอ่านคำแอ
เดรส แล้วเข้าไปถวายพระราชสาส์นตราตั้ง ทรงสปีชตอบจบ
แล้วพระราชทานแก่เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ทรงพระราชปฏิบัติสนธิ
นัด เสด็จขึ้น

เวลาค่ำโปรดให้พระองค์เจ้าสวัสดิ์เข้าไปเขียนหนังสือข้าง
ใน ไม่ได้เสด็จออกขุนนาง

เสด็จออกแขกเมืองวันนี้ ทรงฉลองพระองค์เต็มยศทหาร
หน้า ทรงพระตราเสนียดิพเพิน ของกรุงออสเตรเลียถวายมา

มีพระราชหัตถ์ถึงพระนายไวย เรื่องที่ถวายหนังสือว่าด้วย
จัดทหารไปทัพนั้นถูกต้องแล้วให้ไปตามที่คิด แต่จะแบ่งไปกอง
ใดเท่าใดให้ทูลปรึกษาสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ที่จะขึ้นไปกำกับนั้นให้
จำพวกขึ้นไปกำกับและจะให้ปรีณโดเป็นเมเยอร์ดีแล้ว และ

บางทีโนแล้งนี้จะต้องใช้ทหารอีกกองหนึ่งให้คิดฝึกหัดตระเตรียมไว้ เรียกเมื่อใดให้ได้แต่ยังไม่แน่ ถ้าการจริงแล้วต้องใช้ทหารและอาวุธดีกว่าที่จัดแล้ว

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้ากรมพระเรือมิตเตอร์ราสตแมน กรมหมื่นเทวะวงศ์แห่งจีนเฮงหลงไปซื้อของได้แล้ว กองสุลขอม เลิกความและยอมไม่ให้ราสตแมนขึ้นไปอีก แต่จะขอหนังสือให้จีนเฮงหลงขึ้นไปรบของที่เมืองตาก ให้ทำตราตามเขาขอ ฉบับ ๑ ครานั้นกองสุลคองเอามาให้จีนเฮงหลงจะเก็บไว้เสียก็ได้ ให้มีหนังสือไปรเวตถึงพระยาสุจริตให้จำหน่ายเอง และส่งเงินลงมาและอย่าให้โด่งดัง

พระยาวิเศษฤาไชยถวายหนังสือลูกแก่โทษเรื่องจับผู้ร้าย และได้กระบอกกลางจำหน่าย และได้เอาเงินใช้ให้นายร้อยแสงสุริยา ที่ขาดเท่าไรได้ออกเงินใช้ไปก่อน เมื่อได้ตัวผู้ร้ายจึงจะคิดเอาแก่ผู้ร้าย หมายถึงจะให้ความแล้วเร็ว เห็นการดังนั้น การซึ่งผิดไปดังนี้พระราชอาญาไม่พ้นเกล้า ฯ พระราชหัตถ์อีก ฉบับ ๑ ถึงสมเด็จพระเจ้ากรมพระว่าพระยาวิเศษฤาไชยยื่นคำลูกแก่โทษ ทรงเห็นควรจะให้แล้วตามที่แก้จัดการนั้น ส่วนตัวผู้ร้ายให้เอาขึ้นปรึกษาโทษให้ความเป็นแล้วไป กับส่งเรื่องราวกล่าวโทษ ภาณุเรือฉบับ ๑

กรมหมื่นประจักษ์ถวายหนังสือว่าด้วยนายหว่างมหาดเล็ก นักร้อนลักเหรียญสำหรับหอ สมุดวชิรญาณไปจากออฟฟิศ ๒๔

เหรียญชำระรับเป็นสัจย์ ได้ของกลางได้บ้างไม่ได้บ้าง ทรง
เซ็นให้เขียน ๕๐ ที่ จำคุก ๕ ปี

พระองค์ทองแถมถวายหนังสือ ว่าด้วยจะโปรดเกล้า ฯ
ให้รับราชการในกรมโทรเลข และไปรษณีย์นั้น จะฉลองพระเดช
พระคุณโดยเต็มกำลัง และขอเป็นผู้ดูแลที่บางปะอินด้วย

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระมหาลงภาณพินธุวงศ์ ว่าถึง
เรื่องใดแรกเคยเเนออราดเห็นพระองค์ทองแถมอยากทำการ อยู่
แต่จะทรงเอาไปใช้ที่บางปะอินด้วย ถ้าการไม่ขัดขวางและเป็น
ที่ชอบแล้ว ให้เอาไปทำการลองดู

มีพระราชหัตถ์สั่งพระองค์แถมให้ดูการบางปะอินแทนกรม
หมื่นนเรศ

มีพระราชหัตถ์สั่งเจ้าพระยาพลเทพว่า โปรดให้พระองค์
ทองแถมดูการบางปะอินเหมือนกรมหมื่นนเรศ

เจ้าพระยามหินทรถวายหนังสือตอบเรื่องนายชิตนั้น ขุน
อมรินทรทูลข้แจงให้กรมประจักษ์ทราบว่าได้เคยเรียกค่าธรรมเนียม
๒๐ บาท กรมหมื่นประจักษ์ก็ยอมให้เสีย ข้อที่มีประกั
นั้นพระชลธารว่า จะเอาไปไว้กรมพระกลาโหมหรือทหารที่
ไม่ต้องสัก และที่นายชิตลอยขายเข้าวังนั้นไม่ทราบ ถาม
ผู้คุม ๆ ว่าพระชลธารประกันั้นเชิงดาไว้ หม่อมราชวงศ์เชมพา
ตัวไป ขุนปราบเทียวตามทราบว่าต้องจับไปเร่งพระชลธาร ๆ
ไปขอกรมหมื่นประจักษ์ แล้วบอกมาว่ากรมหมื่นประจักษ์ว่า

นายชิตป่วย

ฉบับ ๑ ว่านายแห่งทหารในฉนวนสมัครเป็นทหารรักษาวัง
ได้ถามพระประดิษฐนิเวศนายหมู่ ๆ ว่าพระองค์ชุมพลว่า ถ้า
มีพระราชหัตถ์ถึงจะยอม ด้วยนายแห่งเป็นช่างไม้มีฝีมือดียก
เป็นขุนหมื่นเบี้ยหวัดเจ็ดตำลึง

พระองค์เจ้าประภาศรขอรับพระราชทานเลขพระ องค์ พัน
โปรดให้หักให้

วัน ๖ ๑๒ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาบ่าย ๓ โมงเศษ เสด็จออก พระองค์สวัสดีเฝ้าทรง
หนังสือราชการ พระองค์ขจรเฝ้าถวายเครื่องเพ็ชรต่าง ๆ ของ
ห้ายกเกอชีกำปนีทอดพระเนตร ทรงซื้อไว้ กรมหมื่นประจักษ์
ถวายเรื่องราวราชฎีกาล่าวไทยเจ้าภาษีเรือ สมเด็จพระหลวง
ภานุพินธุวงศ์เฝ้าทูลเรื่องไต่แรกเดอเยเนอรอลและการโทรเลข
อื่น ๆ เป็นต้นถวายหนังสือประมาณเงินใช้การโทรเลข กรมหมื่น
พิชิตเฝ้ารับสั่งเรื่องแสนหลวงเมืองลองแจ้งความต่อพระพรหม
บริรักษ์ว่าได้รับหนังสือว่าเจ้านครลำปางมาจับนายข้า ซึ่งให้ไป
เร่งไม่ข้อนสัทที่จะถวายไปจากบ้านแสนหลวงเมืองลองเอาไปจำ
ไว้ เวลาบ่าย ๔ โมงเสด็จขึ้นจากห้องชิตดิ้งกรม

เวลายามเศษเสด็จพระราชดำเนินวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
ทรงจุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์ถวายศีล

อาลักษณ์อ่านรัตนพิมพวงศ์ แล้วพระสงฆ์ ๓๘ รูปสวดทวารสั
ปรีด เมื่ออ่านประกาศนั้น เสด็จประทับตรัสกับสมเด็จพระ
พุทธเจ้าหลวงสวดมนต์ก็เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง เวลา ๔
ทุ่มเศษ วันนั้นทรงฉลองพระองค์ยันต์เจ้าขาว

มีพระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องภาษีในกรมพระ
กลาโหม ภาษีในที่รับจัดการได้เท่ากับเจ้าพนักงานคลังประมาณ
นั้นดีมาก แต่เรื่องภาษีเมืองตะวันตกยกเหตุขัดขวางขึ้นอีกนั้น
การบ้านเมืองสำคัญมาก เป็นการยากที่จะรักษาต่อไปได้ ที่ทรง
ส่งไปนั้นท่านยังเข้าใจผิดอยู่ ขอให้พิจารณาดู เรื่องที่จะส่ง
เงินแบ่งก็ต้องจัด ๒ ข้อ ข้อ ๑ เงินภาษีให้ส่งกงสุล ๆ นำ
ส่งแบ่งก็ให้รับใบเสร็จในกรมพระกลาโหมส่งคลัง ข้อ ๒ เงินที่
จะส่งนั้นไม่ว่าภาษีอากรรายใดจำนวนใดส่งแบ่งก็ทั้งสิ้น ไม่ต้อง
บอกแบ่งก็ว่า ภาษีรายใดเป็นแต่ว่าส่งเงินวันนั้นเท่านั้นเมืองนั้น
มีบอกส่งใบเสร็จเข้ามาจำนวนงวดปีให้คิดที่กรุงเทพ ฯ การใน
กรุงต้องให้กรมท่ามีหนังสือถึงกงสุลให้นำเงินส่งแบ่งก็ให้แบ่งก็
มีหนังสือไปมากับคลังในการรับเงินส่งเงินให้มีตราบังคับหัวเมือง
เสียให้ตลอด

หนังสือเจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงพระองค์สวัสดิว่า ราชทูต
ออสเตรเลียจะขอเข้ามาดูแหล่งเสด็จพระราชดำเนินและเข้าเฝ้าในพระ
อุโบสถวันพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์ โปรดให้ตอบให้เข้า
มาตามขอ

หนังสือเจ้า พระยาภาณุวงศ์ ถึง พระองค์สวัสดิ์ส่งหนังสือ
 กงสุลเยอรมันมีมาว่าผู้แทนมิสเตอร์ฮินเดนเบิร์กไม่ยอมมาว่าความ
 กับกรมหมื่นราชศักดิ์ ที่ศาลกรมขุนบดินทรด้วยไม่ถูกต้องใน
 หนังสือสัญญาข้อ ๕ และเตือนให้ตอบ ซึ่งถามว่าจะยอมให้เขา
 มาชำระความพร้อมกับกรมขุนบดินทรหรือไม่

หนังสือสมเด็จพระเจ้า เจ้าภาษีเรือรับตามข้อหาโจทย์
 ท่านเห็น ควรจะลง พระราชอาญา ผู้เรียก ผู้จับ เรือผิดพิคัดท้องตรา
 และปรับขุนสัมมชชาภูมิพลเจ้าภาษีเงินให้แก้ราษฎร

หนังสือกรมหมื่นภูธรเสศ คัดคำลูกแก้โทษเจ้าหมื่นศรีสวรรค์
 จัมาโดนอ์เพี้ยนล้มลง มีบาดแผลได้เอาไปรักษา อีเพี้ยนตาย ได้
 ให้เงินอ้อใบบุตรไปเผาศรี ๖ ตำลึง ให้ไปวางค่าตัวอ้อเพี้ยน ๕ ตำลึง
 อ้อใจไม่ว่าความ

หนังสือกรมหมื่นประจักษ์ว่า พระชลธารมาแจ้งความว่า
 เจ้าพระยามหินทร์ให้เกาะบ่าวไปเร่งด่วนายชิด ครั้นท่านจะส่งให้
 พระชลธารเจ้าพระยามหินทร์จะเข้ยนป็น จะยื่นหางว่ากกคงโยเย
 ไม่รับ ขออย่าให้ต้องเสียค่าธรรมเนียมอื่นๆ ให้เหนื่อนทหาร
 ทั้งปวง จะเสียแต่ค่าจับ

หนังสือพระนายไวย ว่าด้วยโปรดให้แยกทหารออกเป็น
 สองกองนั้นลำบาก จะต้องมื่อออฟฟิศเขอเต็มทั้งสองกอง ขอ
 ให้ไปแต่กองพระยาราช เพราะหัดเป็นสำรับกัน จะแยกก็จะขาด
 สำรับ ที่จะไปกับสมเด็จพระนั้นก็เป็นแต่รักษาพระองค์เท่า
 นั้น ถ้าให้ทหารกรมข้างไปจะดีกว่า

หนังสือพระนายไวยส่งหนังสือพิมพ์เมืองอเมริกาว่า มีผู้
สร้างปืนอย่างใหม่มีแรงมาก อาจที่จะทำลายบ้อมค่ายได้ดีมาก
ราคาบอกละ ๕๐,๐๐๐ เหรียญ อาจที่จะทำลายเหล็กหนา ๒๔ นิ้ว
อังกฤษทะลุได้

วัน ๓ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
๑๓

เวลาเช้าพระสงฆ์ ๓๘ รูปรับพระราชนัดที่พระที่นั่งสุทไธ
สวรรย์ แล้วมานั่งในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลา
เที่ยงเศษพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เยียรบับ
ขาวพระภูษาเขียนทองพันขาวทรงพระदानพรัดนราขวราภรณ์ และ
ดวงตราอื่น ๆ เสด็จจากพระที่นั่งจักรีมหาปราสาททรงพระรา
ชยานลงยาราชาวดีไปประทับวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จเข้า
ในพระอุโบสถทรงจุดเทียนนมัสการ กรณพระปวเรศวรียาลงกรณ์
ถวายศีล แล้วพระมหาราชครูพิธีอ่านโคลงแข่งน้ำชุบพระแสงศร
๓ เล่ม เป็นภาษาพราหมณ์ แล้วพระยาศรีสุนทรอ่านประกาศ
แข่งน้ำ ขณะนั้นพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่าย
ทหารพลเรือนเฝ้าพร้อมกัน พอประกาศจบแล้ว พระสิทธิไชย
บริรักษ์พระแสงต่าง ๆ มาชุบลงในหม้อน้ำต่าง ๆ ขณะนั้นพระสงฆ์
ก็สวดคาถาสัจสำหรับพระราชพิธีสัจปาณกาล พราหมณ์เฝ้า
สังข์ เจ้าพนักงานประโคมพิณพาทย์แตรสังข์พร้อมกัน ข้าราชการ
ผู้ใหญ่ผู้น้อยอ่านคำสาบาน อนึ่งโปรดให้แก่น้ำชาจุลศักราชทุก

กรุงออสเตรียเข้ามาในที่ประชุมด้วย แล้วพระมหाराชครูพิชิต
ถวายน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเสวยแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูล
ละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยก็รับพระราชทาน น้ำพระพิพัฒน์-
สัตยาทั้งสิ้น แล้วเสด็จพระราชดำเนินทางหลังพระอุโบสถไปทาง
พระระเบียงหลังพระอุโบสถทรงพระราชนามประทับพระทวารเท
เวศรรักษา ประทับพระที่นั่งสนามจันทร์ทรงฉลองพระองค์ครุยทรง
จุดเทียนนมัสการพระบรมอัฐิพระเจ้าแผ่นดินทั้ง ๔ พระองค์ เสด็จ
ทรงเปลื้องเครื่องทรงเครื่องใหม่เสด็จเข้าทางพระทวารเทวราชมเห
ศวร พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายในรับพระราช
ทานน้ำพระพิพัฒน์สัตยาที่พระที่นั่งไพศาลทักษิณและท้องพระโรง
แล้วพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าสรวลเสื่อ
ครุข เข้ามาถวายบังคมพระบรมอัฐิ พระเจ้าแผ่นดินที่สนามจันทร์
ตามธรรมเนียมเช่นเคยอยู่ทุกปี

เวลาค่ำ ๒ ทุ่มเศษเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรง
จุดเทียนนมัสการสมเด็จพระวันรัตถวายศีล พระยาศรีสุนทรอ่าน
ประกาศ แล้วพระสงฆ์สวดสัตตปริต เมื่อเวลาสวดมนต์นั้นทรง
พระราชหัตถ์และหนังสือราชการต่าง ๆ แล้วเสด็จมาประทับรับ
สั่งกับสมเด็จพระที่นั่ง ๒ ทุ่ม ๑ ถวายพระราชกุศลเผาศพพระพล ๒ ทุ่ม ๑ ถวาย
ศุภอักษรเมืองหลวงพระบาง ในศุภอักษรเมืองหลวงพระบาง
ขอบพระเดชพระคุณที่พระราชทานเหรียญสตพรรษมาลาฯ พระ

นรินทร์อ่านบอกพระยาเพชรบุรีส่งเงินค่านาปีมะเมีย จัตวาศก๓๐๐
ซึ่ง ยังเก็บไม่เสร็จ และอ่านหนังสือพระยาไทรว่าด้วยพร้อม
กับนายทวนให้พระอินทวิไชย พระบัณฑิตาจารย์นรินทร์ ตนกู
หมัด ตนกูบริฮิม เมืองสตูลสาบานตัวออกจากกองขึงหิน บุนเถา
กั๊ก แยกธงแดงธงขาว และส่งทัพขึ้นบนเขามาด้วย ๆ พระไพบร
อ่านบอกพระอินทราชาเมืองพนัสนิคมส่งเงินบัจฉาปีมะเมีย ๒๑ ซึ่ง
๑๔ บาท ได้เงิน ๒๔๓ คน บอกพระยาสมุทรสาครพระสยามพล
ภักดีเมืองนครชัยศรีความต้องกัน ถวายพระราชกุศลทำการเฉลิม
พระชนม์พรรษา

พระนรินทร์นำพระยาราชวังสรกราบบถวายบังคมลาไปราชการ
เมืองตรังگان ๔ ทุ่มเศษเสด็จขึ้น

มีพระราชหัดถึงสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เรื่องตัดสินโทษเจ้าชาย
เรอมนั้น ทรงเห็นว่าการที่จะเขยื้อนเจ้าชายนั้น เป็นแต่การห้ามไม่
ให้เป็นต่อไป แต่การที่เป็นมาแล้วราษฎรไม่ได้อันใดทดแทนที่
ลำบาก เพราะฉะนั้นให้เอาทุนทรัพย์คืนราษฎรที่มีตัวถูกาถูกราย
แต่การที่มีผู้กล่าวโทษว่า เมื่อข้าระเจ้าชายข้ามเหง่อีกนั้น ต้อง
พิจารณาแล้ว ตัดสินอีกชั้น ๑ ให้ตัดสินเสียชั้น ๑

พระราชหัดถึงเจ้าพระยามหินทรเรือมนายชิตนั้นให้ สมักร
ตามใจค่าธรรมเนียม ให้ ร้อย ๔ บาทเท่านั้น ตัวนั้นอยู่ที่
กรมหมื่นประจักษ์ ให้พูดกับกรมหมื่นประจักษ์ให้ตกลง

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยามหินทร์เรื่องนายแฉ่งทหารใน
สมัครเป็นทหารรักษาวังนั้น การกรมทหารในมีมากให้สัสดี
พิจารณาดู ถ้าเป็นช่างไม้ฝีมือดีให้คงอยู่ตามกรมเดิม

มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระเจ้าน้องยา
วราภานุวงศ์ว่า ถ้าจะแยกไปสองกองจะไม่ได้จัดการตามตำรา ให้ยกไปกองพระยา
ราชให้หมด ส่วนที่จะเป็นรักษาพระองค์นั้นให้อาหารช่างขึ้นไป
ให้ตระเตรียมไว้

มีพระราชหัตถ์ถึงพระยาวิชัย เรื่องขอทหารไปกองหน้า
หมคนั้นชอบแล้ว ได้มีพระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ
เจ้าน้องยา วราภานุวงศ์ว่า สิ่งของทหารช่างนั้นขาดสิ่งใดให้ช่วยจัดหาให้

มีพระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นภูวเรศ เรื่องพระยาวิชัยที่มา
โดนคนตายนั้น ทรงเห็นว่าไม่แคล้ง พระยาวิชัยเสียเงินมากกว่า
ค่าปลุกตัวแล้ว โทษหลวงนั้นยกพระราชทาน

หนังสือพระยาราชสมุทรปราการไปรเวท พระเจ้าเชียงใหม่มา
ปรึกษาเรื่องพม่าคนไทย ๕ คนว่าจะทำอย่างไร ได้ตอบว่าจะทำโทษ
อีกก็ได้แต่จะเสียพระเกียรติยศให้คุ้มไว้เถิด เพราะเห็นว่าพม่า
๒ คน อ้างว่าเป็นสัปเจกต์ และจะเสียอำนาจที่เชียงใหม่ทำโทษ
ได้อีก และว่าพระเจ้าเชียงใหม่จะขอมอบลาวคนไทย ๕ คน ให้
แสนรามเทศเมืองเชียงตุงไป พระยาราชสมุทรปราการว่า ถ้าเช่นนั้น
ต้องปล่อยพม่า ๔ คนด้วย และพระเจ้าเชียงใหม่ขอตั้งมองทูนจอบ
บุตรเขยพระยาสิงหนาทเป็นพระยาศรีสองเมือง และว่าเจ้าเมือง

เซียงตุงมีหนังสือขอครัวพระยาไชยปราการ พระยาเขื่อนเมืองคำ
ที่เหลื่ออยู่เมืองฝาง และว่าเจ้านครลำปางและราชวงศ์อดเือนไม่
ลงมากรุงเทพ ฯ และเอาเรื่องราวแก่ความพระยาวังซ้ายมาให้แก่
และว่าได้มี หนังสือให้ขุน แผลง สะท้าน เร่งราชวงศ์ให้ลงมากรุง
เทพ ฯ ขุนแผลงสะท้านไม่ตอบหนังสือ ได้สืบทราบว่ราชวงศ์
จะล่องเดือน ๑๒

วัน ๑ ฯ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
๑๔

เวลาเช้า ๕ โมงเศษ เสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
ทรงจุดเทียนนมัสการสมเด็จพระวันรัตถวายศีล แล้วเสด็จทรง
ประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จทรงปักตัวซื้อพระที่โก
ยาคุ ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกโกยาคุไปตั้งถวายพระ โถของเจ้า
พระยาสุรวงศ์เป็นข้าพระ โถเจ้าพระยาพลเทพเป็นทรงประเคน
ถวายสมเด็จพระวันรัต โถพระยานรรัตนเป็นที่สอง แต่ของใช้สอย
มากพระธรรมวโรดม โถพระยาภาสพระพรหมมุนี นอกนั้นก็เรียง
กันไปทั่วพระสงฆ์ เสด็จมาประทับพระที่นั่ง โปรดให้เจ้าพนักงาน
เอาโกไปถวายพระองค์เจ้าพระหม่อมเจ้าพระตาม เช่นเคยทุกปี
พระมหाराชครูพิฐถวายน้ำพระมหาสังข์ตามธรรมเนียม พระสงฆ์
รับพระราชทานฉันแล้ว ทรงประเคนผ้าเหลือง พระสงฆ์ถวาย
ยถาสัพพีอนุโมทนาถวายอดิเรกถวายพระพรลาไป เสด็จประทับ

मुखเหนือพระบรมวงศานุวงศ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าพร้อมกัน
 ครู่หนึ่งเสด็จขึ้น

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นอดิศรถ่ายรูปโดยยาก
 ซึ่งเจ้าพระยาพระยาพระท่ามาในวันนี้

เวลาค่ำ ไม่เสด็จพระราชดำเนินพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
 โปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรมหิศ เสด็จไป
 ทรงจุดเทียน พระสงฆ์สวดมนต์

โปรดให้พระองค์สวัสดิ์เข้าไปเจียนพระราชหัตถ์ข้างใน

เจ้าพระยาภาณุวงศ์นำหนังสือกงสุลฝรั่งเศสว่า พวกญวน
 คนไทยที่เกาะปลอกองดอร์ ๖๐ คนฆ่าผู้คุมตาย แล้วเอาเรือ
 และปืนที่นั่นหนีไป ขอให้ก่อเวอนแมนต์สยามบังคับเจ้าเมือง
 ชายทะเลให้ช่วยสืบจับส่งเข้ามากรุงเทพฯ ฯ ด้วย

หลวงสรจักรถวายเรื่องราว ขอคนในกรมภูษามาลากรมแสง
 หอกดาบเป็นทหารลาดตระเวน

สมเด็จพระมโหฬารมีหนังสือให้นำหนังสือบอกพระยาราชสัมภาร-
 กร ที่ ๑๐ ว่าด้วยเมืองมรแมนมีหนังสือมาว่า เขาได้มีหนังสือ
 ถึงเจ้านคร ว่ามองเปโตฟ้องว่ามองชวยอดจับอ้ายพงจัตรวน
 ไว้ที่เมืองนคร เป็นคนสัปเชกต์อังกฤชทั้งนั้น ควรส่งกงสุลที่
 กรุงเทพฯ ฯ หรือส่งไปเมืองฝาลุ่นจึงจะชอบ พระยาราชสัมภารกร
 ได้ทราบ ว่า อ้ายพงจัตรวนนั้นคอตาย เจ้านครส่งมาให้พระยาราช
 เสนาชำระ พระยาราชเสนาไม่รับส่งกลับไปจำไว้เมืองนครลำปาง

กันว่าเจ้าราชบุตรกับมอญจามาทำสัญญาป่าไม้ ๒ ปี ซึ่งเจ้า
อุปราชให้เข้าแต่ก่อน เจ้าอุปราชตาย จึงมาสัญญาใหม่

ที่ ๑๑ ว่าด้วยพระยาเทพเสนาคุมลาวพะม่าพวกแมนชา ๕ คน
ขึ้นไปถึงได้เรียกทัณฑ์บนไว้แล้ว

ที่ ๑๒ เรื่องสืบพะยานความพระยาราชเสนา กับเจ้าราชบุตร
ส่งคำพะยานลงมา

หนังสือไปรเวททูลสมเด็จพระเจ้าเชียงใหม่ เรื่องพระเจ้าเชียงใหม่
ปรึกษาเรื่องจระมอบลาว ๕ คน พวกแมนชาให้แสนรามเทศไป
และเรื่องหนานขัติยกกล่าวโทษพระยาไชยสงครามและว่ามอญจามา
ขอรับประกันมอญบันมวย พระเจ้าเชียงใหม่ปล่อยไป เรื่อง
พระเจ้าเชียงใหม่ดักเตือนพระยาราชเสนานับถือมอญเมียด และ
ว่ามอญปอกเชิญตรวขึ้นไปสลักหลังถึงพระยาราชเสนา พระยา
ราชสัมภารากรไม่ได้เปิดผนึก และว่าด้วยไขจับในเมืองเชียงใหม่
ชุม คนตายมาก

ทรงพระราชนัดถึงสมเด็จพระเจ้าเชียงใหม่ ส่งเรื่องราวหลวงสรจักร
ขอคนในกรมภูษามาลากรมพระแสง เป็นทหารลาดตระเวน ๖๐๐
คน ขอให้ทรงชำระในเรื่องราวว่าบังไว้ถึง ๒๐๐๐ คน

วัน ๒ ๑๕ ๑๐ ค่ำ ปีมะแม เบญจศก จุลศักราช ๑๒๔๕
เวลาเช้า ๕ โมงเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรง
จุดเทียนนมัสการทรงศีลแล้วเสด็จประเคน เสด็จมาทรงบักควั

ขอพระที่โยยาคุ ไปรดให้ยกโถไปตั้งถวายพระ โถของสมเด็จพระ
กรมพระเป็นโถทรงประเคน นอกนั้นก็ถวายเป็นลำดับกันไปทั่ว
พระสงฆ์ อนึ่งโถวันนั้นของพระบรมวงศานุวงศ์ทรงทำเต็มฝมือ
ทั้งนั้นดีกว่าทุกปีและดีกว่าโถขุนนาง ได้โปรดให้ถ้ายรูปด้วย
เสด็จประทับพระที่นั่ง พระมหाराชครูพิชิตถวายน้ำพระมหาสังข์
ตามธรรมเนียม พระสงฆ์รับพระราชทานฉัน เสด็จทรงประเคน
ผ้าเหลือง สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์และพระสงฆ์ถวายอนุโมทนา
แล้วเสด็จประทับมุขเหนือ พระบรมวงศานุวงศ์ข้าราชการเฝ้า
ทูลละอองธุลีพระบาทครู่หนึ่งเสด็จขึ้น โปรดให้เจ้าพนักงานเอา
โยยาคุบรรจุทุกเรือกลไฟขึ้นไปถวายพระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระ
อมรารักษ์กษัตริย์ดิวันเวศธรรมประวัติ แล้วเสด็จขึ้น

เวลาเที่ยงเศษเสด็จออกห้องออกขุนนาง กรมหมื่นพิชิต
พระองค์เจ้าสวัสดิ์เฝ้าทรงหนังสือราชการต่าง ๆ เวลาบ่าย ๒ โมง
เศษเสด็จขึ้น

เวลา ๒ โมงเศษเสด็จออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรง
จุดเทียนนมัสการ กรมพระปวเรศถวายศีล ขุนสุวรรณอ่าน
ประกาศ พระสงฆ์สวดธรรมจักรกัปปวัตน์สูตร มหาสมัยสูตร ทรง
พระราชหัตถ์และราชการอื่น ๆ กรมหมื่นเทวะวงศ์เฝ้า ครั้นสวด
มนต์จบแล้วเสด็จขึ้นข้างในพระราชทานน้ำพระมหาสังข์หม่อมเจ้า
ที่จะกวนเข้าทิพ แล้วโปรดให้หม่อมเจ้า ซึ่งจะกวนเข้าทิพไปคอย
ที่โรงพิชิต โรงพิชิตนั้นตั้งที่โรงราชยานมีเตา ๕ เตา ครั้นแล้วเสด็จ

ไปทรงรตน้าพระมหาสังข์เทเครื่องถ่วงสารพรรณที่จะกวนมันมเนย
เป็นต้น มีประโคมแตรสังข์ฆ้องไชยพิณพาทย์ พราหมณ์รต
น้าสังข์ตามธรรมเนียมมาทุกปี แล้วเสด็จกลับ

มีพระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นเทววงศ์ตอบที่ถวายหนังสือว่า
ด้วยใช้หนี้กรมหมื่นราชศักดิ์ และคิดต้นเงินดอกเบี้ยที่จะเก็บเบี้ย
หวัดเงินกลางปีนั้น ยังไม่ได้ทรงอธิบายพระราชประสงค์ให้ฟังคือ
ที่ทรงว่าจะเอาดอกเบี้ยนั้นเพราะจะให้กรมหมื่นราชศักดิ์กลัวหาเงิน
ใช้โดยเร็ว ด้วยเป็นคนเหลวไหล แต่ในพระทัยนั้นถ้าจะไม่ใช้
หรือไม่มีใช้ก็จะเก็บเงินกลางปีเบี้ยหวัดเงินเดือนไปจนครบแล้ว
ลงโทษเสียปี ๑ หรือ ๒ ปี เมื่อมีความดีเล็กน้อยก็ยกให้เสียจะ
ไม่ให้ค้างไปถึง ๓๑ ปีดังคิด ถึงอย่างนั้นก็ถึงถึง ๑๐ ปี ถ้าการ
ภายนอกจะไม่มีพระองค์แล้ว ก็ขออย่าให้คิดดอกเบี้ยตามคำสั่ง
เดิมซึ่งทรงขู่เลย ถ้าหาเงินมาใช้ได้ครบแล้วก็เป็นแล้วไป

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระสังฆราชซึ่งส่งบอกพระยาราชสัมภารา
กร ๓ ฉบับ เรื่องเมืองมรแมนมีหนังสือเรื่องมองพงนั้นเขาวา
มา ก็ดี แต่พระยาราชสัมภารากรมีหนังสือไปถึงเจ้านครอ้อมแอ้มไป
ถ้าเจ้านครส่งมาพระยาราชสัมภารากรคงส่งลงมากรุงเทพฯ มาก
กว่าส่งไปมรแมน ถ้าเจ้านครแก้ไขเรียกทัณฑ์บนแล้วปล่อย
มองพงไปแล้วจะเกิดวุ่น และที่พระยาราชสัมภารากรมีความสะดุ้ง
ระวังตัวมากไปนั้น ให้มีตราตีเตือนไป และให้มีหนังสือบอกนิ
แมนต์เสียว่า เมืองมรแมนมีหนังสือมาว่าอย่างนั้นๆ และเราให้

พระพรหมบริรักษ์ไปจัดการดังนี้ ๆ ที่ ๑๑ เรื่องพะม่าคนโทษนั้น
ดีแล้ว ที่ ๑๒ เรื่องความราชกับพระยาราชเสนานั้น ให้รอที่ขึ้น
ไปสืบพะยานในไพร่เวตว่า ด้วยจะมอบให้คนแสนรามเทศนั้น
ความไม่ชัดว่ามอบหรือเปล่า ต้องรอศุภอักษรเขา เรื่องมองบัน
มวยดีแล้ว และให้พระยาราชสัมภารากรมพระเจ้าเชียงใหม่ ที่
เดือนสติพระยาราชเสนา และที่ไม่ฉีกหนังสือถึงพระยาราชเสนา
นั้น กลัวมากไป เพราะต้องถือข้อข้าหลวงเป็นประมาณ ที่ว่า
ใช้ขุนนั้นให้ช้อยาควินขึ้นไปให้ และที่ให้เรียกท้องตราและ
หนังสือต่าง ๆ จากพระยาราชเสนาส่งไปศาลต่างประเทศเชียงใหม่
นั้นส่งแล้วหรือยัง

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ที่ฝรั่งเศสขอให้ช่วยสืบ
ญวนคนโทษนั้น อย่าให้ส่งสำเนาท้องตราไปเป็นแต่ให้มีหนังสือ
บอกว่า ได้สั่งให้เจ้าเมืองกรมการสืบแล้ว และท้องตราที่ว่า
คาดโทษที่ไม่สืบสวนนั้น แกร่งไปให้ยกเลิก

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ เรื่องพระยาไทร บอกว่า
ด้วยที่กาเรียนนั้นนิวแมนต์ว่าไม่เป็นที่วิวาทที่กาเรียนเราจะเอะอะ
ไปก็จจะวุ่นไป ให้เก็บความในบอกถามหวั่นหมัดผู้ถือให้อธิบาย
แล้วเก็บไว้จะว่ากล่าวกันง่ายดี และให้ยกท้องตราถึงเจ้าเมือง
กรมการที่ให้สืบเรื่องญวน ข้อที่ว่าคาดโทษเสีย

พระราชหัตถ์ถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าพระยาภาณุวงศ์
ส่งเรื่องราวภาษเรือฉบับ ๑
ถ้าเจ้าภาษีผิดให้ตัดสินปรับตัวคุณ

พระราชหัตถ์ถึงเจ้าพระยาภาณุวงศ์ ว่าด้วยจะโปรดให้พระ
ไพรัชเป็นพระยาพิพัฒน์ แต่ทรงรังเกียจอยู่อย่างหนึ่ง ที่เวลา
มาอ่านบอกถลาถล่ำทรงสงสัยว่าจะเมาสุรา ให้เรียกทณฑ์บนว่า
อย่าให้เมาเข้ามารับราชการแล้วจะโปรดตั้ง

พระนายไวยถวายนั่งสือ ขอดอนทหารที่ประจำรักษาดน
มาฝึกหัดเตรียมราชการด้วยจะต้องเตรียมไว้พลัดทหารที่ไปราชการ
ทัพ และขึ้นบัญชีทหารที่คงรับราชการและจำหน่ายมีจำนวน
ทหารเก่า ๓๕๗๐ ทหารใหม่ ๔๑๒๗ แต่จำหน่ายเสีย ๒๒๖๕ คง
มีตัว ๕๘๓๒ คน

มีพระราชหัตถ์ถึงกรมหมื่นภูเรศให้เรียกโปลิศรักษาท้องที่
แทนทหาร เพราะจะถอนทหารมาฝึกหัด ให้ทำเอสติเมตคน
และเงินเดือนมา

พระราชหัตถ์ถึงพระยาราชสัฏการกร ว่าด้วยจัดเรื่องพม่า
๕ คนนั้นดีแล้ว แต่เขาจะปล่อยก็ตามเขาเถิด ที่บอกว่า
พระเจ้าเชียงใหม่ตั้งพระยาศรีสองเมือง และว่าแสนรามเทศ
เมืองเชียงตุงเข้ามาเมืองเชียงใหม่ นั้น ที่หมื่นบอคนั้นดีแล้ว
เรื่องราวเจ้าลำปางราชวงศ์เอาคำแก้มาให้แก่นั้นบอกย้อนักไป ถ้า
ต่อไปให้บอกยาวสักหน่อย ที่ว่าราชวงศ์บิเดือนไม่ลงมานั้น
ให้เดือนเองอย่าให้ย้อนัก และบอกราชการนั้นดูรักษาตัว
มากไป ลาวจะดูถูกให้กลัวเสียอีกหน่อย และว่าทัพฮ่อ

เห็นจะต้องขัดแรมปี และว่ากองพระยาราชนั้นจะได้รบและว่า
ใช้ทหารมากและว่าใช้อาวุธดีด้วย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์ พระนคร
หาสนั่น ต้นบุญขึ้น เจ้าของแกะผู้พิมพ์โฆษณา

พ. ศ. ๒๔๘๐

